

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra historie

SOKOL V PŘEROVĚ PO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE

DO ROKU 1948

Veronika Slaninová

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Karel Konečný, CSc.

Olomouc 2017

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci vypracovala samostatně
a uvedla v ní předepsaným způsobem všechny použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne 12.12.2017

Veronika Slaninová

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat doc. PhDr. Karlu Konečnému, CSc. za vedení práce a poskytnuté rady. Poděkovat bych chtěla také své rodině za podporu a vytvoření skvělého zázemí.

Obsah

Úvod	5
1. Sokol v Přerově – shrnutí předválečného vývoje jednoty	11
2. První světová válka a vstup sokolů v Přerově do nové republiky.....	13
2.1 Budování památky na Slavomíra Kratochvíla v přerovském Sokole	19
3. Vývoj jednoty Sokol Přerov v meziválečném období	28
4. Sokolovna a sokolský stadion	35
4.1 Stará sokolovna a její stísněné prostory pro poválečný růst.....	35
4.2 Budování nemovitého majetku po první světové válce	38
4.2.1 Fond na stavbu nové sokolovny	43
4.2.2 Realizace stavby sokolovny	47
5. Ženský element v přerovské jednotě Sokol.....	51
5.1 Rovnoprávnost sokolských žen v Přerově	55
5.2 Náčelnice Anna Řezníčková	60
6. Pestrý svět přerovského Sokola	68
6.1 Přímé vzdělávací a výchovné působení Sokola	68
6.4 Menšinová a sociální činnost.....	74
6.4 Hudba v Sokole Přerov	75
6.5 Sokolské kino	80
6.5 Loutkové divadélko, dramatický odbor a pořadatelské odbory.....	85
6.6 Sport v Sokole Přerov	90
7 Sokol v Přerově v době druhé republiky a druhé světové války	99
7.2 Odbojová činnost.....	104
8 Poválečné působení.....	112
Závěr	116
Seznam použité literatury a pramenů:.....	121
Resumé	127

Úvod

Na počátku šedesátých let 19. století vznikla v Praze česká tělovýchovná jednota. Netrvalo ani celé desetiletí, než po vzoru pražského Sokola vznikl tělocvičný spolek i ve středomoravském městě Přerově. A právě na něj se zaměřuje tato práce.

Hlavní těžiště je z časového hlediska položeno do éry první republiky, doby druhé světové války a krátkých poválečných chvil svobody. Období pojímá mnohé významné dějinné události a zároveň je s ním spjat největší rozkvět sokolské organizace ve střední Evropě. Přestože se text přidrží zákonů chronologie, čtenář očekávající v časové posloupnosti zachycený vývoj Sokola v Přerově bude jistě zklamán. Stejně tak si nepřijde na své ten, kdo doufá v práci nalézt vyčerpávající seznam podniků jednoty, závodů, zápasů atd. Takového čtenáře ovšem jistě potěší, že o zdroj informací se mu již do značné míry postarali sami sokolové, a to zejména ve formě chronologicky vedené Kroniky.

Hlavním cílem práce je obohatit bádání o dějinách Přerova na základě informací získaných z dochovaného archivního materiálu k přerovskému Sokolu. Celkově je tematické pojetí zvoleno značně obsírně, a to nejen z hlediska časového. Přidává se značná pestrost v činnosti místního tělovýchovného spolku. Když se dnes řekne Sokol, představí si většina lidí pečlivě seřazené řady cvičenců a všestranně zaměřený tělocvik. Jenomže historie Sokola ani zdaleka nevypráví „jen“ příběh tělovýchovy. Pojímá v sobě široké spektrum dalších kapitol, které teprve představují skutečnou šíři jeho působení ve společnosti. Cílem práce je ukázat právě tuto obrovskou rozmanitost sokolského světa na příkladu přerovské jednoty.

V počáteční části práce se na okamžik vrátím k vývoji sokolské jednoty v Přerově před první světovou válkou. Velmi rychle pojednám o situaci za války a následně se již budu koncentrovat na vstup do nové republiky. Zde nemohu opomenout Slavomíra Kratochvíla, který byl v době předválečné členem přerovského Sokola a po své popravě se do historie

zapsal jako první oběť českého protirakouského odboje. O jmenovaném již bylo mnohé napsáno, proto se budu soustředit na přístup jednoty k jeho památce v období do roku 1948. Cílem je tedy popsat vztah Sokola Přerov ke svému mladému hrdinovi.

Ve chvíli, kdy text postoupí za výše zmíněnou problematiku, přesunu svou pozornost k dalšímu vývoji jednoty a nedlouho poté již směrem, jímž ji intenzivně upírali i zdejší sokolové, tedy k sokolovně a dalším prostorům sloužícím nejen ke cvičení.¹ Zejména se zaměřím na problematiku spojenou s vybudováním nové přerovské sokolovny na pravém břehu řeky Bečvy. Potom, ještě dříve, než se vrhnu do rozkrývání široké palety sokolských aktivit, se pozastavím u ženské části Sokola v Přerově. Bude mne zajímat, jak a kdy se ženy dočkaly rovnoprávnosti, přičemž se budu snažit alespoň v krátkosti naznačit další vývoj ženské složky. Po prozkoumání pramenů jsem se rozhodla věnovat vlastní podkapitolu dlouholeté náčelní Sokola Přerov Anně Řezníčkové. I ona totiž patřila k tématům hýbajícím svého času celou jednotou a její působení v sokolském světě je bezesporu zajímavé. Navíc o ní dodnes nenalezneme žádný ucelenější text, a to ani přesto, že byla významnou osobností protinacistického odboje v Přerově.²

V následující, zřejmě nejobsáhlejší kapitole, se vynasnažím zachytit přerovský sokolský svět v celé jeho šíři. Najde si zde své místo i nejzákladnější činnost jednoty čili tělovýchova, kterou ovšem ponechám přeci jen trochu stranou. Budu se jí zabývat spíše pouze ve vztahu k rozvoji sportu v Sokole Přerov. Posouzení tělovýchovy jako takové ponechám pro případné budoucí badatele, kteří ji snad dovedou lépe zhodnotit. Nebyl to zdaleka pouze tělocvik a sport, co lákalo do zdejší jednoty a čím tato působila na členstvo i širší okolí. Mezi aktivity se brzy zařadilo také mnoho společensko-kulturních podniků a přímou snahou

¹ Označení „Sokol“ platí pro označení organizace, označení člena potom uvádím s malým „s“, tedy sokol. Činím tak s odkazem na článek o pravopisu pod názvem *Sokol či sokol?*, publikovaný v: Naše řeč, roč. 18, 1934, s. 125–126.

² V textech jsou pouze uváděna fakta o její smrti a poznatek, že vedla malý obchod v Přerově spolu s další sokolskou cvičitelkou v Přerově, Růženou Hanzlíkovou.

organizace bylo rozvíjet mravy a vzdělání. To všechno vytvářelo ze Sokola organizaci, která zdaleka nebyla zaměřená pouze na „tělesné a z části i mravní vychování a šlechtění všeho národa československého.“³ Byla nositelem pěstování těla, mravů, kultury, vzdělávání, z části také převzala funkci sociální či se angažovala v dalších oblastech života. Cílem této části je, na základě dochovaných pramenů k jednotě Sokol v Přerově, zjistit, ve kterých sférách vyvíjela činnost a v návaznosti na to vytvořit co nejucelenější obrázek jejího života.

V poslední části práce se zaměřím na přerovský Sokol za druhé světové války i krátké poválečné působení. Jedná se o období, v němž jednota pokračuje ve svém předchozím vývoji, přesto je hodně specifické. Sokolský živel nejprve musel překonat druhou světovou válku, aby se po ní znovu zrodil do svobody a ujal se bývalých činností. Není již mým úmyslem se zabývat situací roku 1948 a dalším vývojem místního Sokola, protože toto téma by jistě vystačilo na samostatnou práci. Zde volně ukončím povídání a ponechám prostor k bádání v době budoucí.⁴

Pramenů k problematice Sokola v Přerově v období po roce 1914 se dochovalo velké množství. Tyto jsou shromážděny zejména v nezpracovaném fondu s názvem „Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy.“⁵ Ve jmenovaném archivním fondu se nalézají překvapivé množství zápisnic, sešitů, účetních knih, složek s listinami i jiného materiálu. Jestliže v prvních čtyřiceti letech, od založení Sokola Přerov v roce 1872 do první světové války, byly vedeny zápisy výboru, jednoho cvičitelského sboru, pět let před válkou také ženského odboru a zbylých několik zápisnic obsahovalo pár krátkých záznamů, po válce

³ TYRŠ, Miroslav: *Náš úkol směr a cíl*. Časopis Sokol 1, Praha, 1871, s. 2.

⁴ Slučováním Sokola a Orla na Přerovsku se zabýval již Miloš Páček ve své magisterské diplomové práci: PÁČEK, Miloš: *Sjednocování tělovýchovných organizací v letech 1945–1948 na příkladu Sokola a Orla ve vybraných obcích na Přerovsku*. Brno 2015 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

⁵ Dříve fond Sportovní archiv – TJ Sokol.

nastal boom nejen sokolského života v Přerově, ale také jeho písemné produktivity. Samotný počet a rozsah textů, sepsaných v období od první světové války do roku 1948 je pozoruhodný. Svědčí nejen o rozsahu jednoty, ale také o pečlivosti panující při jejím organizování.

Množství dochovaných záznamů na jedné straně poskytuje neocenitelný badatelský materiál i možnost posoudit tu kterou situaci z více perspektiv, na druhé straně hrozí badateli ztráta přehledu a tendence upnout se k výstupním pramenům určeným veřejnosti, jež vytvářejí jakési reprezentativní shrnutí života jednoty. Z těchto také těží v podstatě všechny existující studie dotýkající se Sokola v Přerově v meziválečném období.

Vzhledem k množství vyprodukovaného písemného materiálu, ve zmíněném nezpracovaném fondu, jsem se rozhodla zpracovat práci téměř výhradně na jeho základě. Po pečlivém prostudování dochovaných zápisnic výboru, cvičebních sborů i dalšího materiálu se mi podařilo získat mnohé informace, které se týkají vnitřního dění v jednotě. V pracích určených sokolské, ale i širší veřejnosti, se s nimi čtenář nesetká. Výsledný text práce je proto do značné míry odrazem nejvíce řešených otázek a problémů uvnitř jednoty. Nejcitelněji se do práce promítá dění ve výboru jednoty. Je to způsobeno jednak tím, že výbor byl vedoucím orgánem jednoty, a také proto, že jeho zápisy jsou vedeny nejpravidelněji, většinou jednou za 14 dní, nejobsáhleji a nejpečlivěji. Bohužel jedinou zápisnicí výboru, která se nedochovala, nebo je přinejmenším dosud nenalezena, je kniha zápisů výboru jednoty z let druhé světové války.

Důležitým doplněním informací k mnohým situacím poskytují například knihy cvičitelských sborů, zejména potom knihy zápisů cvičitelského sboru mužů a žen. Dále je možno mezi prameny nalézt knihy odborů Sokola, například vzdělávacího, zábavního, stavebního apod. Důležité jsou i složky, často neoznačené, obsahující směs písemného a obrazového materiálu, například k tématům sokolovny, kulturním akcím Sokola či sletům.

Zápisy z valných hromad, mající více přednáškový charakter, potom představují oživení někdy trochu monotónních zápisů ze schůzí. V archivu se nachází také kronika Sokola v Přerově dotažená do konce roku 1947. Kromě této pozorný badatel narazí na nezanedbatelnou složku pod názvem „Kronika, koncept“, v níž je shromážděn materiál, který tehdejší kronikář jednoty Otto Kadlec považoval za důležitý pro svou práci.

Součástí fondu jsou mimo výše uvedené také další archiválie. Jsou to povětšinou nenápadné složky, které však mnohdy ukrývají důležité informace. Tak může pozorný badatel najít například složku s názvem „Stavba sokolovny“, v níž jsou plány, nákresy, návrhy i zadání práce na sokolovně i jejím vybavení, nebo na jinou obsahující důležité úřední doklady a listiny jednoty. Podstatnou část archivního fondu tvoří účetní knihy a knihy členů, které sloužily k udržení přehledu o placení členských příspěvků. To vše, a k tomu ještě mnohý další materiál v podobě dopisů, listin, zpráv odborů atp., obsahuje archivní materiál pozůstalý po jednotě Sokol v Přerově.

Ke zpracování tématu jsme využili také dobovou literaturu, či snad lépe řečeno publikované prameny, které většinou produkovali sami sokolové. Kromě již zmíněných památníků Sokola v Přerově se jedná zejména o tištěné výroční zprávy. Vůbec první výroční zpráva vznikla již v roce 1897,⁶ následující však až roku 1923. Od té doby byly zprávy vydávány, a to včetně let 1939 a 1940, pravidelně, s výjimkou let 1926, 1927 a 1933. Zpráva o činnosti Sokola v Přerově byla zpětně vydána i za léta 1941 až 1945. Poválečné výroční zprávy jsou potom svým rozsahem podobny již mnohem více knihám, než útlým sešitkům. Ze třiceti stran v roce 1923 se stala v roce 1947 již více než stostránková publikace.

Dalším tištěným pramenem k dějinám Sokola v Přerově je jeho vlastní časopis Sokolský hlas, který byl vydáván každý měsíc od počátku roku 1939, až do března roku 1941. Po druhé světové válce byl vydáván jako příloha Naší Hané. Samozřejmě byly využity také

⁶ A to při příležitosti vystavění první přerovské sokolovny.

další prameny, přesto základem práce zůstává produkce jednoty Sokol Přerov ve stanoveném časovém rozpětí.

Základní literaturou k tématu jsou knihy o historii Přerova ve sledovaném období. Jedná se zejména o dvě knihy, na nichž se podílely širší kolektivy autorů, a to *Přerov. Povídání o městě* z roku 2000 a druhý díl se stejným názvem z roku 2002.⁷ Velkým pomocníkem je také chronologicky pojatá kniha *Dějiny města Přerova v datech* z roku 2008.⁸ Kromě těchto bylo využito mnoho článků ze sborníků Státního okresního archivu v Přerově. K sokolské organizaci představují základní literaturu publikace Marka Waice, který se tematikou dlouhodoběji zabývá. Dále pak i kniha o Sokole od Jana Waldaufa vydaná v Luhačovicích v roce 2007, která se však zaměřuje hlavně na dějiny organizace v zahraničí.⁹

⁷ LAPÁČEK, Jiří: *Přerov. Povídání o městě*. Přerov 2000.; LAPÁČEK, Jiří: *Přerov. Povídání o městě 2*. Přerov 2002.

⁸ DRECHSLER, Aleš – FIŠMISTROVÁ, Věra – LAPÁČEK, Jiří: *Dějiny města Přerova v datech*. Přerov 2008

⁹ WALDAUF, Jan: *Sokol: malé dějiny velké myšlenky*. 1. díl. Luhačovice 2007.

1. Sokol v Přerově – shrnutí předválečného vývoje jednoty

Přerov, město ležící na Hané nedaleko soutoku Moravy a Bečvy, se připojilo na mapu sokolských jednot na počátku sedmdesátých let 19. století. Bylo to v době, kdy železnice, a s ní přicházející industrializace města, přinesla dosud nezvyklý ruch. Přerov, který v roce 1869 měl necelých 7 000 obyvatel, kvapem nabíral na velikosti. V následujících třiceti letech přibýlo do města téměř 10 000 osob.¹⁰ Příchod takového počtu lidí změnil tvář města. Noví lidé přinesli do města nové myšlenky a podpořili tak vznik sokolské jednoty.

Sokol v Přerově vznikl v roce 1871 poté, co se 4. května sešla první valná hromada. Počáteční nadšení pro věc bylo patrné, ale muselo se postavit realitě krize hnutí probíhající právě sedmdesátými lety. Jednota byla v roce 1876, zejména kvůli nekázní členů, rozpuštěna.¹¹ V budoucnu bylo poukazováno, že jednota nezanikla z nedostatku nadšení, jako mnohde jinde, ale naopak z jeho přebytku. Nové tělovýchovné uskupení, vzniknuvší v Přerově roku 1878, se potom všeobecně považuje za následovníka původního Sokola. Díky problémové předchozí existenci však nebyl tehdejšími úřady umožněn vznik plnoprávné sokolské organizace. V Přerově proto vznikla jednoduše Tělocvičná jednota, která se do světa

¹⁰ FIŠER, Zdeněk: *Průmyslový rozvoj města*. In: LAPÁČEK, Jiří: Přerov. Povídání o městě. Přerov 2000. s. 141.

¹¹ Při vítání olomouckého arcibiskupa vytvořilo několik členů špalír s kordy, čímž podráždili velitele místní vojenské posádky, který potom obžaloval jednotu z ohrožení veřejné bezpečnosti. ONDRÁČEK, Vladislav: *Památník šedesátého výročí tělocvičné jednoty Sokol Přerov 1871–1931*. Přerov 1931, s. 8.; K rozpuštění zřejmě přispěly také problémy a spory s nově vzniklou hasičskou jednotou. BEŇA, Antonín – KADLEC, Otto: *Památník čtyřicátého výročí tělocvičné jednoty „Sokol“ v Přerově*. Přerov 1911, s. 10.

sokolů mohla plně zapojit teprve po schválení změny stanov, k níž došlo až na konci osmdesátých let.¹²

Osmdesátá léta představovala pro přerovské sokoly dobu usilovného soupeření s úřady. Nic naplat, změny bylo dosaženo až v době, kdy se stát uvolil ustoupit celému hnutí a vznikla nejprve Česká obec sokolská v roce 1888¹³ a následně také Moravsko-slezská obec sokolská v roce 1892.¹⁴ Pro úplnost sjednocovacího postupu v Sokolstvu je nutno dodat, že o dalších dvanáct let později vznikla sjednocená obec sokolská. Tento krok znamenal upuštění od snahy rozdělit Sokolstvo v českých zemích na dvě samostatné obce a tím napomoci oddělení Čech od Moravy a Slezska. V Sokole zvítězil centralismus. Podařilo se založit jediné centrum pro české země.¹⁵ O další čtyři roky později vznikl svaz všech sokolských jednot. Nesl název Svaz slovanského Sokolstva.¹⁶

Nyní se však vrátíme zpátky do Přerova. Co se týká zdejšího Sokola, ten konečně vstoupil v roce 1889 do, tehdy ještě jediné, moravské župy. Zmíněné uskupení se začalo v průběhu první poloviny devadesátých let 19. století rozdělovat na menší části. V důsledku toho se přerovská jednota stala členkou uskupení s názvem Sokolská župa Středomoravská.¹⁷ Založení Moravsko-slezské obce, jako samostatné organizace vedle České obce sokolské, vedení Sokola v Přerově nakloněno nebylo. Proto do ní také několik let odmítalo vstoupit. Přistoupeno k ní bylo až po výtce pražského Sokola, že kazí sokolskou morálku.¹⁸ V roce 1904 se stala přerovská jednota členem České obce sokolské, a to velmi krátce poté, co této

¹² O změnu stanov usilovali přerovští sokolové skoro deset let od roku 1879. Byly schváleny až roku 1889. SOKA Přerov. ONV Přerov, inv. č. 691, kart. 380, *Přerov 5. Tělocvičná jednota Sokol*.

¹³ Ustavující valná hromada České obce sokolské se konala 24. 3. 1889. JANDÁSEK, Ladislav – PELIKÁN, Jan: *Stručné dějiny sokolstva 1862–1912*. Praha 1946, s. 29.

¹⁴ WAIC, Marek a kol.: *Sokol v české společnosti 1862–1938*. Praha 1996, s. 56–57.

¹⁵ KÖSSL, Jiří – ŠTUMBAUER, Jan – WAIC, Marek: *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. Praha 1998, s. 110.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ DRECHSLER, Aleš – FIŠMISTROVÁ, Věra – LAPÁČEK, Jiří: *Dějiny města Přerova v datech*. Přerov 2008, s. 102.

¹⁸ SOKA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, kart. č. 9, nezpracovaný fond, *Zápisnice Tělocvičné Jednoty Sokol v Přerově 1892–1897*.

organizaci bylo umožněno změnit stanovy tak, aby k ní mohly přistupovat i jednoty z Moravy a Slezska.¹⁹

Sokol v Přerově během osmdesátých a devadesátých let stabilizoval svou existenci. Vlastní životaschopnost potvrdil dobudováním vlastní sokolovny na levém břehu řeky Bečvy v srpnu 1897.²⁰ V posledních letech před válkou začal pomalu rozšiřovat okruh zájmů, což také svědčí o ustálení poměrů jednoty, která nyní měla sílu činnost více štěpit. Nejprve začali cvičit dorostenci, později i ženy a postupně pak další mládežnické kategorie. Sokolové se pokoušeli zařadit do okruhu činností hudbu, začali se soustředit na vzdělávání členů atp.

Před první světovou válkou existovala v Přerově rozrůstající se tělocvičná jednota. Byla již začleněna do širokých sokolských struktur. Měla mužskou i ženskou složku. Vychovávala si budoucí členy v oddílech určených mládeži. Vlastnila tělocvičnu i se zázemím v centru města. Jednoduše řečeno, Přerov měl před první světovou válkou fungující sokolskou jednotu. V další kapitole se zaměřím zejména na to, jak jednota přečkala velkou krizi první světové války a zda se jí podařilo úspěšně vstoupit do poválečného dění.

2. První světová válka a vstup sokolů v Přerově do nové republiky

„Ve světové válce, které byly také obětovány hekatomby krásných těl nejlepších synů sokolských, byla mocná organisace sokolská přitisknuta k zemi, že sotva dýchala.“²¹

Válka byla vlastně tím, na co se sokolové po dlouhá léta připravovali. V ní měli pomoci prokázat životaschopnost národa, jeho sílu a oprávněnost. Sokolské jednoty, ani ta přerovská, nebyly během války zcela zakázány, na podzim roku 1915 ovšem musela svou činnost přerušit Česká obec sokolská. Ztráta oficiálního centrálního systému nepředstavovala

¹⁹ KÖSSL, Jiří – ŠTUMBAUER, Jan – WAIC, Marek: *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. Praha 1998, s. 110.

²⁰ SOKA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 9, *Zápisnice Tělocvičné Jednoty Sokol v Přerově 1896–1914*.

²¹ SOKA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, *Kronika*.

pro přerovskou jednotu v dané době vlastně žádnou praktickou změnu. Jednota Sokol Přerov byla již dříve téměř zcela ochromena úbytkem členstva, ztrátou sokolovny a celkovou nepřízní doby. Významná část členů, dříve svými aktivitami zajišťujících chod jednoty, odešla na vojnu. Nezadržitelný úbytek se nejvíce týkal mužského cvičícího členstva, tzn. fyzicky zdatného základu, na němž ležela největší část dosavadní pravidelné činnosti Sokola. Do jara 1915 už zbylo v jednotě pouhých šest cvičících členů.²² Po dobu války tak muži neměli ambice udržovat vlastní pravidelné cvičení. Soustředovali se na vedení dorostu a organizování několika sokolských akcí, jež byly za války uspořádány.²³

Na nějakou dobu byla přerušena cvičení také ostatních složek Sokola, a to zejména vinou ztráty sokolovny. Ta byla ještě v srpnu roku 1914 dána k dispozici za účelem zřízení nemocnice pro raněné vojáky.²⁴ Ovšem dříve došlo k zřízení lazaretu Červeného kříže, takže tehdejší starosta jednoty a zároveň městský radní bratr Josef Polame dal sokolovnu k dispozici obci. Cílem tohoto počínání bylo zachránit jednu školní budovu pro vyučování.²⁵ Vojáci ihned bezostyšně obsadili celou budovu. Nebyla ztracena jen tělocvična, ale celé zázemí Sokola, kanceláře a v neposlední řadě také nářadí, které zůstalo na půdě, kam bylo zamčeno v domnění, že zde v relativním bezpečí přečká válku. Přežívající složky Sokola, tedy toliko ženy a mužský dorost, kočovaly v době války po nevyhovujících místnostech i se zlomkem cvičebního náčiní.²⁶

²² Podle sokolských zápisů v téže době dlelo v bojích 137 členů a 5 se jich již stalo obětí války. SOkA Přerov. Sbírká dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 13, *Protokol sboru cvičitelského*.

²³ Tamtéž.; SOkA Přerov. Sbírká dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 12, *Kniha zápisů ženského tělocvičného odboru „Sokola“*.

²⁴ SOkA Přerov. Sbírká dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 13, *Protokol sboru cvičitelského*.

²⁵ Dle prohlášení městské rady ze dne 8. 2. 1922.

²⁶ SOkA Přerov, Sbírká dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 12, *Kniha zápisů ženského tělocvičného odboru „Sokola“*.

Organizace jako taková byla od samého počátku národně orientována, proto jistě nepřekvapí, že se za první světové války její členové podíleli na protirakouském odboji. Nejinak tomu bylo v Přerově. Skupinka členů přerovského Sokola byla na podzim roku 1914 zatčena za protirakouskou propagandu. Jeden ze zatčených, Slavomír Kratochvíl, k němuž se vrátím ještě níže, byl za tuto činnost po rychlém procesu popraven.²⁷ Ve městě potom, jakožto semeništi vzpoury, byla členům Sokola věnována zvýšená pozornost úřadů.²⁸ Veškerá činnost Sokola v Přerově byla pečlivě sledována. Například konání valné hromady bylo umožněno pouze za podmínky, že bude c.k. okresnímu hejtmanství „předložena nejen praesenční listina, nýbrž i všechno, co bude na schůzi mluveno.“²⁹

Jednota přežívala válečné období ve strachu a nejistotě. Výbor, její vrcholný orgán, projevoval v porovnání s dřívějšími lety pramalou aktivitu. Scházel se nepravidelně, někdy po mnohaměsíčních odmlkách, a většina věcí byla vyřizována ve schůzích sboru cvičitelského. Ten se orientoval na řešení praktických potřeb jednoty spojených zejména s konáním cvičení. Aktivita v Přerově zůstavších členů a členek směřovala také k pomáhání potřebným sokolským rodinám.³⁰ Celkově však pro ně byla situace vysoce nepříznivá. To trvalo až do roku 1918, během nějž začalo být čím dál jasnější, že konec války je na spadnutí. Valná hromada jednoty byla navštívena již početněji než roku předchozího. Zúčastnilo se jí o polovinu více osob.³¹ Stav členstva na počátku roku 1918 byl následující: dva členové přispívající a 184 platících, příspěvky však platilo pouze 36 členů. Zbytek byl buďto na vojně, či vystoupil.³²

²⁷ . SOkA Přerov. Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, *Kronika, koncept*.

²⁸ Tamtéž, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

²⁹ Zápis z valné hromady konané dne 6. ledna 1917 za přítomnosti 24 členů. SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, *Zápisy z valných hromad*.

³⁰ Tamtéž, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

³¹ Oproti minulé valné hromadě, kde se zúčastnilo 24 členů, přišlo tentokrát 37.

³² Zápis z valné hromady konané dne 6. ledna 1918. SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, *Zápisy z valných hromad*.

Od začátku roku 1918 se množí, po předchozí léta války sporé a krátké, zápisy v knihách výboru a cvičitelských sborů. Začalo se cvičit častěji a účast byla početnější. Ještě na jaře zmíněného roku bylo Sokolu v Přerově místní školní radou povoleno cvičení žactva. Zejména cvičení žen dostalo „plnější formu již počátkem roku 1918.“³³ V září téhož roku se ještě uskutečnil kurs pro vyškolení dostateku schopných cvičitelů, jenž pokračoval o pár týdnů později župním cvičitelským kursem.³⁴ Sokol v Přerově se připravoval na hektické dění v následujících měsících.

„Nadešel zázračný den osvobození – 28. říjen 1918 – kdy zásluhou zahraničního odboje vedeného trojhvězdím Masaryk – Beneš – Štefánik vyveden byl národ československý z ponížení a otroctví a přiveden k samostatnosti a cíli nejvyššímu, když dosáhl svobodné demokratické republiky.“³⁵ Na podzim roku 1918 prokázali přerovští sokolové plnou připravenost. V době převratu se stali zásadní silou s reálnou mocí. Byli schopni udržovat pořádek a postavit se na ochranu vznikajícího státu.³⁶ Přerovští sokolové do tohoto období vstoupili bezesporu jako nejlépe zorganizované společenství oplývající dostatkem schopných vůdčích osobností. O pravdivosti těchto slov svědčí jejich počínání, když na sebe v době utváření státu vzali převážnou část zodpovědnosti za bezpečnost v Přerově.

Na výborové schůzi Sokola v kanceláři místní vodárny dne 29. října 1918 bylo ujednáno zřízení bezpečnostní služby v Přerově. Organizaci této převzal místní spolek Sokol.³⁷ Vojenským lidovým komisařem se stal bratr Ladislav Elmer, který bývá označován

³³ SOKA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, *Kronika*.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ KÖSSL, Jiří – ŠTUMBAUER, Jan – WAIC, Marek: *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. Praha 1998, s. 125.

³⁷ Zplnomocněnými vůdci v Přerově byli ustaveni bratři Polame, Elmer a Klein.

za „muže 28. října v Přerově“.³⁸ 1. listopadu, po složení slavnostního slibu republiky na Masarykově náměstí, kterého se zúčastnilo spolu s dvěma setninami nového československého vojska i 33 bratrů sokolů v krojích, převzali tito, spolu s dalšími nekrojovanými sokoly, veškerou strážní službu v Přerově.³⁹ Podle sokolské kroniky ji vykonávali sokolové celých čtrnáct dní.⁴⁰ Při službě a různých pomocných pracích pomáhali ovšem i další občané Přerova, mimo jiné značný počet studentstva místního gymnázia.⁴¹

Situace ve městě, ostatně jako i po celé zemi, byla značně chaotická. V Přerově a jeho okolí se nacházely jednotky vojáků z různých zemí, které se po skončení války snažily za každou cenu dostat co nejdříve domů.⁴² Z pohledu vojenského působila největší komplikace přítomnost přibližně 2 000 polských vojáků ve městě i okolí, kteří se podřídili v úplném závěru války pouze důstojníkům vlastní národnosti, nikomu jinému.⁴³ Nespolupracovali ani vojáci dalších národností. Vznikla tak obtížná situace pro Národní výbor, jehož rozkazům byl ochoten naslouchat jen zlomek důstojníků české národnosti.

Po vyhlášení samostatné republiky přišla na pomoc přerovská sokolská jednota, zejména pak několik jejích představitelů, která si vzala na starost nelehký úkol: vyměnit

³⁸ SOKA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond. *Kronika.*; JIRKA, Jan: *Ze života Přerovanů v první polovině 20. století.* In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2014, s. 147.

³⁹ SOKA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 13. *Protokol sboru cvičitelského.*; Dne 1. listopadu 1918 převzal Národní výbor v Přerově vojenskou správu do vlastních rukou a téhož dne dvě setniny nového československého vojska skládaly na Dolním náměstí v Přerově slavnostní přísahu. Setniny doprovázela ozbrojená četa sokolů. Dle: CHUMCHAL, Míla – CAGÁŠEK, Břerislav – ZÁLEŠÁK, Ivo: *Pozemní vojsko v Přerově.* In: LAPÁČEK, Jiří: Přerov. Povídání o městě 2. Přerov 2002. s. 27.

⁴⁰ SOKA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond. *Kronika.*; Národní stráž ukončily svou činnost 9. prosince 1918 a jejich úlohu plně převzala formující se policie a armáda. WAIC, Marek: *Sokol. Jeho vznik, vývoj a význam.* Praha 1998, s. 15–16.

⁴¹ CEKOTA, Vojtěch: *Přerovské gymnázium od roku 1918 do současnosti.* In: Sborník státního okresního archivu v Přerově. Přerov 1995, s. 104–105.

⁴² „Italové, kteří slibovali, že nám pomohou, byli však mezi prvními, kteří se velmi energicky domáhali po převratu okamžitého transportování do své slunné vlasti.“ „Velmi špatně se vůči Čechům a novému jich státu zachovali polští vojáci... způsobovali nám takové potíže, jakých je schopen jenom nepřítel. Skladiště a ubikace své dali obsadit svými ozbrojenými strážemi a úplně se k nám chovali cize.“ „Největší obtíže působili zajatci ruští, kteří nechtěli žádným způsobem se dáti zdržeti do té doby, než poměry se uklidní, odpírali konati práce v kasárnách ve vojenském hospodářství, ač jim byla nabízena slušná mzda a dobrá strava.“ „Jediní, kdož vytrvali ošetřovati dobytek, prasata a.t.d. byli vojáci srbští.“ SOKA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond. *Kronika.*

⁴³ CHUMCHAL, Míla – CAGÁŠEK, Břerislav – ZÁLEŠÁK, Ivo: *Pozemní vojsko v Přerově.* In: LAPÁČEK, Jiří: Přerov. Povídání o městě 2. Přerov 2002. s. 27.

vojáky cizích národností za české.⁴⁴ „Plnomocníky vojenskými byli Národním výborem jmenováni bratři Elmer a Klein.“⁴⁵ Zdlouhavé vyjednávání o odchodu cizích vojsk skončilo 6. listopadu 1918.⁴⁶ Kromě toho byla příslušníky Sokola po celou dobu hlídána železnice, po níž sem přijížděli vojáci z různých světových stran. Těmto byly na nádraží vydávány přiděly jídla. Situaci se podařilo za pomoci místních sokolů i dalších přerovských obyvatel zvládnout.⁴⁷

I nadále se podíleli sokolové z Přerova na podpoře mladého Československa. Dne 4. února roku 1919 se jednota zúčastnila počtem 41 bratrů jako stráž při nastolení vlády v Bratislavě.⁴⁸ Na Slovensko se zaměřily jejich zraky ještě jednou. V dubnu téhož roku totiž došlo na Slovensku ke krizové situaci. Sokolstvo bylo požádáno o pomoc v boji proti maďarské republice rad.⁴⁹ V reakci na to vyzval Sokol všechny členy k boji proti bolševismu.⁵⁰ K vyhlášeným odvodům se v červnu dostavilo 85 651 sokolů ve věku 20 až 50 let. Ze župy středomoravské 1 484 mužů.⁵¹ Ze Sokola v Přerově to bylo 332 bratrů.⁵²

Přerovský Sokol, pohlcen nadšením z rozpadu monarchie a zisku samostatnosti, vstoupil do nové etapy plný elánu. Jeho řady se začaly rychle rozrůstat, majetek byl nejprve opraven, hned v zápětí již začal být získáván a budován nový. Činorodá aktivita jednoty se

⁴⁴ Pověření k této činnosti byli sokolští bratři Ladislav Elmer a Štěpán Klein. Druhý jmenovaný zároveň organizací nové československé armády. CHUMCHAL, Mila – CAGÁŠEK, Březislav – ZÁLEŠÁK, Ivo: *Pozemní vojsko v Přerově*. In: LAPÁČEK, Jiří: Přerov. Povídání o městě 2. Přerov 2002. s. 27.; SOKA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 13. *Protokol sboru cvičitelského*.

⁴⁵ Sokolové za pomoci např. studentů gymnázia je pak odváželi 31. října 1918 v noci do tělocvičny chlapecké obecné školy, kde je třídily a čistily. SOKA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond. *Kronika*.

⁴⁶ CHUMCHAL, Mila – CAGÁŠEK, Březislav – ZÁLEŠÁK, Ivo: *Pozemní vojsko v Přerově*. In: LAPÁČEK, Jiří: Přerov. Povídání o městě 2. Přerov 2002. s. 27.

⁴⁷ SOKA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond. *Kronika*.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ WALDAUF, Jan: *Sokol: malé dějiny velké myšlenky*. 1. díl. Luhačovice 2007, s. 47–48.

⁵⁰ Výzva ČOS z 27. dubna 1919. 16. června téhož roku byla provedena mobilizace členstva, čili mužů ve věku 20 až 50 let včetně. WAIC, Marek: *Sokol v české společnosti 1862–1938*. Praha 1996, s. 112–116.

⁵¹ Věstník sokolský, 21, 1919, s. 417.

⁵² 95 schopných, 115 méně schopných a 107 neschopných. SOKA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 13, *Protokol sboru cvičitelského*.

začala rozbíhat do šířek dříve nebývalých. Než však se přerovský Sokol dostal k rozvoji své činnosti, bylo nutno vyřešit nejpálčivější problémy. Mezi ně patřila celá řada praktických věcí, jako navrácení a oprava zničené sokolovny, zajištění pravidelného cvičení, příchod nových členů a jejich prověřování a řada dalšího. Byla ovšem jedna záležitost, hořká trýzeň, která se nade všechny ostatní přeci jen v daném okamžiku trochu vyvyšovala. V podstatě na každé výborové schůzi, a nejen tam, byl probírán předválečný člen Sokola v Přerově, bratr Slavomír Kratochvil.

2.1 Budování památky na Slavomíra Kratochvila v přerovském Sokole

„Každý velký muž a každý velký čin má v dějinách dvojí funkci. Jednak okamžitou současnou, která je zásluhou doby, v níž působí a jednak virtuální, nečasovou, na níž spoluprotvoří doby potomní, v nichž generace následující povznášejí muže a činy na ideu.“⁵³

Slavomír Kratochvil se narodil 2. ledna 1889 v Trnavě u Zlína.⁵⁴ Popraven byl 23. listopadu 1914 v Moravské Ostravě v nedožitých 25 letech. Za svého nedlouhého života byl člověkem velmi aktivním, zainteresovaným do dění ve svém okolí. Z dochovaných vzpomínek na něj vyplývá, že byl mužem, jenž se nebál stát si pevně za svými názory, které si navíc nenechával jen sám pro sebe. Svůj silně proti klerikální postoj vyjádřil dosti jasně

⁵³ STLOUKAL, Karel: *Svatý Václav a svatováclavská idea v našich dějinách*. Politický klub Československé národní demokracie. 2. vyd. Praha 1929, s. 11.

⁵⁴ Pracoval jako technický úředník u firmy Heinik v Přerově. Byl to aktivní člen přerovského Sokola, působil v něm i jako cvičitel a poté, co se zranil při pádu z kruhů, se účastnil na organizační a vzdělávací činnosti v Sokole a řídil také sokolskou hlídku v Přerovském obzoru. Pocházel z učitelské rodiny. FIŠMISTROVÁ, Věra: *Slavomír Kratochvil, první oběť protirakouského odboje, 1889–1914*. In: LAPÁČEK, Jiří: Přerov. Povídání o městě. Přerov 2000. s. 86.

vystoupením z církve v roce 1912. Protirakouské přesvědčení ho dovedlo na začátku války k propagandě mířené na monarchii⁵⁵ a jen o chvíli později až k vlastní popravě.

Kratochvil byl odsouzen ke smrti provazem, ale kvůli obtížím se získáním kata byl nakonec rozsudek změněn na smrt zastřelením. Poprava byla vykonána 23. listopadu 1914 kolem půl šesté odpoledne.⁵⁶ Krutý trest za rozšiřování protirakouské básně „Jsme Rakušany“⁵⁷ a tzv. ruských manifestů⁵⁸ mezi vojáky projíždějícími přerovským nádražím. Díky ukončení mladého života se však později zrodila legenda, všemi pravými sokolskými vlastnostmi, odvahou, pravdomluvností a ctí oplývající, přerovský sokolský hrdina jménem Slavomír Kratochvil.

Posmrtný život odvážného sokola musel nejprve protrpět v ústraní zbytek války. V době jejího trvání nebylo žádoucí vnímat Kratochvila v příznivém světle. Jednota se za něj, i další členy spolu s ním zatčené, pokusila postavit a domáhat se jejich propuštění. V Kratochvilově případě byla snaha marná. Dřívější druhové a žáci⁵⁹ byli rychlým vývojem situace zaskočeni. Poprava byla vykonána dříve, než stačili do dění zasáhnout. Na rozdíl od Kratochvila pro ně popravou vše ještě neskončilo. Jen několik dní po ní byli nuceni „Slávka“ vyloučit z jednoty. Soudobé vyjádření lze nalézt pouze v jediné zápisnici, a to v té, kterou u sebe toho času schovával Jaroslav Strojil.⁶⁰ Jednalo se o knihu zápisů zábavního odboru Sokola v Přerově, do nějž jmenovaný na přelomu roku 1914/1915 zapsal následující řádky: „S hrůzou vzpomínám popravu Kratochvílovu, odsouzení Radouškova, Stejskalova, Fárkova.

⁵⁵ Slavomír Kratochvil byl neschopný vojenské služby pro své dřívější zranění ruky při cvičení v Sokole. LAPÁČEK, Jiří: *Slavomír Kratochvil, první oběť domácího odboje za I. světové války*. Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2014, s. 144.

⁵⁶ Tamtéž, s. 147.

⁵⁷ Báseň napsaná v březnu 1909 Antonínem Rozsypalem, který byl později drogistou v Kroměříži. Tamtéž, s. 144.

⁵⁸ Šlo o texty mající vzbuzovat dojem ruského původu, přivezené do Přerova Václavem Rašticou a dále šířené opisem. Slavomír Kratochvil si je opsal od knihkupce Františka Radouška. Tamtéž, s. 144–145.

⁵⁹ V době předválečné působil v Sokole ve cvičitelském sboru dorostu.

⁶⁰ Jaroslav Strojil byl vlastníkem přerovské knihtiskárny nesoucí jeho jméno, která se později stala rodinným podnikem. Tento muž významným způsobem přispěl k rozvoji dané profese na Přerovsku v období první republiky. POLÁŠKOVÁ, Lucie: *Vznik a vývoj tiskáren „Obzor“ a „Strojil“ v Přerově*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2005, s. 156–160.

Pěsti se svírají bezmezným vztekem a vzpomenu-li potupy, jak nám bylo diktováno vyloučení těchto mučedníků naší svaté věci sokolské, je mi k zalknutí. Ponížení toto půjde se mnou celým životem i s těmi bratry, kteří měli ten nešťastný los, býti v ty dny členy výboru.“⁶¹

Po zbylé dny první světové války přežívala vzpomínka na „Slávka“ zahrnuta do ústraní. Nikdo se, ze zcela pochopitelných důvodů, veřejně neodvážil oslavovat zrádce monarchie. To věděl i jeho otec, který krátce po válce napsal: „Sotva se však zhroutila nadvláda naší tyranie, sotva vyhoupla se naše samostatná česká republika, mohli jsme si z plných plic a od srdce oddychnouti, poznal jsem, že bratři Sokoli nezapomněli – na Slávka.“⁶² Vzpomínka na popraveného se stala jedním ze základních stavebních kamenů poválečné přerovské jednoty Sokol. Od podzimu roku 1918 začal být veřejně budován kult Slavomíra Kratochvíla, první oběti protiválečného a protirakouského odboje.

Po více než čtyřech letech bylo 27. prosince 1918 výborem Sokola Přerov zrušeno usnesení ze dne 2. prosince 1914 o vyloučení Kratochvíla, a s ním i trojice František Radoušek, Vladimír Stejskal a Vojtěch Fárek, z jednoty. V návaznosti na tento počín byla k rodičům Slavomíra Kratochvíla vyslána delegace, jejímž účelem bylo omluvit se za předchozí vyloučení jejich syna a vše vysvětlit.⁶³ Během posledních měsíců roku 1918, jak lze soudit podle zápisů z výborových schůzí, byl Kratochvil jedním z nejčastěji a nejaktivněji probíraných témat. První velkou akcí, zorganizovanou Sokolem v Přerově v době poválečné, byl pohřeb přerovského sokolského hrdiny.

Jednota zorganizovala převoz ostatků „Slávka“ z Moravské Ostravy. Pohřbu v Přerově dne 5. ledna 1919 se podle zápisu v knize cvičitelského sboru mužů, zúčastnilo na 10 000

⁶¹ SOkA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 1, *Zápisník zábravního odboru „Sokola“ v Přerově*.

⁶² LAPÁČEK, Jiří: *Slavomír Kratochvil, první oběť domácího odboje za 1. světové války*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2014, s. 151.

⁶³ Podobné delegace byly vyslány i k přeživším vyloučeným. Doručily jim omluvu a informaci o rehabilitaci jejich členství v Sokole Přerov. SOkA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

lidí.⁶⁴ Čtyřlenná čestná stráž sokolů střežila v sotva uklizené a v hrubých rysech opravené sokolovně ostatky Slavomíra Kratochvíla a posléze ho i doprovodila při jeho poslední cestě městem na přerovský hřbitov.⁶⁵ Tam se dostalo popravenému místa k věčnému odpočinku.⁶⁶

Jenomže kus země, pod níž nový hrdina přerovských sokolů spočinul, nebyl ještě náležitě upraven. Přerovská jednota se bezodkladně začala zabývat výrobou dostatečně reprezentativního pomníku. Přibližně za rok a půl, 28. listopadu 1920, byl tento slavnostně odhalen.⁶⁷ Ve stejné době bylo jednotě oznámeno městskou radou, že hrob daruje popravenému na věčné časy.⁶⁸

Jednota i v dalších letech dbala o důstojnost místa posledního odpočinku bratra Slavomíra Kratochvíla. Od chvíle, kdy byl pohřben na přerovském hřbitově, stal se jeho hrob významným pietním místem. Každoročně se k němu na podzim, tedy při příležitosti vzpomínky popravy, vydávala pouť nejen místních sokolských složek. O tom, kolik příslušníků jednoty se pouti ke hrobu Kratochvíla zúčastnilo, se vedly dokonce záznamy.⁶⁹ I v běžných, nevýročních letech, se pouti, pod vedením Sokola Přerov, účastnily stovky lidí. Při významnějších výročích byly navíc pořádány rozsáhlé doprovodné akce.

I dnes se konají setkání u hrobu Kratochvíla, ovšem za podstatně nižší účasti a s výrazně menší pompou. Kromě malé skupinky sokolů, jim příznivě nakloněných lidí a milovníků historie obyvatelstvo města na svého hrdinu z velké části pozapomnělo. Jednou z věcí, která však nenechává vymizet Kratochvíla z města zcela, je po něm pojmenovaná ulice. I když je samozřejmě zpochybnitelné, nakolik si jsou obyvatelé schopni její název spojit

⁶⁴ SOKA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 13, *Protokol sboru cvičitelského*.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Podrobněji LAPÁČEK, Jiří: *Slavomír Kratochvíl, první oběť domácího odboje za 1. světové války*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2014, s. 142–199.

⁶⁷ Autorem tohoto pomníku je Antonín Mára. SOKA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Např. SOKA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 13, *Zápisnice cvič. sboru mužů 1926–31*.

s první obětí protirakouského odboje. Své jméno získala v lednu 1923.⁷⁰ Další upomínkou je pamětní deska na přerovské sokolovně. Odhalena byla 23. listopadu 1924 při příležitosti desetileté připomínky popravy. Tenkrát se ještě nacházela na budově staré sokolovny.⁷¹ Později ji přesunuli na budovu nové sokolovny, kde ji dodnes můžeme nalézt.⁷² Stopy po sokolském hrdinovi tak z Přerova nevymizely.

Sokolové začali bezodkladně shromažďovat informace o „Slávkově“ životě a smrti. První práce vznikla ještě v roce 1918. Byla to drobná brožura od autora bratra Stanislava Kovandy, jejíž část byla předčítána již na výborové schůzi Sokola Přerov 4. prosince 1918. Jednalo se o práci spíše informativního charakteru.⁷³ Zájem o ní, jakožto jedinou práci o Kratochvilovi, byl oživen ve výročním roce popravy 1924, kdy byla vydána nákladem dalších 5 000 kusů k původnímu 1 000.⁷⁴ Prácička však nebyla dostačujícím dílem, a tak k dalšímu výročí již nebyla rozšiřována, ale nahrazena novou, podstatně propracovanější, prací.

V září roku 1934 byla připravena kniha o Slavomíru Kratochvilovi z pera Jana Ulmana.⁷⁵ Jednalo se o dílo vytvořené z pečlivě sesbíraných pramenů a dosahovalo zcela jiné úrovně než předchozí práce. Jeho vydání předcházela série článků pojednávajících o mladém sokolském hrdinovi, vycházející od konce předcházejícího roku ve Zpravodaji sokolské župy Středomoravské.⁷⁶ Středomoravská župa Kratochvilova se nakonec na knize odmítla finančně

⁷⁰ Původně Velká kostelní ulice. LAPÁČEK, Jiří: *Slavomír Kratochvil, první oběť domácího odboje za 1. světové války*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2014, s. 152.

⁷¹ Tamtéž.; Tuto pamětní desku chtěl původně výbor jednoty umístit v místě Kratochvilovy popravy v Moravské Ostravě. SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*.

⁷² SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápis výboru 1933–1936*.

⁷³ Ta se stala zdrojem informací o Kratochvilovi i mimo Přerov. Věstník sokolský, 21, 1919, s. 219–222.

⁷⁴ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*; Tamtéž, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

⁷⁵ ULMAN, Jan: *Slavomír Kratochvil, první oběť domácího odboje*. Přerov 1934. s. 72.

⁷⁶ Zpravodaj Sokolské župy Středomoravské Kratochvilovy od října 1933 do června 1934.

podílet, takže ji po chvilkovém zaváhání vydal Sokol v Přerově ve vlastní režii.⁷⁷ Jeden „krásně upravený“ výtisk byl poslán také panu prezidentovi. Spolu s knihou byla připravena i přednáška, doprovázená obrazovým materiálem. Tato se těšila v době svého vzniku, jak naznačuje počet výpůjček, velké pozornosti. Zájmu o přednášku zřejmě značně přispěly obrázky, které byly její součástí.⁷⁸

S novou monografií byli přerovští sokolové spokojeni. „Nikdo jiný by se nenašel a ani se nenašel, kdo by to byl tak udělal jako Ulman, a všechno by upadlo v zapomnutí.“⁷⁹ Během několika měsíců byla vydána dalším nákladem, protože první výtisky již byly rozebrány. V souvislosti s prací a sběrem informací o Kratochvilovi byl navíc v roce 1934 založen samostatný archiv Slavomíra Kratochvila, jehož základem se staly materiály dosud shromážděné. V budoucnu do něj archivář jednoty sbíral vše se vztahem k sokolskému hrdinovi.⁸⁰ Archiv poznamenala druhá světová válka, ale to, co bylo zachráněno, spočívá nyní ve Státním okresním archivu v Přerově.⁸¹ Sběr informací spojený s Ulmanovou prací a snaha sokolů o zachování co nejvíce památek na „Slávka“ vedla k tomu, že se dodnes dochoval obsáhlý archivní materiál, který badatelům umožňuje a zároveň usnadňuje práci.

Vrcholem dosaženým v rozvoji památky Slavomíra Kratochvila byl rok 1934. Oslava dvacátého výročí popravy nezůstala spojena „pouze“ se vznikem knihy a založením samostatné části archivu pro materiály s ním spjaté. Konala se během něj i velká osvětová akce. Články o něm, jak již bylo poznamenáno výše, vycházely během celého roku ve Zpravodaji Sokolské župy Středomoravské Kratochvílovy. Ve cvičení všech složek se na základě článků konaly dlouho před samotnou oslavou tematicky zaměřené proslovy.

⁷⁷ SOkA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy o schůzích správního výboru v roce 1929 až 1932*.

⁷⁸ Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisy o schůzích správního výboru v roce 1929 až 1932*.

⁷⁹ Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1933–1936*.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1934*. Přerov 1935, s. 51.

Samotné „oslavý bratra Sl. Kratochvila“ byly zahájeny 10. října přednáškou bratra Ulmana v sokolovně. Celá akce vyvrcholila v listopadu 1934, kdy byla otevřena připravovaná výstava o Slavomíru Kratochvilovi, navržená jako pomyslná procházka jeho životem.⁸² Podařila se. Bratr Hubert Sekera⁸³ poznamenal, že „od otevření výstavního sálu v Žerotínově zámku tam dosud nic tak pěkného nebylo.“⁸⁴ Celoroční akce byla zakončena akademií na počest „Slávka“ ve dnech 24. a 25. listopadu. Té se zúčastnili mimo mnohé další i rodiče⁸⁵ Kratochvila a jeho spoluvězni, s výjimkou nemocného Radouška. 25. listopadu se potom konal již tradiční pochod ke hrobu Kratochvila za početné účasti sokolů i veřejnosti.⁸⁶

Oslavy Kratochvilovy již nebyly nikdy zopakovány v takovém měřítku, jako v roce 1934. Důvodem nebyl nezájem jednoty, prostě jen neexistovaly dostatečně příznivé okolnosti. Polovičaté výročí pětadvaceti let od popravy nastalo v roce 1939. Nemohlo být v nepříznivé době plnohodnotně oslaveno, vlastně spíš nemohlo být veřejně oslaveno vůbec. Ačkoliv se plánovala alespoň akademie, nakonec na podzim roku 1939 nenalezneme o oslavách sokolského hrdiny ani zmínku.⁸⁷ V roce 1944, 30 let po smrti Slavomíra Kratochvila, jednota ani neexistovala a pouhé položení květin na hrob muže spojeného s odbojem proti germánskému živlu bylo odvážlivci nebezpečné. Oslava roku 1934, uskutečněná v době plného rozkvětu jednoty, za účasti lidí, kteří si ještě popraveného pamatovali včetně jeho rodičů, zůstala dosud největší výroční vzpomínkovou akcí.

⁸² Uspořádal ji bratr Miloš Sum. SOkA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1933–1936*.

⁸³ Hubert Sekera byl významný sokolský pracovník. Narodil se v roce 1891, zemřel 24. 3. 1942 v Osvětimi, poté co působil jako významný bojovník protifašistického hnutí. DRECHSLER, Aleš – FIŠMISTROVÁ, Věra – LAPÁČEK, Jiří: *Dějiny města Přerova v datech*. Přerov 2008, s. 102.

⁸⁴ Tyto výstavní prostory byly otevřeny v roce 1930. SOkA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1933–1936*.

⁸⁵ Oba rodiče Slavomíra Kratochvila, Karolína a František, zemřeli krátce po sobě v roce 1937. Delegace přerovských sokolů je oba vyprovodily na poslední cestě. *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1937*. Přerov 1938, s. 12.

⁸⁶ SOkA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1933–1936*.

⁸⁷ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1939*. Přerov 1940.; Pouze dva řádky v časopis Sokolský hlas na něj daly krátce vzpomenout: „... náš Slávek Kratochvil, jemuž zachováme nehynoucí památku.“ Sokolský hlas, 1, 1939, s. 88.

Kratochvilovo jméno ovšem ani poté zápisnic nevymizelo. V roce 1937 byla udělena Kratochvilovi, coby účastníku odboje, československá revoluční medaile.⁸⁸ Sokolská organizace v Přerově ji převzala s velkým zadostiučiněním. „Přijali jsme revoluční medaili – jsme jediná jednota v celé republice, která byla poctěna tím, že její člen byl poctěn nejvyšším vyznamenáním, které může občan dosáhnouti.“⁸⁹ Povzbuzení tímto oceněním se rozhodli zažádat o další uznání, tentokrát ze strany Sokolstva. Sokolové z Přerova usilovali, a to opakovaně, o vydání sokolské známky s podobiznou Kratochvilovou, ovšem úspěšní nebyli.⁹⁰

Schylovalo se opět k těžkým časům a oběť „Slávka“ nabyla na aktuálnosti jako symbol odporu. Jednota nepodnikala žádné veřejné vzpomínkové akce, jednotlivci ovšem dávali uctěním mladého hrdiny najevo své smýšlení. V letech 1939 až 1941 se pout' neuskutečnila ani jednou. Nebyla povolena. V pozdějších letech války byl podle památníku 75. výročí hrob dokonce hlídán „a nesměl být ani o svátku Všech svatých ozdoben kvítím a světly. Bylo však vždy dost odvážlivců, kteří tajně kladli květinové vzpomínky na Slávkův hrob, který se stával již po druhé symbolem odboje.“⁹¹ Po druhé světové válce byl jmenován členem I. odboje „In memoriam“.⁹²

Muž, který strávil v Přerově pouhých 6 let života, se stal jednou z nejdůležitějších ikon místního Sokola a potažmo i města. Oslavu Slavomíra Kratochvila zpočátku ovlivňovala skutečnost, že jej ještě značná část členů pamatovala. Nejspíše i proto se jeví první snahy sokolů částečně jako omluvné akce či snad i vyvážení viny za předchozí nucené vyloučení a

⁸⁸ Toto vyznamenání bylo založeno dekretem prezidenta republiky 1. prosince 1918, jako ocenění těch, kteří se účastnili organizování domácího odboje. Bližší popis je možno nalézt ve: MĚŘIČKA, Václav: *Československá vyznamenání I. část. 1918–1938*. Hradec Králové 1973, s. 12–14.

⁸⁹ Byla předána u příležitosti oslav bitvy u Zborova. SOKA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1936–39*.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ KOSTÍKOVÁ, Anna: *Vzdělávací činnost v letech 1931–1946*. In: Památník Sokola Přerov 1871–1946. Přerov 1946.

⁹² SOKA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy schůzí výboru od 16/5 1945 do 5/3 1947*.

zapření dřívějšího druhu. I z tohoto pohledu lze jistě chápat poválečný boom na cestě k uctívání mladého hrdiny. Ze Slávka Kratochvila, postrádaného kamaráda a cvičitele, se během následujících let stal hrdina a symbol správného sokola. Jeho potenciál byl využit také k reklamě a to v rovině propagace sokolských myšlenek a ideálů, ale také ke zvýraznění Sokola v Přerově a Přerova vůbec.

Základem vzniku kultu byla jeho osobnost, jinak řečeno, sokolové v Přerově měli kde těžit. Stavěl se za svého života proti všemu, co odmítlo také Sokolstvo v první československé republice, tedy utlačování českého národa, proti církvi a válce. Svými životními postoji perfektně zapadal do koncepce správného sokola. Na základě jeho vystupování v místní jednotě v době předválečné nečinilo později žádný problém najít na něm spoustu sokolských vlastností: statečnost, přímost, pravdomluvnost, pracovitost atd. Navíc byl tím prvním, jehož příkladu později ostatní přerovští hrdinové pouze následovali. Je přitom zajímavé, že se Kratochvil účastnil nelegální činnosti, při níž tušil trest. Ze všech pramenů ovšem celkem jasně vyplývá, že možnosti ztráty vlastního života si při tom vědom nebyl. Ačkoliv sokolské oběti druhé světové války zůstali v jeho stínu, v tomto ohledu ho svou statečností jistě i překonaly.

Druhá světová válka přinesla přerovskému Sokolu nejednoho dalšího hrdinu. Členové odboje, umučení, zabiti v koncentračních táborech a v neposlední řadě účastníci přerovského květnového povstání⁹³ roku 1945, usmrcení přímo při něm, nebo popravení o den později v Olomouci. Ti všichni se připojili mezi pamětihodné osoby Sokola Přerov. Nedosáhli ovšem nikdy Kratochvilova jména, přestože byli jednotou i okolím velice ceněni. On nadále zůstával tím prvním a nejvýraznějším. Svou zásluhu na tom jistě má i příhodné prostředí, v němž se

⁹³ Přerovské povstání se odehrálo 1. května 1945. LAPÁČEK, Jiří: *Příspěvek k poznání Přerovského povstání*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2015, s. 79.; V bojích s Němci padlo 31 občanů a 21 zahynulo na popravišti v Olomouci Lazcích. CEKOTA, Vojtěch: *Povstání 1. května 1945 v Přerově – první v českých zemích*. In: Boj proti fašismu a okupaci na jižní Moravě. 14. mikulovské sympozium 25. a 26. 10. 1984. Praha 1985, s. 77–82.

jeho „kult“ měl čas rozrůstat. Jeho osamocená oběť se stala opravdovým ideologickým sloupem, o nějž se opíral přerovský Sokol po celé sledované období. Čest mu byla vzdána také tím, že jeho jméno nese celá Sokolská župa Středomoravská – Kratochvilova.

3. Vývoj jednoty Sokol Přerov v meziválečném období

Úspěšný start do první republiky završilo Sokolstvo v pořadí VII. všesokolským sletem. Ten se konal již v roce 1920, přičemž definitivní vyjádření, že se opravdu v daném roce uskuteční, bylo v jednotě Přerov ohlášeno až 12. března 1920. Přípravy sice už nějaký čas trvaly, ale tímto okamžikem se výrazně zintenzivnily.⁹⁴ Z přerovské jednoty se na slet přihlásilo 347 účastníků.⁹⁵ Přes mnohé obavy se jednalo o zdařilou akci, která ukázala sílu Sokolstva. Byla znovu dokázána pohotovost a také odvaha organizace. Teprve po skončení sletu nastalo období, v němž se hektické dění v Sokole mělo šanci trochu uklidnit.

Ve stabilizovanější situaci se dostalo prostoru k řešení dalších problémů organizace. Mimo jiné bylo potřeba vymezit pozici Sokola v nové republice, vyjádřit se k nahromaděným otázkám a upevnit tím ideologické pojetí. O vzniklých otázkách se diskutovalo i v přerovské jednotě. Mezi lety 1922 a 1925 se uskutečnilo hned několik členských schůzí s problematikou vztahu Sokola k politice, náboženství, socialismu atp. Přerovští sokolové jednoznačně vytyčili svůj vztah k politice. Nepanovala mezi nimi v této otázce žádná neshoda. Politika do Sokola nepatří. Bylo konstatováno, že „prakticky je účast ta nemožná, protože Sokol je pro všechny vrstvy a třídy, kdežto politické sjednocení všech jest utopií.“⁹⁶

⁹⁴ SOkA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

⁹⁵ 105 mužů, 52 žen, 107 dorostenců a 83 dorostenek.

⁹⁶ Dle záznamu z členské schůze výboru v: SOkA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*.

Na druhou stranu bylo pro sokoly samozřejmé, že členové se budou zapojovat do politického života, ovšem s výjimkou toho, že se nedoporučovalo angažovat ve stranách klerikálních a komunistických, které pracují proti republice na cizí rozkaz.⁹⁷ Členové přerovského Sokola se výrazně angažovali ve straně národně demokratické či živnostenské. Například v roce 1923, když se konaly obecní volby, se z každé z těchto stran dostalo do zastupitelstva pět osob. Všech deset bylo zároveň členy Sokola Přerov. Za stranu živnostenskou kandidoval například dlouholetý člen cvičitelského sboru mužů i jeho náčelník Josef Polame. Dále se účastnili sokolové ve straně národně sociální. Národním socialistou byl i Otto Kadlec, který ve dvacátých letech krátce zastával funkci starosty jednoty, zejména však byl dlouholetým vzdělavatelem jednoty, kronikářem a působil také v mnoha dalších sborech a odborech jednoty. I mezi republikány bychom našli významné osobnosti místní jednoty. Ve straně se angažoval významný funkcionář jednoty Štěpán Klein. Ten byl nejprve náčelníkem jednoty a v druhé polovině 20. let potom jejím místostarostou. Příslušníci Sokola Přerov nebyli zapojeni ve straně komunistické, a zřejmě ani mezi sociálními demokraty a lidovci.⁹⁸ V jednotě ovšem byla pečlivě prosazována snaha udržet politické snahy členů mimo ni. Členové se dokonce nesměli ani účastnit politických akcí, debat a průvodů s odznakem Sokola.⁹⁹

Mnohem komplikovanější byl postoj přerovských sokolů k dalším dobovým tématům. Nutno poznamenat, že v roce 1924 se konal VII. valný sjezd České obce sokolské, jenž určil ideologické cíle organizace platné po celé období první republiky. Hlavními myšlenkami, stanovenými na základě tohoto sjezdu, byly umírněný nacionalismus, parlamentní demokracie, sociální reformátorství a odpor vůči klerikalismu.¹⁰⁰ Deklarované si vzala jednota v Přerově za vzor, ovšem trvání na reálném prosazování bylo samozřejmě na uvážení výboru. A zdejší

⁹⁷ HOLUBEC, František: *Sokolský katechismus*. Vyškov 1920, s. 113–114.

⁹⁸ SOkA Přerov, Městský národní výbor Přerov, č. NAD 53, neinventarizováno, *Pamětní kniha obecní*, s. 121.

⁹⁹ SOkA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1933–1936*.

¹⁰⁰ WAIC, Marek: *Sokol v české společnosti 1862–1938*. Praha 1996, s. 125–128.

funkcionáři pochybovali, zda lze vytyčeného dosáhnout v krátké době. Velká část vedení považovala stanovené cíle za příliš revoluční, přičemž oni chtěli postupovat spíše evolucionisticky.¹⁰¹

Sokolové v Přerově se jeví podle chování jako opatrní, prakticky uvažující lidé. Jistě se to nedá tvrdit o všech, přesto byl jednotě vtištěn značně umírněný ráz. Nic nenasvědčuje tomu, že by v místním sokolském společenství nastaly nějaké větší akce v souvislosti se VII. valným sjezdem. Ostatně podobně neagresivně se postavili například k sokolské očistě po první světové válce. Tehdy nedošlo k radikálnějším zásahům majícím za cíl se zbavit členů spolupracujících s monarchií atp. Z jednoty byli vyloučeni pouze členové, kteří se hrubě provinili na sokolské kázni. Radikálnější očista ve smyslu navrženém sokolským ústředím byla „nedoporučena vzhledem k všeobecné mravní úrovni veřejnosti české i speciálně sokolské při vypuknutí války a za války. Očista budiž prováděna potud, pokud by Sokolstvo bylo odsuzující, resp. vylučující rozsudek vyneslo za poměrů předválečných.“¹⁰² Metoda vyřazení tak byla vymezena základní mírou kázně.

Nyní však zpět k ideologii organizace v meziválečném období. Sokolům bylo v novém pojetí přikázáno i nadále hájit národ, což ovšem nemělo vést k bezohlednému chování k národům jiným. Co se týká náboženství, bylo jim zřejmé, že každý věřící člověk má svou vlastní představu boha a tu mu nikdo nemůže zakazovat. Přesto by bylo pro sokola vhodné uvažovat pokrokově a nechat se poučit poznatky vědy. Pokud však někdo upřímně věří, přičemž upřímnost je sokolská vlastnost, bylo dle místních nutno postupovat „s největším taktem a za nic na světě neurážeti náboženské city zesměšňováním.“¹⁰³ Sokolové v Přerově si nemínili plamenným prosazováním názorů znepřátelit celý venkov. To jim ale značně komplikovalo uchopení problematiky klerikalismu.

¹⁰¹ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*.

¹⁰² Tamtéž, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

¹⁰³ Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*.

Valný sjezd obce sokolské přijal naprosté odmítnutí klerikalismu a vyhlášení boje proti němu, jakožto nejhoršímu druhu pokrytectví. V Sokole Přerov se nahlas ozvaly i názory mnohem smířlivější. Klerikalismus je přeci také „boj klerikálů za jejich ideu a proto se nemůžeme proti nim tak příkře stavět.“¹⁰⁴ Byla zdůrazňována existence venkova, kde by Sokol mohl přijít při příliš tvrdém postoji o mnohé členy. Když byla jednota pozvána národně socialistickou stranou na manifestaci dne 21. srpna 1921 v Přerově, kde se měl konat tábor lidu proti klerikálům, a národní socialisté chtěli, aby se připojili i sokolové, výbor toto odmítl s odůvodněním, že úkolem Sokolstva je bojovat proti klerikalismu osvětou.¹⁰⁵

V Přerově existoval od roku 1911 také katolický spolek Orel. Po válce, zřejmě v roce 1920, neboť z dřívější doby o něm nejsou záznamy, byla jeho činnost obnovena. Přerovští sokolové ho zaznamenali na podzim roku 1922, kdy bylo ve schůzi upozorněno na rozpínavost Orla. Není ovšem zřejmé, zda toho místního, či organizace jako takové. Tehdejší starosta sokolské jednoty bratr Ladislav Elmer prohlásil, že není nutno se Orla bát, protože rozvoj organizace je posilována jen tím, že za ní stojí politická strana.¹⁰⁶ Srovnání obou spolků v Přerově stěžuje nedostatek dostupných informací o orelské jednotě.¹⁰⁷ Přesto se jistě nemýlím, když řeknu, že sokolové si vedli ve sledovaném období lépe. V tělocvičné a sportovní rovině nepovažovali zřejmě sokolové orly za adekvátní konkurenci. Jedinými momenty, kdy byla ve výboru jednoty tato katolická organizace zmiňována, byly chvíle, kdy se řešilo, které spolky budou na tu kterou slavnost pozvány. Vesměs byli zváni přerovští orlové pouze tam, kam byly zvány také všechny ostatní přerovské spolky. Jinak byly kontakty

¹⁰⁴ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*.

¹⁰⁵ Tamtéž, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

¹⁰⁶ Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*.

¹⁰⁷ Například co do velikosti jednot mohou pouze srovnat velikost cvičitelského sboru obou spolků v roce 1938, kdy ten orelský čítal 26 členů a sokolský 69. Tyto údaje jsou čerpány za Orel Přerov z: HLAVÁČKA, Petr: *Jednota Československého Orla v Přerově*. In: LAPÁČEK, Jiří: Přerov. Povídaní o městě 2. Přerov 2002. s. 263–264.; a za Sokol z: *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1938*, Přerov 1939.

sokolů a orlů minimální.¹⁰⁸ K bližšímu styku obou došlo až v době sjednocovacích snah během druhé republiky a po druhé světové válce.

V otázce vztahu k socialismu bylo zase v místní jednotě míněno, že „úplně stačí bratrství, jak je za cíl postavil Tyrš.“¹⁰⁹ S vytyčeným ideovým programem si v Přerově zřejmě nakonec příliš hlavu nelámali. Odvolávali se při tom na nejvyšší autoritu, tedy na Miroslava Tyrše, který se svým způsobem k otázkám vyjádřil již ve své programové stati „Náš úkol směr a cíl“. Oni jej hodlali v názorech respektovat a řídit se jimi.

Co se týká širších struktur, jednota Sokol v Přerově samozřejmě náležela k obci sokolské, která byla rozdělena na menší územní celky, zvané župy. Například ve druhé polovině 30. let byla celá organizace složena z 52 žup v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, na Slovensku, na Podkarpatské Rusi a v Rakousku.¹¹⁰ Přerov byl sídlem Středomoravské župy Kratochvilovi. Počet jednot v ní samozřejmě ve sledovaném období kolísal. Například koncem roku 1938 měla župa 52 jednot a dvě pobočky, v nichž bylo dohromady 6 889 členů.¹¹¹ Zdaleka největší jednotou v celé župě byl Sokol Přerov čítající ve stejné době přes 1 500 členů. Druhou největší jednotou župy byl Sokol v Hranicích na Moravě, který měl členskou základnu přibližně třetinovou.¹¹² Přerovští proto tvořili jakousi vůdčí sílu celé župy, za kterou také ze značné části nesli zodpovědnost. Poskytovali jí zázemí ve své sokolovně a nemalá část pracovníků župy pocházela z přerovské jednoty.¹¹³

¹⁰⁸ Dle zápisů výborů Sokola Přerov.

¹⁰⁹ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*.

¹¹⁰ V roce 1937. WALDAUF, Jan: *Sokol: malé dějiny velké myšlenky*. 1. díl. Luhačovice 2007, s. 26.

¹¹¹ Sokolský věstník, 41, 1939, s. 204.

¹¹² SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápis výboru 1936–39*.

¹¹³ Tamtéž, *Zápis o 66. valné hromadě, konané dne 17. 2. 1937*.

Místní spolek byl zapojen do pestrého sokolského dění. Do jeho života se výrazně promítly meziválečné všesokolské slety v letech 1920, 1926, 1932 a 1938. Každý z nich představoval možnost zúčastnit se na velkolepé události, na níž se setkávali sokolové nejen z celé republiky, ale také z ciziny. Zároveň slety představovaly možnost porovnat síly vlastních cvičenců s cvičenci z jiných jednot, a tím i úroveň celé jednoty. Sokol v Přerově se zúčastnil všech sletů. Již na první, v roce 1920, se přihlásilo 347 příslušníků jednoty. Nakonec jich jelo přibližně o 100 méně, přesto se jednalo o slušnou účast.¹¹⁴ O šest let později se sletu zúčastnilo 398 příslušníků jednoty, z toho 259 členů a členek. Na slet tak odjelo 20% všeho členstva.¹¹⁵ Při následujícím sletu se jednalo již o 643 osob.¹¹⁶ Poslední manifestace sokolské síly v první republice proběhla v roce 1938, za účasti 699 příslušníků přerovské jednoty, z toho 243 mužů a 201 žen, tedy téměř 450 členů.¹¹⁷ Účastníci si přivezli domů nadšení a odhodlání. Další události je ovšem nechaly z radosti rychle vystřízlivět. Ještě necelé tři roky vyvíjela jednota během druhé světové války činnost, než se musela rozejít.

Zdejší jednota se ovšem neúčastnila jen dění ve světě sokolském. Významným způsobem pronikala do celospolečenského kulturního života města i okolí. Spolu s dalšími spolky a městem se účastnila pořádání oslav vzniku republiky, narozenin prezidenta a dalších svátků. Dále výrazně participovala na nejrozsáhlejších kulturních projektech konaných ve městě. Mezi nimi několikrát opakovaný Hanácký rok. Poprvé byl v Přerově konán v roce 1923 a kromě Sokola Přerov se na něm podílel i Republikánský dorost župy olomoucké a Národní jednota severomoravská.¹¹⁸ Jak vyplývá již ze jmenovaných pořadatelů Hanáckého roku, nejednalo se o akci omezenou na Přerov. Tento podnik upozornil na město a přivedl do

¹¹⁴ Tohoto sletu se zúčastnilo na 35 000 Sokolů a skoro 1 mil. diváků. KOZÁKOVÁ, Zlata: *Sokolské slety 1882–1948*. Praha 1994, s. 21–26.

¹¹⁵ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1925–1929*.

¹¹⁶ Tamtéž, *Kronika*.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ DRECHSLER, Aleš – FIŠMISTROVÁ, Věra – LAPÁČEK, Jiří: *Dějiny města Přerova v datech*. Přerov 2008, s. 119.

něj spoustu lidí z bližšího i vzdálenějšího okolí.¹¹⁹ V letech 1928 a 1939 byla akce opakována. V roce 1936 se zúčastnili přerovští sokolové na rozsáhlé Středomoravské výstavě. Nebylo jí ale v jednotě věnováno tolik pozornosti, jako by tomu zřejmě bylo v jiných letech, byla totiž konána v době, kde se sokolové soustředili na výstavbu nové sokolovny.¹²⁰ Je patrné, že Sokol Přerov se účastnil na všech těchto významných akcích pro město, a to většinou zcela zásadním způsobem, když při nich přebíral pořadatelskou činnost.

Celkově se dařilo Sokolu v Přerově po dobu první republiky udržovat činností. Co se týká hospodářské krize počátku třicátých let, příležitostně se o ní, zejména ve výročních zprávách let 1932 a 1933, hovoří. Jednota jí ovšem nebyla v žádném případě ohrožena existenčně. Na to byla příliš velká a měla ve svém členstvu příliš mnoho ekonomicky dobře situovaných osob. Pomocí výše postavených bratrů a bratrů podnikatelů se pro nezaměstnané členy jednoty dařilo shánět práci. Nezaměstnaným a nemajetným byly také promíjeny příspěvky a v roce 1932 byly dokonce hrazeny veškeré náklady související s účastí na všesokolském sletu více než 120 příslušníků jednoty.¹²¹ Když potom začala výstavba sokolovny v roce 1935, byl spolkem zdůrazňován její pozitivní vliv na celkovou hospodářskou situaci ve městě i okolí. Kromě zajištění velké zakázky pro několik firem z Přerova a okolí, byla také dána práce na stavbě nezaměstnaným sokolům. Kromě povinných hodin, jež měl každý příslušník spolku odpracovat, byli někteří bratři zaměstnání na stavbě i za mzdu.¹²² Jednota tedy pomáhala svým členům a jejich rodinám vyrovnat se s krizí, ale sama jí hůře poznamenána nebyla. Svědčí o tom i neupadající nárůst počtu peněz ve fondu na stavbu nové sokolovny, o kterém bude pojednáno ještě níže.

¹¹⁹ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*.

¹²⁰ Tamtéž. *Kronika*.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápis výboru 1936–39*.

Období první republiky představovalo dlouhé období prosperity Sokola v Přerově. Samozřejmě se vyskytly problémové situace, či menší konflikty, které byly jednotou řešeny, ovšem nejednalo se o ohrožení spolku jako takového.

4. Sokolovna a sokolský stadion

Se vznikem a existencí tělovýchovného spolku byly spojeny obtíže, které si z dnešního pohledu většinou ani neuvědomujeme. Jedněmi z prvních a vždy přetrvávajících starostí bylo zajištění místností nutných k fungování jednoty, opatření místa ke cvičení a udržování těchto prostor. Dnes si skupina lidí toužících šlechtit tělo či provozovat sport vybere z existujících prostor. Tělocvična a venkovní sportoviště stojí snad u každé školy. Ve městech a často i na vesnicích existují běžně i rozsáhlé sportovní areály. Je ovšem nutno si uvědomit, že v době vzniku Sokola v Přerově byla situace diametrálně odlišná. V létě se cvičilo na rozlehlé zahradě jednoho z členů, v zimě potom v sálech místních hostinců, protože jiných prostor nebylo. Místnosti se musely hledat i ke schůzím a valným hromadám. Sokolové se proto o vybudování lépe vyhovujících prostor museli postarat sami. Do výstavby a udržování nemovitostí Sokola v Přerově bylo investováno mnoho energie a finančních prostředků, proto se nelze divit zvýšenému zájmu výboru o vlastnictví jednoty.

4.1 Stará sokolovna a její stísněné prostory pro poválečný růst

Prvního nemovitého vlastnictví se jednota v Přerově dobrala ještě před první světovou válkou. Zřízení původní sokolovny bylo silně podmíněno praktickými potřebami. Prostor vhodných pro pravidelné cvičení, schůzování i pořádání zábavních podniků bylo sokolům v Přerově zkrátka třeba. Bez nich se nemohla činnost rostoucí jednoty uspokojivě rozvíjet.

První sokolovna¹²³ spolku vznikla na levém břehu řeky Bečvy na obci darovaném pozemku Na Marku.¹²⁴ Její základní kámen byl položen 19. března 1896. Již o necelý rok a půl později se konalo slavnostní otevření.¹²⁵ Během první světové války byla sokolovna přerovské jednoty zabrána rakousko-uherskou armádou. Budova i její vybavení utrpěli značné škody, když se doposud opečovávané vlastnictví Sokola dostalo do rukou rakousko-uherské armády. „Jakmile vojsko do sokolovny vkročilo, obsadilo veškeré místnosti a začalo hospodařit samo. Vodovod, elektrické světlo a záchody přestaly brzy fungovat. Poruchy byly spravovány primitivním vojenským způsobem. V zahradě na straně k Bečvě vykopány hluboké latriny, které neměly odpadů, protože kanalizace byla též ucpána a následek toho byl, že budova, hlavně zeď u sprch a kanceláří byla úplně promočena a zkažena. Po vyklizení vojskem byla sokolovna plná štěnic.“¹²⁶ Zničeny byly také parkety ve cvičebním sále, dřevěné obložení stěn, cvičební nářadí a spousta dalšího.

V tomto naprosto nevyhovujícím stavu pro okamžité využití byla armádou opuštěna sokolovna na začátku listopadu roku 1918. Od původního rozhodnutí výboru jednoty převzít tělocvičnu jediné v předválečném stavu bylo rychle upuštěno.¹²⁷ Kdyby totiž na svém stanovisku výbor trval a nechal opravení budovy na obci, nejspíš by si v ní přinejmenším v zimě přelomu let 1918/1919 nikdo nezacvičil. Přerovští sokolové však byli aktivní lidé a poválečné nadšení je přímo vyzývalo k činnosti. Tak se stalo, že v listopadu 1918 byl utvořen stavební odbor, který se měl o úpravu postarat. Náklady na opravu se ponechaly k zaplacení

¹²³ Stará sokolovna přerovského Sokola byla vystavena blízko břehu řeky Bečvy přibližně v místech, kde byl docela nedávno, v září 2016 slavnostně otevřen památník působení Jana Amose Komenského.

¹²⁴ Darován v roce 1895 Družstvu pro vystavění tělocvičny, jehož stanovy byly schváleny již na konci roku 1889. SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, kart. 16, nezpracovaný fond, *Zápisnice družstva pro vystavění tělocvičny „Sokola“ v Přerově*.

¹²⁵ Tamtéž, *Zápisnice družstva pro vystavění tělocvičny „Sokola“ v Přerově*.

¹²⁶ V sokolovně byli příslušníci pěš. pluku č. 57 z Tarnova od 14. 9. 1914 do 3. 11. 1918. Protokol sepsaný Okresní politickou správou v Přerově hovoří podrobně o opravách, které musely být v sokolovně provedeny. SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, *Důležité listiny, Protokol komise k vyšetření škod 1921*.

¹²⁷ Tamtéž, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

obci, ovšem až zpětně.¹²⁸ Do února se podařilo opravit sokolovnu do té míry, aby mohla být zahájena pravidelná cvičení.¹²⁹ Již v této době projeвили místní sokolové schopnost účelně řešit problémy. Velmi přesvědčivě dokázali shánět i těžko dostupné materiály a ve vlastních řadách i v řadách podpůrců získávat potřebné finanční prostředky.

Jenomže, i když sokolovnu pečlivě opravili, nedostačovala. Bylo v ní pro prudce rostoucí jednotu příliš málo místa. V roce 1897, když byla otevřena, navštěvovalo cvičení průměrně asi dvacet členů a třicet dorostenců a žáků. Tzn., že např. v listopadu zmíněného roku tělocvičnu navštívilo v 18 cvičebních hodinách 460 párů nohou.¹³⁰ V témže měsíci roku 1919, tedy o 22 let později, vyprodukovala jednota 53 cvičebních hodin, kterých se zúčastnilo 6 241 osob.¹³¹ Počet hodin se tedy ztrojnásobil, počet cvičenců se zvýšil více než třináctkrát. Členstvo muselo kvůli nedostatku prostoru cvičit ve více odděleních a mnohdy část přítomných i na galerii, když nezbylo místo v prostoru primárně pro cvičení určeném.¹³²

Obrovský skok v potřebě tělocvičných prostor vedl ke tříštění části sokolských cvičebních aktivit mimo sokolovnu. Jednalo se zejména o méně početné skupiny, například starší bratry či cvičitelské sbory, které musely odbývat své cvičební hodiny v tělocvičnách přerovských škol.¹³³ I přesto zůstával sál sokolovny zaplaven více než živým ruchem. Problém nespočíval pouze v nedostatku místa ke cvičení. Sokolovna jako centrum života spolku sloužila také organizačním záležitostem. Byly zde kanceláře a místnosti pro konání schůzí, své sídlo v ní měla i středomoravská župa. Nesmíme zapomenout ani na další a další nové odbory, které se po válce začaly při jednotě rozvíjet. Ani na ně většinou v sokolovně

¹²⁸ Sokolové tedy museli najít finanční prostředky mezi sebou. SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

¹²⁹ Tamtéž, kart. č. 13, *Protokol sboru cvičitelského*.

¹³⁰ Tabulka „navštěva cvičení“ dle: *Roční zpráva o činnosti a stavu tělocvičné jednoty „Sokol“ v Přerově*. Přerov 1898, s. 12.

¹³¹ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 13, *Protokol sboru cvičitelského*.

¹³² Tamtéž, kart. 16, nezpracovaný fond, *Zápisnice družstva pro vystavění tělocvičny „Sokola“ v Přerově*.

¹³³ Tamtéž, kart. č. 13, *Protokol sboru cvičitelského*; Tamtéž, kart. č. 12, *Protokol. Cvič. sbor žen 1920–1924*.

nezbylo místo. Zejména sokolští loutkáři, dramatický odbor, pěvecký odbor Tyrš ale i další museli hledat prostory u cizích organizací. V první polovině 20. let se navíc v sokolovně začaly dvakrát týdně promítat filmy.¹³⁴ Budova prostě nebyla schopna poskytnout dostatečné zázemí, ať už jí bylo věnováno pozornosti sebevíce.

4.2 Budování nemovitého majetku po první světové válce

V podstatě ve chvíli, kdy odpadly starosti s odvšivením a opravením sokolovny, začalo si vedení jednoty uvědomovat očividnou nedostatečnost budovy. Ještě v roce 1919 byla zakoupena první část pozemku pro budoucí novou stavbu. Stalo se tak v souvislosti se získáním plochy pro vybudování venkovního stadionu, který měl s novou sokolovnou sousedit.¹³⁵ Nejprve však bylo nutno vybudovat právě letní cvičiště. Neexistence tohoto způsobovala Sokolu v Přerově řadu komplikací s umístěním všech svých složek za příznivějšího počasí. V létě roku 1919 bylo sokolům propůjčeno vojenské cvičiště v kasárnách. Zde však bylo nutno dbát harmonogramu cvičení místní posádky a i jinak nevyhovovalo.¹³⁶ V dalším roce, po neúspěšném vyjednávání se skautskou organizací, strávili sokolové letní sezonu na hřišti pod parkem Michalovem. To jim nabídl místní Sportovní klub zdarma až do roku 1924.¹³⁷

Již v roce 1921 bylo ale sokoly získáno dostačující prostranství pro vybudování vlastního cvičiště. Postavit ho stihli ještě téhož roku, čímž byl uspokojen požadavek

¹³⁴ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*.

¹³⁵ Tamtéž, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

¹³⁶ Tamtéž, kart. č. 13, *Protokol sboru cvičitelského*.

¹³⁷ Tamtéž, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

rostoucího spolku, který mohl jen stěží cvičit od jara do podzimu na cizích stadionech a hřištích.¹³⁸ „Vybudován byl stadion na pravém břehu Bečvy proti mostu na „Brabanstsku“ nákladem okrouhle 500 000 Kč na pozemcích, které byly zakoupeny r. 1919 a z části darovány br. Štěpánem Kleinem.“¹³⁹ Vše, co šlo, vyrobili, odpracovali a pořídili sokolové sami. I zde je patrná síla jednoty, která si mohla dovolit těsně po válce uskutečnit výstavbu ne právě levného stadionu.

Základem letního cvičiště byla rozsáhlá plocha ke cvičení.¹⁴⁰ Na této se mohlo při vystoupení pohybovat až 880 cvičenců.¹⁴¹ Nacházeli se zde také betonové tribuny, kam se mělo vlézt šest až sedm tisíc diváků. Později bylo vybudováno za stadionem také zázemí pro tenisový odbor, přičemž první tenisový dvorec byl vytvořen v polovině dvacátých let.¹⁴² V roce 1927 vybudovali sokolové za stadionem na pozemku pronajatém od města atletickou dráhu. Kvůli omezenosti prostoru nedosahovala vrcholových kvalit, ale k tréninku sokolům posloužila.¹⁴³ Ani v zimě letní cvičiště nezahlázelo. Pokud to dovolovalo počasí, bylo na něm udržováno kluziště.¹⁴⁴

Po dokončení stadionu se pozornost zaměřila plně na nedostatečné zázemí ve staré sokolovně. Až do chvíle, kdy byla vybudována nová, neuplynulo roku, kdy by se neozvaly stesky nad nedostatečností budovy a neexistencí uspokojivého prostoru pro všechny odbory. Cesta ke stavbě však měla být na začátku dvacátých let ještě dlouhá. Jako jediný vhodný pozemek pro vybudování nové sokolovny byl uznán pozemek na Brabansku, jehož značnou část získala jednota na jaře roku 1920. Po celá dvacátá a také v první polovině let třicátých

¹³⁸ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

¹³⁹ Tamtéž, *Kronika*.

¹⁴⁰ Plocha ke cvičení byla dlouhá 77,15 m a široká 42 metrů, tedy 3 240 m². Tamtéž, *Kronika*.

¹⁴¹ Tamtéž, *Kronika*.

¹⁴² Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*.

¹⁴³ Návrh prošel v hlasování městského zastupitelstva proti hlasům lidovců a komunistů a bude je to stát 1 000 Kč ročně. Tamtéž.

¹⁴⁴ Poprvé na něm zřízeno v zimní sezoně 1923/1924. Tamtéž.

pokračovalo rozšiřování pozemku pro budoucí stavbu.¹⁴⁵ Jednalo se o dlouhodobé snažení a výbor jednoty ho jako takové i chápal. Zakoupené domy na Brabansku byly nadále pronajímány.¹⁴⁶ Kromě obytných staveb byl získán také hostinec na Špici, který zůstal i nadále v provozu.¹⁴⁷ Postupně byl vytvořen souvislý sokolský pozemkový fond v bezprostřední blízkosti centra města Přerova.

Konečně se mohly začít vytvářet také jasnější představy, jak má nová sokolovna vypadat. Reálné plány stavby se poprvé probíraly na přelomu roku 1924 a 1925. Výbor Sokola v Přerově nebyl zbrklý, a díky účasti několika bratrů sdružených ve stavebním odboru jednoty, měl také k dispozici zkušenosti z praxe. Po dlouhé debatě, věnované otázce stavby nové sokolovny, bylo 31. ledna 1925 rozhodnuto, že prozatím není možno na ni pomýšlet. Toto bylo odhlasováno poměrem 7:4 hlasů, což svědčí o nejednotnosti názoru na věc.¹⁴⁸ Na základě rozhodnutí byla zvolena jiná varianta částečného řešení problému. Úkolem pro danou chvíli se stalo vybudování přístavby ke staré sokolovně, aby se alespoň částečně vyhovělo požadavkům zejména cvičícího členstva.¹⁴⁹ Přístavba jednoznačně naznačila odsunutí stavby na dobu neurčitou. Přesto přinejmenším část zainteresovaných osob nadále počítala s možností stavby v dohledné době.

Navzdory zamítavému rozhodnutí přinesla debata na počátku roku 1925 důležité vyjasnění situace. V několika schůzích byly načrtnuty první kroky k vytvoření plánů budoucí sokolovny. Bratr Štěpán Klein navíc podal 25. ledna 1925 návrh na založení stavebního fondu. Fond byl skutečně založen, a to pouze na zkušenou pro období jednoho roku. Prvotním

¹⁴⁵ Po koupi základního pozemku byly získávány další vhodné části pozemků i celé domy, jako například v roce 1933 zakoupení domu p. Širokého. SOkA Přerov, Sbírká dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 15, *Protokol finančně staveb. komise*.

¹⁴⁶ Obec přerovská l. 3. 1920 předává Brabansko do vlastnictví jednoty za hotově vyplacených 80 000 městu Tamtáž, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

¹⁴⁷ Tamtáž, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

¹⁴⁸ Tamtáž, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*.

¹⁴⁹ Tamtáž.

cílem fondu bylo zjistit, kolik je vlastně možno vybrat peněz za jeden rok.¹⁵⁰ Začalo se zároveň vyjednávat o požadavcích na novou sokolovnu. Svě si proslovili cvičitelé, odbory i vedení jednoty, načež reagovali členové finančně stavební komise vypsáním soutěže na plány budovy. Mezitím bylo valnou hromadou uděleno výboru zmocnění vykonat přístavbu staré budovy.¹⁵¹

Ovšem i vybudování přístavby se poměrně protáhlo. Realizována byla během léta roku 1928 a stála asi 100 000 Kč. Aby nemuselo být sáhnuto na finance z fondu pro stavbu nové sokolovny, převzalo veškeré výdaje Družstvo pro výstavbu a udržování sokolovny existující ještě z devadesátých let 19. století.¹⁵² Přístavba staré sokolovny byla již budována tak, aby v budoucnu usnadnila přestavění budovy na kino.¹⁵³ Uskutečnění opakovaně promyšlené přístavby však uspokojilo potřeby jednoty jen v nejnútnejší míře. Většinu stesků neumlčelo, spíše naopak. Bylo totiž dáno jasně najevo, že na novou budovu si sokolské složky ještě nějaký ten rok počkají.

V roce 1926 byla 30. září vypsána soutěž na ideové návrhy budoucí přerovské sokolovny.¹⁵⁴ Zadaných podmínek obsahovala mnoho a panovaly určité pochybnosti, zda bude místo na Brabansku dosti veliké pro vměstnání košatého seznamu požadavků.¹⁵⁵ Včas došlo 47 návrhů a tři ještě opožděně. Ty nemohly být podle pravidel soutěže připuštěny.¹⁵⁶ K posouzení stavebních návrhů došlo 6. ledna 1927 v restauraci v Michalově. Na schůzi

¹⁵⁰ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 15, *Protokol finančně staveb. komise*.

¹⁵¹ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za správní rok 1925*. Přerov 1926, s. 5.

¹⁵² SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, kart. 16, nezpracovaný fond, *Zápisnice družstva pro vystavění tělocvičny „Sokola“ v Přerově*.

¹⁵³ Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1925–1929*.

¹⁵⁴ Ukončena byla 4. ledna 1927.

¹⁵⁵ Některými požadavky např.: dvě tělocvičny obě o velikosti asi 500 až 550 m² + galerie, k nim samozřejmě nářadovny, šatny s cca 250 skříňkami a šatnou pro cvičitelský sbor, šatny pro dorost a žactvo s počtem věšáků asi pro 600 osob, záchody a sprchy vhodně umístěné blízko šaten. To vše dvakrát, zvlášť pro muže a ženy. Dále čítárna, místnost vhodnou pro pěvecký a hudební odbor, dále kancelář, klubovnu, místnost možnou využít jako kuchyň, také měl být v sokolovně byt pro sokolníka a byt pro strojníka, skladiště a sklepy. Pod tělocvičným sálem měla být síň pro biograf a divadlo se sálem o velikosti asi na 700 až 800 sedadel.

¹⁵⁶ Podmínky si vyžádalo 131 osob. SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1925–1929*.

přizvali i odborníky nepatřící k Sokolu v Přerově. S potěšením byla konstatována velká účast a dobrá úroveň projektů. Komise udělila ceny za první až třetí nejlépe oceněný návrh a rozhodla zakoupit také další dva projekty. Mimoto bylo šesti projektům přiknuto pochvalné uznání. První cenu získal návrh architekta Karla Caivase z Prahy, který za něj také obdržel 9 000 Kč.¹⁵⁷ V budoucnu se ještě mnohé změnilo, přesto se v jádru opírali přerovští sokolové při stavbě o materiál architekta Caivase.¹⁵⁸

Po vyhodnocení návrhů bylo zjištěno, že celkové náklady na stavbu lze odhadnout asi na 4 750 000 Kč.¹⁵⁹ Jenomže ve stejnou dobu, tedy na začátku roku 1927, kdy, jak vidno, měli sokolové v Přerově spoustu velkých plánů, jednota tolik peněz rozhodně neměla. Ve fondu pro stavbu nové sokolovny bylo po dvou letech šetření necelých 155 000 Kč.¹⁶⁰ Jakkoliv úctyhodná částka, z očekávaných nákladů na stavbu se jednalo jen o nepatrnou sumu.

Pokud bychom to vypočítali do důsledku, na získání plného obnosu při konstantním růstu fondu by museli shromažďovat peníze 60 let. Sokolové samozřejmě neměli v úmyslu vyčkávat až do chvíle, kdy budou mít po ruce veškeré potřebné finanční prostředky, i přesto byl počátek stavby z finančního hlediska v nedohlednu. Vzdálenost realizace projektu si v roce 1927 zřejmě začalo uvědomovat i členstvo Sokola v Přerově, což mohlo mít za následek výrazné snížení příjmů fondu v daném roce. Příjem dosáhl oproti minulému roku přibližně dvou třetin.¹⁶¹

Členové stavebního odboru a výboru museli začít tuto situaci řešit. 16. listopadu 1927 se konaly ve stejný den hned po sobě dvě důležité schůze. Tu první svolal stavební odbor a byla na něm schválena jedna zásadní změna, a to zřízení pouze jednoho cvičebního sálu

¹⁵⁷ Druhý Václav Pilc dostal 6 000 Kč a třetí Oskar Černý, který obdržel 4 500 Kč, oba dva z Prahy. Další dva zakoupené projekty byly Jaroslava Stejskala z Prahy za 1500 Kč, a Jaroslava Poláška z Brna za 1000 Kč.

¹⁵⁸ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, *Stavba sokolovny*.

¹⁵⁹ Tamtéž, *Stavba sokolovny. Výroční zpráva stavebního odboru za rok 1926*.

¹⁶⁰ Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1925–1929*.

¹⁶¹ Tamtéž.

v nové sokolovně, oproti dvěma původně zamýšleným.¹⁶² V následné schůzi finančně-stavební komise pak bylo konstatováno, že kvůli financím se budou snažit řešit stavbu co nejjednodušším způsobem.¹⁶³ Od nynějška se stalo trendem snižování nákladů. Úsilí omezit výdaje na stavbu bylo velmi úspěšné. Podle upravených plánů klesla částka potřebná na novou sokolovnu až o 40%.¹⁶⁴ Jenomže i do ní scházelo přerovským sokolům mnoho snažení.

V roce 1928 se znovu pohnuly věci trochu dopředu. Jednak byla konečně vybudována přístavba staré sokolovny, což alespoň ukázalo, že se přeci jen někde pracuje, navíc byla zavedena stavební daň. Jednalo se v podstatě o povinně nepovinnou daň pro veškeré členstvo.¹⁶⁵ Tato daň byla odhlasována na valné hromadě roku 1928. Měla být zaplacená v tomtéž roce a činila 12 Kč. Do konce roku ji uhradila pouze asi polovina členstva.¹⁶⁶ Podle zprávy pokladníka za rok 1928 bylo na dani vybráno prozatím 13 913 Kč.¹⁶⁷ Sice pěkná částka, ale fond na stavbu nové sokolovny se tím směrodatně nerozrostl. Zůstává tak otázka, odkud vlastně pocházely peníze, z nichž byla stavba sokolovny hrazena.

4.2.1 Fond na stavbu nové sokolovny

Výbor ve shromažďování peněz projevoval poměrně velkou kreativitu, zejména však obdivuhodnou vytrvalost. Peníze na novou sokolovnu se scházely z mnoha stran. Vůbec největší díl pocházel z výdělků samotné jednoty. Celkový výnos odborů převedený na úhradu stavby sokolovny činil ke konci roku 1937 obdivuhodných 758 743 Kč.¹⁶⁸ Na ziscích odborů se podíleli všichni ti, kteří se účastnili Sokolem pořádaných akcí. Vedení si toho bylo dobře vědomo, a proto po celou dobu pobízelo členstvo k návštěvě sokolských podniků. Výzvami

¹⁶² Jeden měl náležet cvičení složek mužských a druhý ženských.

¹⁶³ SOKA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, *Stavba sokolovny*.

¹⁶⁴ Tedy o 1 500 000 Kč.

¹⁶⁵ SOKA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1925–1929*.

¹⁶⁶ Bylo placeno 675 členy a vybráno o 1 687 méně než předpokládali. *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za správní rok 1928*. Přerov 1929, s. 20.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 19.

¹⁶⁸ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1937*. Přerov 1938, s. 61.

k návštěvě sokolského kina, zábav, šibřinek, loutkového divadla či třeba zimního kluziště se rozhodně nešetřilo. Jednoznačně nejvýdělečnějším byl kino odbor a po něm s odstupem odbor zábavní. Také ostatní přispěly svou troškou. Za dvanáct let od založení fondu putovalo každoročně na stavbu sokolovny z jejich výdělku průměrně 60 tisíc.

Kromě toho byla žádána i přímá finanční pomoc od členstva. Jak již bylo naznačeno výše, na sokolovnu se vybíraly tzv. daně. První daň byla vypsána v již zmíněném roce 1928. Ti, kteří ji nezaplatili, byli v následujících letech opakovaně vyzváni k nápravě.¹⁶⁹ Dobrovolné odvádění peněz u části členstva vázlo. Vedení Sokola muselo konstatovat nespokojenost zejména s přístupem některých majetnějších bratrů. Proto se funkcionáři finančně stavební komise, jako ještě v budoucnu několikrát, vydali na návštěvy k bohatším členům jednoty, u nichž se předpokládalo, že by snad mohli dát i více, než bylo požadováno. Dokonce byl vytvořen seznam majetnějších členů jednoty. Vedení přerovského Sokola se v žádném případě neostýchalo vytvářet morální nátlak a upozorňovat na povinnosti sokolů vůči vlastní jednotě. Vybírání u chudších příslušníků spolku bylo ponecháno na řadových členech Sokola Přerov.¹⁷⁰

Stavební daň byla vypsána ještě jednou, tentokrát už ve výši 100 Kč, a to v roce 1933. Samozřejmě se ozvaly hlasy pochybující o správnosti zavedení tak vysoké daně, již by trpěly zejména chudší sokolské rodiny. Zajímavé je, jak se k této obavě finančně stavební komise Sokola postavila. Nevadilo jim, že zaplatí jen část členstva, protože při vypsání poplatku okamžitě předpokládali, že zaplatí jen dvě třetiny.¹⁷¹ Valná hromada schválila i tuto daň, kterou mohli členové uhradit najednou nebo postupně a samozřejmě se našli i takoví, kteří ji nemohli splatit vůbec. Poměrně vysokou stavební daň většina členů jednoty skutečně odvedla,

¹⁶⁹ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1925–1929*; Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisy o schůzích správního výboru v roce 1929 až 1932*.

¹⁷⁰ Tamtéž, kart. č. 15, *Protokol finančně staveb. komise*.

¹⁷¹ Tamtéž.

celkem 900 členů do konce roku 1934.¹⁷² Zadavatelé se tedy v odhadu počtu členstva, které ji splatí, příliš nespletli, neboť ke konci roku 1934 měla jednota přibližně 1 400 členů. Ve vybírání 100 Kč se pokračovalo ještě několik let po roce 1933, a celkový příjem činil 89 735 Kč.¹⁷³

Členstvo, a nejen to, se podílelo i dobrovolnými finančními dary. Ty byly připisovány jednotě v nejrůznějších chvílích a z nejrůznějších důvodů. Někdy byly součástí poděkování za přání k narozeninám, které jednota zaslala, jindy zase odpovědi na projevení soustrastí pozůstalým. Nežádka bylo v závěti odkázáno některým bohatším členem jednoty na stavbu sokolovny i několik tisíc korun.¹⁷⁴ Na darech se také podílely mnohé organizace, podniky, město apod.¹⁷⁵ Nezanedbatelné peníze získala jednota za odmítnutí honorářů za vykonanou práci. Zpravidla se jednalo o řemeslnou činnost spojenou s opravou sokolovny či stadionu. Zcela specifickou skupinu zde tvořili přerovští doktoři, členové jednoty Sokol, kteří za provedené úkony a zákroky při prohlídkách a ošetření zranění cvičenců Sokola darovali své honoráře na fond.¹⁷⁶

Různě velké finanční obnosy přicházely i z řad veřejnosti. Ta mohla mimo běžné dary přispívat i zcela anonymně. V podnicích po celém městě byly totiž rozmístěny pokladničky, kam mohl kdokoliv, kdykoliv a jakkoliv nepatrným obnosem přispět. Za každý vybraný tisíc ve prospěch sokolovny v místnostech s pokladničkami byl dáván diplom.¹⁷⁷ Ačkoliv se může zdát, že drobné mince se v rozpočtu neměly šanci příliš projevit, nakonec se tímto způsobem nasbíralo přes 23 000 Kč. Ve prospěch nové sokolovny se prodávaly také cihly, tedy lépe

¹⁷² *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1934*. Přerov 1935, s. 41.

¹⁷³ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1937*. Přerov 1938, s. 61.

¹⁷⁴ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy o schůzích správního výboru v roce 1929 až 1932.*; Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1933–1936*.

¹⁷⁵ Například Okresní záložna v Přerově darovala na sokolovnu v roce 1920 1 000 Kč, Městská rada 5 000 Kč v tomtéž roce a tak dále a tak dále.

¹⁷⁶ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1937*. Přerov 1938, s. 61.

¹⁷⁷ Není jisté bez zajímavosti, že toto rozhodnutí výboru bylo učiněno 16. 3. 1927 ale tyto diplomy byly připraveny až v prosinci 1930. Peníze se tedy pravděpodobně v těchto nescházely zrovna závratným tempem. SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1925–1929*.

řečeno listky za jednu korunu, jichž bylo natištěno 25 000.¹⁷⁸ Různé formy darů postupně vytvořily úctyhodnou částku. Ke konci roku 1937, kdy se na sokolovnu podařilo získat již téměř 2 miliony, se na nejrůznějších formách darů vybralo 415 844,48 Kč.¹⁷⁹ Tato částka představuje více než jednu pětinu fondu.

Z výdělků jednoty bylo tedy získáno na konci roku 1937 téměř 760 000, z obou stavebních daní necelých 138 000 a z darů necelých 416 000 Kč. Tyto tři položky daly dohromady přes 1 310 000.¹⁸⁰ Dále sokolové během stavby dosáhli ještě na jeden značný a zajímavý příjem. Byl jím příspěvek ministerstva sociální péče, který činil 240 000 Kč.¹⁸¹ Během stavby vyhlásili pracovní povinnost¹⁸² pro členstvo, ze které bylo možno se vykoupit, čímž bylo získáno dalších 45 244 Kč.¹⁸³ Zbytek nákladů byl řešen půjčkami. Ty dosahovaly koncem roku 1937, tedy v době, kdy byla sokolovna dostavěna, téměř jednoho milion korun.

Fond na stavbu nové sokolovny byl od samého začátku nedotknutelný.¹⁸⁴ Podle zápisů výborů, respektive zpráv pokladníka při zprávách výboru, lze vytvořit zajímavou statistiku ohledně jeho růstu. V letech 1925 až 1935 bylo získáno přibližně 58% z něj v období Vánoc, tedy v měsících od prosince do února. Na zbylých devět měsíců potom zůstávalo pouze 42% příjmů. Nejméně se naspořilo přes léto, kdy Sokol upadal do odpočinkové fáze, případně investoval do sletů, závodů či utkání. Dalším zajímavým poznatkem je, že růst fondu nijak očividně nereagoval na období hospodářské krize počátku třicátých let 20. století. Tento fakt svědčí o velké ekonomické stabilitě nejen jednoty, ale také převažující části jejího členstva.¹⁸⁵

¹⁷⁸ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 15, *Protokol finančně staveb. komise*.

¹⁷⁹ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1937*. Přerov 1938, s. 61.

¹⁸⁰ *Tamtéž*, s. 61.

¹⁸¹ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, *Stavba sokolovny*.

¹⁸² Pracovní povinnost vypsána pro muže 60 hod a pro ženy 30 hod. *Tamtéž*, kart. č. 10, *Zápis výboru 1933–1936*.

¹⁸³ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1937*. Přerov 1938, s. 61.

¹⁸⁴ Tzn., že do něj bylo možno pouze peníze přidávat, nikoliv je brát.

¹⁸⁵ Dle zápisů výboru Sokola, který si při téměř každé schůzi vedl záznam o tom, kolik peněz na fond přibýlo.

4.2.2 Realizace stavby sokolovny

Plány ke stavbě sokolovny byly hotovy a členstvo za celé desetiletí, během kterého se výstavba připravovala, nedočkavé. Během podzimu roku 1934 bylo ještě finančně-stavební komisí podniknuto několik výletů k prohlídce nových sokoloven. V rámci těchto byla obhlédnuta novostavba sokolovny v Litovli, dále sokolovny ve Smržicích, Čelechovicích na Hané, v Uherském Brodě a Uherském Hradišti. Zde bylo shledáno, že většina jednot začínala svoji práci v mnohem horších podmínkách, než jaké panovaly v jednotě Přerov.¹⁸⁶ Konečně se tedy rozhodli ke stavbě i opatrní zdejší sokolové.

Celá stavba byla rozdělena na tři etapy. Zprvu se předpokládalo, že mezi nimi budou časové prodlevy, a to z finančních důvodů, kdy při postupné výstavbě by nebylo nutno brát půjčky, kterých se vedení obávalo. Při zahájení stavby však již výbor doufal, že se podaří postavit sokolovnu najednou. V první etapě měl být vystavěn tělocvičný sál s potřebnými přilehlými prostory, čili zjednodušeně zázemí nutné k tělocvičné činnosti místní sokolské jednoty. Druhou etapou byly zamýšleny prostory administrační a spojovací a třetí etapa měla za cíl vybudování restauračního zařízení. Nakonec byla opravdu uskutečněna stavba celá. Ve chvíli, kdy sokolové začali, už nebyli k zastavení. Nová budova byla také kompletně moderně vybavena. Navíc se dostalo přestavby staré sokolovně, ze které se zřídilo za přibližně 400 000 Kč kino.¹⁸⁷

Nová sokolovna byla stavěna v základních bodech podle návrhu Karla Caivase z Prahy, který vyhrál výběrové řízení z návrhů odevzdaných v polovině dvacátých let. Své původní plány ovšem stavitel na začátku třicátých let, s ohledem na změněné požadavky

¹⁸⁶ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 15, *Protokol finančně staveb. komise*.

¹⁸⁷ Tamtéž.

spojené s vypuštěním jednoho ze dvou zamýšlených cvičebních sálů, sám ještě upravil.¹⁸⁸ Tyto byly později znovu pozměňovány přerovskými staviteli bratry sokoly Stanislavem Andrlíkem a Františkem Skopalem.¹⁸⁹ Původní autor plánů, když později přerovskou sokolovnu spatřil, se sám podívoval, co z nich nakonec vzniklo. Ovšem podle všeho v dobrém slova smyslu.¹⁹⁰

Samotná stavba byla započata v roce 1935. Na mimořádné valné hromadě konané 23. ledna téhož roku odhlasovalo členstvo jednomyslně souhlas se započatím prací. Výstavba odstartovala v dubnu.¹⁹¹ Sokol v Přerově měl v tu dobu na stavebním fondu již přes 1 100 000 Kč a počítal také s příspěvkem ministerstva sociální péče. Od jara uvedeného roku byly výborem vypisovány výběrové soutěže na potřebné stavební práce i materiál. Pokud to bylo možné, byly zakázky zadávány přerovským firmám, nejlépe ve vlastnictví některého místního sokola. Takové zvýhodňování prospívalo oběma. Na jedné straně dostali sokolové v době nelehké hospodářské situace práci,¹⁹² na straně druhé se tito usilovali vyhovět co nejlépe požadavkům na ně kladeným, práce vykonávali důsledně, a tu a tam přidali nějakou zdarma navíc, zlevnily či darovali materiál.¹⁹³ Nabídky na pokrývačské práce se kupříkladu pohybovaly nejnižše kolem částky 15 000 Kč. Bratr Antonín Kratochvíl nabídl vykonání těchto prací zcela zdarma. Zmíněný velkorysý dar byl o to cennější, že zůstal na přání jmenovaného utajen.¹⁹⁴

Stavěly firmy vybrané ve schůzích výborem. Ne vždy vyhrála ta nejlevnější nabídka, právě díky zohledňování, zda se jednalo o firmu místní, českou a nejlépe sokolského vlastníka. Práce, na které nebylo nutno využívat kvalifikovaných řemeslníků a dělníků, zastali

¹⁸⁸ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1933–1936*; Tamtéž, *Stavba sokolovny*.

¹⁸⁹ Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1933–1936*.

¹⁹⁰ Tamtéž, *Stavba sokolovny*.

¹⁹¹ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1934*. Přerov 1935, s. 40–41.

¹⁹² Později byla prezentována situace jako záměrná pomoc nezaměstnaným. „Vykročili jsme do tmy, jen abychom pomohli trpícím nezaměstnaným.“ *Památník Sokola Přerov 1871–1946*. Přerov 1946, s. 60.

¹⁹³ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1933–1936*.

¹⁹⁴ Čímž se mu omlouvám, že jej zveřejňuji. Tamtéž, kart. č. 15, *Protokol finančně staveb. komise*.

z části členové jednoty, kteří neměli peněz na uhrazení pracovní povinnosti. Stavební odbor okamžitě zahájil nad stavbou pečlivý dohled, aby se ničím neplýtvalo a vše bylo řádně vykonáváno.¹⁹⁵ Ještě v samotném průběhu stavby došlo k několika změnám.¹⁹⁶ Zainteresovaní sokolové docházeli na stavbu každý den. Kontrolovali zacházení s materiálem, průběh prací a řešili případné komplikace. Obětovali novému vysněnému „paláci na pravém břehu Bečvy“ spoustu času a energie.

Stavba pokračovala rychle. Do 28. srpna 1935 dospěla do úrovně suterénu, o necelý měsíc později se uskutečnila slavnost položení základního kamene sokolovny.¹⁹⁷ Hned v prvním roce stavby nezklamalo členstvo ani příznivci jednoty. Nadále se podíleli na financování nákladů, mnoho z nich také dobrovolně odpracovalo nějaké ty hodiny navíc, propůjčilo povoz či automobil na převoz materiálu a podobně. Po přechodu od slibů k reálné stavbě se našlo mnoho ochotných pomocníků. Pro dobrý postup stavby a strach z možného budoucího růstu cen materiálu se po dokončení první etapy rozhodli sokolové pokračovat ve stavbě druhé části. V březnu 1936 schválila valná hromada pokračování i třetí fáze, ve které měla být vybudována část pro restauraci.¹⁹⁸

Během dvou let stavby se střídaly schůze výboru a stavebně-finanční komise se schůzemi užších předsednictev obou jmenovaných. Na staveništi se denně dozorovaly práce.¹⁹⁹ Sháněly se věci, které budou dány do pamětní schránky a mezi tím vším se připravovala slavnost otevření nové sokolovny, na kterou byly sezvány sokolské jednoty z celé Moravy. Budova byla hotova za necelý rok a půl. V pátek 11. září 1936, se konalo

¹⁹⁵ Dohled vykonávali zejména bratři pensisti, kteří měli dostatek volného času a byly proto stavebním odborem za tímto účelem osloveni. SOkA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 15, *Protokol finančně staveb. komise*.

¹⁹⁶ Tamtéž, kart. č. 15, *Protokol finančně staveb. komise.*; Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1933–1936*.

¹⁹⁷ Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1933–1936*.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Zástupci výboru, finančně stavební komise a bratry penzisty. Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1933–1936.*; SOkA Přerov, Tamtéž, kart. č. 15, *Protokol finančně staveb. komise*.

rozloučení se starou sokolovnou a převedení všech složek přes most do sokolovny nové.²⁰⁰ Byla to radostná chvíle smísená se silným nádechem nostalgie. Zejména starší členstvo prožilo ve staré sokolovně dlouhá léta činnosti.²⁰¹

Nová sokolovna v Přerově byla na místní poměry velkolepým dílem. Dodnes představuje dominantu přerovského pravého břehu řeky Bečvy. Kromě cvičebního sálu, kanceláří, šaten, sprch a dalšího zázemí v ní sokolové měli k dispozici i jiné prostory. Komplex obsahoval v horní části kupříkladu hlaholnu, čili místnost pro nácvikové hodiny pěveckého odboru. V přízemí našlo své místo loutkové divadlo a v části zalomené dál od řeky Bečvy zase hostinec. Byla zřízena noclehárna, kuchyň i s výtahem a ostatní vybavení užitečné k pestré existenci jednoty. Otevřením nové sokolovny, spojené s již dříve vzniklým letním cvičišťem, vznikl celistvý sokolský areál v centru města Přerova existující do dnešních dní.

Ze staré sokolovny vzniklo kino Alfa, které se stalo v danou chvíli velmi žádoucím zdrojem příjmů. Ponejvíce jeho zásluhou, byly dluhy na nové sokolovně bez komplikací spláceny.²⁰² Jednota si přes zřejmou zadluženost vedla i po dokončení stavby ekonomicky dobře.

Všechno sokolové v Přerově promysleli, vše se jim podařilo realizovat, nedostali se do žádné dluhové pasti a ostatní s obdivem hleděli na rozsáhlou bílou budovu s červeným nápisem Sokol. Přesto byla radost z nové sokolovny zanedlouho přehlušena velkým trápením. Přišla druhá světová válka. V mnoha směrech obdivuhodné centrum sokolského života v Přerově bylo v jejích počátečních letech útočištěm, bezpečným místem pro neúnavný sokolský živel. Na jaře 1941, pouhých 5 let po dostavění sokolovny, byl Sokol rozpuštěn a sokolovna zabavena. Ti, kteří ji budovali, museli sledovat, jak z bílé zdi mizí nápis Sokol a

²⁰⁰ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1933–1936*.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Zcela umořeny byly po druhé světové válce.

místo něj je připevněn hákový kříž. „Plných pět let bez práce sokolské chodívali jsme kolem našeho chrámu s těžkou bolestí v duši a smrtelnou nenávistí v srdci proti nejprokletějšímu národu, který kdy šlapal po širé zemi.“²⁰³

Při odchodu německých vojsk byl vyhozen do povětří Tyršův most stojící jen několik desítek metrů od nové sokolovny. Sokolská budova byla výbuchem poškozena. Naštěstí exploze neponičila stavbu jako takovou, byla však rozbita okna. Před válkou zářila novotou, nyní byla zanedbána, poškozena a vybavení z velké části rozkradeno či zničeno. Sokolové se okamžitě pustili do úklidu a oprav. Pro nedostatek materiálů vázlo uvedení sokolovny do zcela provozuschopného stavu, nakonec ale bylo vše zvládnuto.²⁰⁴

Konečně mohla znovu začít sloužit svému účelu. Do tělocvičny se vrátili cvičenci a do kanceláří sokolské organizační složky. Příslušníci jednoty mohli být zase chvíli spokojeni. Jejich činnost je ovšem hnala i v tomto čase k další aktivitě. Dokonce se začalo uvažovat o vybudování druhého cvičebního sálu pro ženskou složku, která se právě v tomto období definitivně dorovnala svou početností mužskému členstvu jednoty. Na druhý sál se začaly vybírat i peníze, jeho výstavba se ovšem nikdy neuskutečnila.²⁰⁵

5. Ženský element v přerovské jednotě Sokol

Ženská složka přerovského Sokola měla na začátku první světové války za sebou nedlouhý a poměrně kostrbatý vývoj. Místní spolek nebyl v této oblasti žádným průkopníkem. Všeobecně lze vznik ženských odborů při mužských tělocvičných jednotách ve větší míře

²⁰³ *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za r. 1941–1945*. Přerov 1946, s. 13.

²⁰⁴ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy schůzí výboru od 16/5 1945 do 5/3 1947*.

²⁰⁵ Tamtéž.

pozorovat od roku 1887.²⁰⁶ V Přerově se v roce 1893, tedy o šest let později, rozhodly členky místního spolku Vlasta²⁰⁷ požádat spolek Sokol, zda by neumožnil ženám cvičit. Založit sbor sokolek však muži odmítli s komentářem, že něco takového je „nepřístojné“. Ať si klidně ženy vytvoří svůj vlastní spolek, do jednoty však přijaty nebudou.²⁰⁸ A tak se stalo, že byl o tři léta později ve městě založen nový tělocvičný spolek, tentokrát čistě ženský, s názvem Vzdělávací a tělocvičný spolek paní a dívek přerovských.²⁰⁹ Tělocvik žen se následně po několik let vyvíjel odděleně od Sokola, ovšem ne zcela. Cvičitelé dam byli vesměs sokolové a oba spolky spolu také aktivně spolupracovaly na nejrůznějších společensko-kulturních akcích.²¹⁰

Jenomže dobré vztahy a čilou spolupráci poznamenala již v roce 1902 roztržka, po níž se členky dámského spolku přestaly aktivně účastnit sokolských zábav a večírků. Jednalo se v ní o příspěvek 5 korun měsíčně na nářadí v tělocvičně, který dámský spolek nechtěl platit s poukazem na to, co vše pro sokoly již vykonal. Po výměně názorů v několika dopisech sokolové nadále trvali na zmíněném poplatku, dámský spolek zase na tom, že ho platit nebude. Tak došlo až na výhrůžku ze strany mužské jednoty, že pokud budou ženy nadále odmítat platit příspěvek na nářadí, zřídí si Sokol vlastní ženský odbor.²¹¹ Členky vzdělávacího a tělocvičného spolku začaly platit, ale bylo zároveň dosaženo naprostého vystydnutí vzájemných vztahů.

²⁰⁶ KÖSSL, Jiří – ŠTUMBAUER, Jan – WAIC, Marek: *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. Praha 1998, s. 85. Již roku 1869 vznikl v Praze Tělocvičný spolek paní a dívek pražských. „Ženy nebyly brány do existujících sportovních spolků, a proto si začaly zakládat (někdy i s podporou některých mužů, jako např. u nás V. Náprstka a dr. M. Tyrše) své vlastní dámské spolky různého, tedy i tělocvičného nebo sportovního zaměření.“ Tamtéž, s. 86.

²⁰⁷ Jednalo se o členky Ženského vzdělávacího spolku Vlasta v Přerově, jehož ustavující schůze se konala za účasti 42 žen 29. června 1883. Dle: FIŠMISTROVÁ, Věra: *Činnost Dobročinného spolku „Vlasta“ v Přerově v letech 1883–1951*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2004, s. 82.

²⁰⁸ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. 9, *Zápisnice Tělocvičné Jednoty Sokol v Přerově 1892–1897*.

²⁰⁹ V roce 1896. CHUMCHAL, Milan: *Tělocvičná jednota Sokol v Přerově*. In: LAPÁČEK, Jiří: Přerov. Povídání o městě. Přerov 2000, s. 194.

²¹⁰ Při akcích pořádaných Sokolem pomáhaly ženy z dámského spolku zejména s obstaráváním kuchyně. Někteří členové Sokola zase vypomáhali ženám při cvičení. SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 9, *Zápisnice Tělocvičné Jednoty Sokol v Přerově 1896–1914*.

²¹¹ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 9, *Zápisnice Tělocvičné Jednoty Sokol v Přerově 1896–1914*.

Dřívější vstřícná spolupráce obou spolků byla přerušena. Dámský spolek se přestal podílet na pořádání sokolských akcí. Podle zápisů ze schůzí Sokola lze tvrdit, že členové byli touto situací značně zaskočení. Organizovaná skupina žen jim scházela při pořádání, nebylo nikoho, kdo by obstarával bufet a navíc trendem byl spíše zařazování žen do sokolského života, než jejich odmítání. Vzpomeňme například IV. všesokolský slet v Praze roku 1901, kde poprvé vystoupily vedle mužů a dorostenců také ženy.²¹² Do budoucna se ale vše mělo obrátit proti ženskému tělocvičnému spolku, protože svou přetrvávající nespoluprací sokoly v podstatě přivedly k myšlence založení ženského odboru, což následně vedlo k likvidaci slabšího dámského tělocvičného spolku.

Dřívější, z větší části planá, výhrůžka mužů se začala přibližovat reálné možnosti v roce 1905, kdy byla na valné hromadě odhlasována změna stanov umožňující přijímání žen do Sokola v Přerově.²¹³ Od roku 1905 tak teoreticky mohly vstupovat i ženy, ale trvalo ještě další dvě léta, než se tak skutečně stalo. Sokolové totiž předpokládali, že nový odbor založí připojením již existující skupiny cvičenek Vzdělávacího a tělocvičného spolku paní a dívek přerovských. Nicméně pokusy navázat bližší styk končily veskrze neúspěchem. Ženy nyní do Sokola vstoupit odmítaly a jejich tvrdohlavostí znovu překvapení sokolové je k tomu nedokázali domluvou přimět.²¹⁴

Elegantní řešení, kdy by do jednoty získali již relativně zformovanou a tělocviku chtivou skupinu žen, se realizovat nezdařilo. Nakonec se ve snaze o připojení dámského spolku rozhodli pro poslední radikální krok, tedy pro stížnost župě, jejímiž členy obě jednoty byly. Postěžovali si na vzniklou anarchii v dámském spolku, načež župa vyzvala tento k poslušnosti, jinak bude dámský spolek ze župy vyloučen. Doufali, že na vyzvání župy ženy

²¹² 867 žen zacvičilo sestavu s kužely. KOZÁKOVÁ, Zlata: *Sokolské slety 1882–1948*. Praha 1994, s. 13.

²¹³ Nové znění stanov: „Členem jednoty vůbec může být ten, kdo jest nejméně 18 roků stár a bezúhonný a od výboru za člena byl přijat. U členů ženského odboru vyžaduje se dokonaný 16. rok.“ SOkA Přerov, ONV Přerov, inv. č. 691, kart. 380, *Přerov 5. Tělocvičná jednota Sokol*.

²¹⁴ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 9, *Zápisnice Tělocvičné Jednoty Sokol v Přerově 1896–1914*.

přeci jen zareagují vstřícněji a zaleknou se hrozby vyloučení. Znovu omyl. Rozhořčené ženy se odmítly i tentokrátě podřídít a ze župy samy vystoupily.²¹⁵ V poválečných letech byla celá problematika neochoty vstupu členek vzdělávacího a tělocvičného spolku pozapomenuta. Ženský odbor Sokola byl prezentován jako jeho pokračovatel.²¹⁶ Dřívější spolek žen později sokolové vykreslovali jako svou chráněnkou, která fungovala za podpory zkušených cvičitelů Sokola, což vlastně i odpovídá pravdě.²¹⁷ Některé skutečnosti však zůstaly, jak vidno, vynechány.

Teprve v době, kdy se ženský sokolský svět připravoval na svou druhou účast na všesokolském sletu v Praze,²¹⁸ vznikl při přerovské jednotě ženský odbor. Při založení v lednu 1907 čítal 32 členek, které ovšem nesměly být zároveň členkami Vzdělávacího a tělocvičného spolku paní a dívek přerovských.²¹⁹ Odbor sice musel být budován od úplných základů, ale měl oporu silné jednoty a pod vedením zkušených cvičitelů byl již v roce 1908 položen základ také ženskému cvičitelskému sboru. Mužští cvičitelé si pak čas od času postěžovali na nepořádek ve cvičení žen a nedostatek jejich sokolské uvědomělosti, ale to se již rychle blížila válka. Na konci roku 1913 čítal odbor 142 členek, 37 dorostenek a 136 žaček.²²⁰ Původní tělocvičný spolek žen v Přerově neměl šanci. Zázemí při Sokole bylo na nesrovnatelně vyšší úrovni. První tělocvičná organizace žen v Přerově časem zcela zanikla.²²¹

²¹⁵ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 9, *Zápisnice Tělocvičné Jednoty Sokol v Přerově 1896–1914*.

²¹⁶ „Roku 1907 staví se po bok mužů i ženy, sdružené v ženském odboru, jenž byl vlastně pokračovatelem „Vzdělávacího a tělocvičného spolku paní a dívek přerovských“, založeného už r. 1895. Spolek cvičil v sokolovně, měl se čile k životu a přivedl do tělocvičny i žáčky. Když pak ČOS se rozhodla založit i ženský odbor přestoupila většina členek tohoto spolku do Sokola.“ Tak je psáno ve: KADLEC, Otto: *Kronika jednoty v letech 1931–1946*. In: Památník Sokola Přerov 1871–1946. Přerov 1946, s. 6.

²¹⁷ *Výroční zpráva Těl. jednoty Sokol Přerov za rok 1940. Přerov 1941*, s. 6.

²¹⁸ V. všesokolský slet v Praze 1907, předvedly ženy cvičení s kužely a moravské ženy národní tance. KOZÁKOVÁ, Zlata: *Sokolské slety 1882–1948*. Praha 1994, s. 13.

²¹⁹ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 9, *Zápisnice Tělocvičné Jednoty Sokol v Přerově 1896–1914*.

²²⁰ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 12, *Kniha zápisů ženského tělocvičného odboru „Sokola“*.

²²¹ Po první světové válce již nebyl Vzdělávací a tělocvičný spolek paní a dívek přerovských obnoven.

Do války sokolky nepodnikaly mnoho samostatných akcí. Účastnily se podniků pořádaných sokoly a obstarávaly na nich bufet či tombolu. Aktivně se zapojovaly spolu s dalšími místními ženskými spolky do sociální pomoci, akcí pro děti či protiválečných manifestací.²²² Za války ovšem musely projevit mnohem větší míru samostatnosti. Nedobrovolná emancipace v Sokole, podobně jako všude jinde, byla způsobena masovými odvody mužů na frontu.²²³ Cvičitelský sbor mužů v podstatě zanikl, jen několik málo bratrů sokolů se soustředilo na vedení dorostu. Cvičitelky čerpaly ze šesti let zkušeností a udržovaly v chodu cvičení nevelkého počtu žen a dorostenek. Zároveň se samy pustily do organizace několika podniků za pomoci bratrů ve výboru. Také se dostaly k pomoci s vedením dorosteneckých složek mužů, což se do roku 1948 již neopakovalo.²²⁴

Sokolky před první světovou válkou měly v rámci jednoty vlastní odbor, do nějž byl, jako i do ostatních odborů, delegován zástupce správního výboru. Samy se nikdy neúčastnily schůzí tohoto vrcholného orgánu, leda byly pozvány k vyřešení nějaké záležitosti. V tomto ohledu došlo za války ke změně, když do výborových schůzí začínají rokem 1917 docházet pravidelně dvě členky odboru žen.²²⁵ Běžná účast žen ve výborových schůzích Sokola Přerov byla po válce nakrátko přerušena, brzy se však k jejich zapojení spolek vrátil, a to po zavedení jednotného členství pro muže i ženy.²²⁶

5.1 Rovnoprávnost sokolských žen v Přerově

V první polovině roku 1918 začal ženský odbor s aktivnější činností, než v předchozích válečných letech. Uspořádal v únoru večírek, který překvapil samotné

²²² Například často pořádali s ženským odborem Národní Jednoty, ženským odborem sociálních demokratů, ženským odborem národních socialistů, se Sdružením pokrokových žen atp.

²²³ KŘEN, Jan: *Dvě století střední Evropy*. Praha 2005, s. 352.

²²⁴ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 13. *Protokol sboru cvičitelského*.

²²⁵ Tamtéž, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

²²⁶ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

pořadatelky bohatostí bufetu a na začátku léta se také zúčastnil akademie Sokola v Přerově. Poté, co se jim s pomocí bratrů ve výboru nepodařilo uspořádat zábavný den pro děti, konstatovaly ženy nutnost v budoucnu zařídit věci bez jejich pomoci. „Příště nebudem spoléhat na pomoc bratrů a samy se semknem, dokud je chuť k dílu.“²²⁷ Věřily, že by věc samy lépe vykonaly. I to je znakem, že za nepřítomnosti dostatku mužů získaly vědomí vlastních schopností a odvalu dožadovat se rovnějších práv v Sokole.

Cesta ke stejnému postavení mužů a žen v jednotě Sokol v Přerově nebyla ani po válce samozřejmá a okamžitá. 10. prosince roku 1918 byla svolána schůze ženského odboru za příčinou podání návrhu k vzájemné rovnoprávnosti mužů a žen se společným výborem a technickou samosprávou každého.²²⁸ Na počátku roku 1919 bylo výborem zrušeno dosud platící právo veta zástupce správního výboru v ženském odboru, který tak nadále nemohl totálně ovlivnit a zvrátit rozhodnutí tohoto. Vyslanec a zástupce správního výboru byl navíc přejmenován na důvěrníka.²²⁹ Ženy nebyly z těchto kroků nijak zvlášť nadšeny. Takové pojetí rovnoprávnosti se jim nelíbilo a mužská složka Sokola v Přerově znovu ukázala, že je v tomto ohledu spíše konzervativní.²³⁰

Až o několik stížností později dosáhly ženské složky vytoužené rovnosti, i když na jednu nožku kulhající trošku. Výsledkem změny stanov bylo, že od správního roku 1920 získaly obě složky rovnoprávnost. Na výborové schůzi 2. ledna 1920 bylo rozhodnuto vymezit zastoupení žen v příštím výboru poměrem 3:7, kde posloužil jako klíč počet členů Sokola.²³¹ Ženy měly obsadit pozice jednoho náměstka, dvou členek výboru a dvou náhradnic, jedné náčelní, dvou zástupkyň do župy a dvou do očištného sboru. Funkce starosty,

²²⁷ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 12, *Kniha zápisů ženského tělocvičného odboru „Sokola“*.

²²⁸ Tzn., že měl být jeden výbor složený z mužů i žen a dva cvičitelské sbory pro každou složku zvlášť. Tamtéž, kart. č. 12, *Kniha zápisů ženského tělocvičného odboru „Sokola“*.

²²⁹ Tamtéž, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

²³⁰ Tamtéž, kart. č. 12, *Kniha zápisů ženského tělocvičného odboru „Sokola“*.

²³¹ Jednota v té době měla cca 700 mužských a 300 ženských členů. Volit se měl starosta, 2 náměstkyně, 1 jednatel, 1 pokladník, 2 náčelníci, 6 členů výboru, 6 náhradníků, 3 revisoři, 5 zástupců do župy, 5 členů očištného sboru. Tamtéž, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

pokladníka a revisorů ženami, rovnoprávnost nerovnoprávnost, být obsazeny nemohly, což jim zřejmě ani nevadilo. Něco takového bylo patrně i pro ně zcela nemyslitelné.²³²

Členky přerovského Sokola byly konečně spokojeny. „Dnešním dnem vstupujeme do nového života, stáváme se plnoprávními členy jednoty, jsouce postaveni na roveň mužům. Končí se činnost samostatného žen. odboru, který po 13 let pracoval zdárně mezi ženami za cílem sokolským. ... Válka dokázala, že žena stejně je schopna zastávat všechny práce mužovy, ba mnohdy ukázala mnohem více píce a schopností.“²³³ Tak bylo konstatováno a zápisnice ženského odboru Sokola v Přerově ukončena.

I po srovnání členství a vybudování pozic ve výboru zůstaly ženy nespokojeny, protože mužský cvičitelský sbor byl nadále nadřazen ženskému. Projevovalo se to zejména v situacích, kdy se řešily záležitosti pojící se s oběma, například při přípravě některých tělocvičných akcí. Tehdy se mužský sbor čas od času zapomněl dovolit svého dámského protějšku, a zrušil či upravil ženám bez jejich vědomí pořad cvičení.²³⁴ To vedlo k občasným rozepřím mezi oběma.

Do ženského cvičitelského sboru byl delegován zástupce výboru, kterým byl Oto Kadlec, ale nedocházelo k přímému styku mezi ženským a mužským kolektivem cvičitelů. Mužům to, zdá se, až tak nevadilo. Vždy se věci nakonec řídily podle jejich uvážení, ale ženy s tím spokojeny nebyly. Na jaře roku 1922 se situace dostala do takové fáze, že si ženy stěžovaly už i výboru, jak se nelze domluvit s mužským cvičitelským sborem.²³⁵ Cvičitelky nakonec zažádaly, aby do jejich schůzí byl delegován zástupce sboru mužů, čímž by se zlepšila spolupráce obou kolektivů.²³⁶

²³² SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 12, *Knihy zápisů ženského tělocvičného odboru „Sokola“*.

²³³ Tamtéž, kart. č. 13. *Protokol sboru cvičitelského*.

²³⁴ Tamtéž, kart. č. 12, *Zápisník cvičitelského sboru žen v Přerově*.

²³⁵ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

²³⁶ Tamtéž, kart. č. 12, *Protokol. Cvič. sbor žen 1920–1924*.

Nespokojenost a spory se prohlubovaly, což vedlo na podzim téhož roku k několika ostřejším konfliktům, a dokonce i neschváleným zápisům sboru žen, když „nevhodným a nepřipustným způsobem“ kritizoval činnost bratří.²³⁷ Teprve po hlasitém volání žen po změně došlo k vyrovnání pozic cvičitelských sborů. Celá konfliktní situace totiž vedla k vytvoření nového řádu sestaveného ve spolupráci obou sborů, který měl vést k jejich lepší součinnosti a nastavit pravidla vzájemného kontaktu i rovnocennosti. V případě potřeby měly být zavedeny společné schůze.²³⁸ Byl vytyčen předpis zrovnoprávňující náčelníka a náčelnici. „Při společné schůzi mužů a žen svolává náčelník muže, náčelnice ženy a předsedá ten, kdo je starší v technickém vedení.“²³⁹ Cvičitelské sbory tedy byly do budoucna podle existujících předpisů na stejné výši.

Ženy v Sokole Přerov získaly po první světové válce rovnoprávnost. V budoucnu se při problémech měly možnost odvolávat na sepsané zásady. Původně stanovený počet členek ve výboru, podle poměru počtu členstva mužského a ženského pohlaví, nebyl v podstatě nikdy dodržován. V každém výboru však byla přinejmenším náčelnice a sestra zastávající funkci jednoho ze dvou náměstků starosty. U dalších členů výboru byl pro účast žen problém v jejich specializaci. Sokolice v některých letech zastávaly ještě funkce zapisovatele, matrikáře apod., po druhé světové válce dokonce vzdělavatele, nikdy se ovšem nedostaly na pozici starosty nebo účetního a bylo v podstatě nepředstavitelné, že by se žena mohla stát hospodářem jednoty, či správcem sokolovny.²⁴⁰ S ohledem na to se prosazovaly spíše v jednotlivých odborech, i zde však téměř vždy pod vedením organizátorů, mužů. V jednotě přesto existoval jeden čistě ženský organizační odbor. Jednalo se o sokolské hospodyňky.

²³⁷ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 12, *Protokol. Cvič. sbor žen 1920–1924*.

²³⁸ „Při společné schůzi mužů a žen svolává náčelník muže, náčelnice ženy a předsedá ten, kdo je starší v technickém vedení.“ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 12, *Protokol. Cvič. sbor žen 1920–1924*.

²³⁹ Tamtéž.

²⁴⁰ Členy výboru byli zejména starosta, dva náměstci, náčelník a náčelnice, vzdělavatel, dva jednatelé, hospodář, matrikář, menšinář, tiskový referent, pokladník jednoty, účetní, knihovník a novinář, archivář, kronikář, zdravotník a zapisovatel.

Postupem času se poměr počtu žen proti mužům v jednotě zvyšoval. Nejprve jen velmi pozvolna, časem se ovšem vyrovnání v počtech obou složek jeví stále zřetelněji. V roce 1933 tak už poměr sedm mužů na tři ženy nebyl skutečností. Snížil se na čtyři ku třem. Na počtu žen ve výboru se však nic nezměnilo, spíše jich ubylo. Počet členů a členek výboru odpovídal reálně přibližně čtyřem mužům na jednu ženu.²⁴¹ Jisté ovšem je, že si setry na tento stav nestěžovaly. I přesto, že ve vedoucím orgánu jednoty nebyly ženy vesměs nijak aktivní složkou, na což si mimochodem několikrát postěžovali i muži, měly v rámci jednoty spoustu prostoru se realizovat. Bylo to zejména ve cvičitelských sborech pro ženy, dorostenky a žákyň či v odborech netělocvičných. O vedoucí funkce ve výboru neusilovaly, byly zřejmě spokojeny a dostatečně zaměstnány samosprávnou činností vlastních složek.

Zvětšování počtu žen v Sokole Přerov provázelo celé sledované období. Zvláště po druhé světové válce bylo dosaženo prudkého nárůstu ženských složek. Sokolice začaly být více brány za rovnocenné partnery. Ve druhé světové válce se po boku mužů zapojily do odbojové činnosti. Po druhé světové válce se již počtem zcela vyrovnaly s muži. Při župním sletu v roce 1946 předvedly prvotřídní formu, a z mužského cvičitelského sboru se ozvaly varovné hlasy. V zápisu z valné hromady roku 1947 se dozvídáme „že bratři jsou za sestrami.“ Cvičitelé proto vybízeli bratry ke zvýšené činnosti. „Musíme přitáhnouti, abychom je došli. Představte si, že bychom se museli stydět, kdyby na sletě cvičilo 200 sester a jenom 100 bratrů.“²⁴²

Nakonec ženy v Sokole Přerov po druhé světové válce odmítly hrát podřadnou roli, i když by to znamenalo jejich ekonomické zvýhodnění. Ve chvíli, kdy se řešilo zvýšení příspěvků a bylo navrhováno, aby muži platili 120 a ženy 80 Kčs, bylo toto odmítnuto. Do debaty mužů vstoupila jedna z přítomných sester s tím, že „příspěvky mají být jednotné, ať už

²⁴¹ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1933–1936*.

²⁴² Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisy schůzí výboru od 16/5 1945 do 5/3 1947*.

je to sestra nebo bratr.“²⁴³ Při vstupu do Sokola na sebe berou stejný závazek a jsou odhodlány jej plnit. A jednotná výše příspěvků byla také následně schválena. Ženy tím deklarovaly svou schopnost být stejně prospěšné jednotě jako muži, což jen dokazuje, že za sledované období se z neplnoprávního odboru vypracovaly na roveň mužské části.

5.2 Náčelnice Anna Řezníčková

Od roku 1923 se stala náčelnicí jednoty Anna Řezníčková, zřejmě nejvýraznější postava z kolektivu žen meziválečného období v Sokole Přerov. Dochovalo se o ní málo informací. Důvodem je zřejmě její kontroverzní působení v jednotě a zároveň nedostatek času na budování děl o padlých hrdinech po druhé světové válce. Jediný současný článek hovořící o Řezníčkové je z roku 2014. Je zpracován na základě krátkého proslovu o Řezníčkové v rámci vzpomínkové akce přerovského Sokola na oběti odboje během druhé světové války.²⁴⁴ Ten ovšem o bývalé náčelní přináší pouze informace známé již z knihy Gustava Vodži o přerovských odbojářích.²⁴⁵ Zbytek informací je čerpán ze vzpomínek na odbojovou činnost za druhé světové války.²⁴⁶

Při probírání se zápisnicemi Sokola v Přerově se ovšem dozvídáme o náčelnici přece jen o něco více. Zejména je patrné, že tato žena byla po dlouhá léta v centru dění jednoty. Právě z toho důvodu jsem uposlechla výzvy v zápisnici výboru spolku z ledna roku 1946 znící: „Sestra Anča Řezníčková nesmí býti zapomenuta.“²⁴⁷

Podle již zmíněného článku Petra Jiráka se narodila 31. srpna 1894. Stejně datum je uvedeno i na oficiálních webových stránkách města Přerova, kde je vyvěšen seznam hrobů

²⁴³ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisý schůzí výboru od 16/5 1945 do 5/3 1947*.

²⁴⁴ JIRÁK, Petr: *Sokolka zavražděná v Osvětimi*. Národní Osvobození, č. 4, 18. 2. 2015, s. 5.

²⁴⁵ Vodža uvádí v roce 1985 datum narození Řezníčkové 31. 8. 1884. VODŽA, Gustav: *Nebylo bezejmenných hrdinů*. Část I. *Město Přerov*. Přerov 1985, s. 30–31.

²⁴⁶ ROSMUS, Karel: *Odboj a revoluce 1938–1945*. Díl I. Přerov 1966.

²⁴⁷ Kterážto poznámka se zřejmě vztahovala k obavě, že při vytvoření seznamu obětí nacismu bude její jméno vynecháno. SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisý schůzí výboru od 16/5 1945 do 5/3 1947*.

významných osobností.²⁴⁸ U toho je ovšem fotografie náhrobku, na němž je uvedeno datum 1. září 1884.²⁴⁹ V kronice Sokola Přerov i v dalších materiálech Sokola z doby prvorepublikové je vedena s datem narození 31. srpna 1884. Zřejmě v nedávné době vznikla chyba a bývalá náčelní jí byla omlazena o deset let, což by mělo být uvedeno na pravou míru.

Anna Řezníčková byla přerovskou obchodnicí. Velmi blízkou jí byla spolupracovnice v obchodě i v Sokole Růžena Hanzlíková. Členkou místního Sokola se stala již v roce 1910, čili krátce po založení ženského odboru. Ve zdejším sokolském světě se tedy pohybovala již téměř 15 let a měla s ním četné zkušenosti. Je samozřejmě problematické zjistit z dochovaných zápisů a záznamů, jakým byla Anna Řezníčková člověkem. Přesto se odvažují tvrdit, že to byla schopná náčelní. O jejích kvalitách vypovídá sám fakt, že od roku 1923 byla do funkce volena v podstatě celé jedno desetiletí.

Každopádně byla náročnou náčelní. Pokud lze z pramenů vyčíst, zastávala nekompromisní autoritativní přístup při vedení sokolských složek. „Ses. náčelní žádá větší utužení kázně...“ píše se často v zápisnici cvičitelského sboru žen. Podle dochovaných zápisnic Sokola se jeví jako přísná žena, nebojící se kritizovat a dovádět spory do krajnosti. Za svými názory si stála pevně a akceptovat názory odlišné pro ni bylo zřejmě obtížné. Během svého působení se díky této nátuře dostávala opakovaně do konfliktu s kdekým.²⁵⁰

V roce 1924, čili rok po nástupu Řezníčkové do funkce, se jeví podstatný úbytek zájmu o cvičení u žen i dorostenek.²⁵¹ Je z mého pohledu značně nepravděpodobné, že by na tom nesla vinu právě náčelní. Ve stejném roce se totiž začala ve Sportovním klubu v Přerově rozvíjet lehká atletika žen, která představovala hlavně pro mladší generaci možnost

²⁴⁸ <http://www.prerov.eu/cs/o-prerove/zajimavosti-a-pamatky/hroby-vyznamnych-osobnosti/hroby-vyznamnych-osobnosti-na-mestskem-hrbitove.html> [cit. 11. 12. 2017]

²⁴⁹ Což jsem si pro jistotu šla na hřbitov osobně zkontrolovat, protože fotografie se mi nezdála dostatečně kvalitní.

²⁵⁰ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy., nezpracovaný fond, kart. č. 12, *Protokol. Cvič. sbor žen 1925–29.*

²⁵¹ Žen bylo v průměru zapsáno do cvičení měsíčně o 16 méně, s dorostenkami byla situace ještě mnohem horší, když se jejich počet snížil na polovinu. Ze dříve průměrně do cvičení zapsaných více než 120 dívek se stalo 60 v roce 1924.

individuálnější realizace, než jak tomu bylo v Sokole. Zmiňuji to však pro vypovídající reakci ženy stojící v čele. Sestrou náčelní byl velký úbytek ženských složek kladen za vinu nedostatečně pevnému vedení těchto.²⁵² Řešení situace viděla ve zpřísnění vystupování celého sboru.

Na druhou stranu je dosti patrné, že se náčelní podílela na houstnoucí atmosféře v ženských složkách. V roce 1924 se promítla do zápisů první velká roztržka uvnitř kolektivu. Sestra Řezníčková zřejmě opakovaně nebrala ohled na názory celého cvičitelského sboru žen. Napětí vyvrcholilo, když náčelní nezveřejnila nabídky zaslané neškolními organizacemi na kurzy pro sestry. Celá situace vyústila až v demonstrativní vystoupení jedné ze členek z kruhu cvičitelek. V následné prudké debatě bylo „poukázáno na nedostatek sesterství a demokratismu.“²⁵³ V tuto chvíli držela náčelní Anča Řezníčková, za podpory větší části cvičitelského sboru žen, otěže pevně v rukou. I když zřejmě nadále panovalo ve sboru jisté napětí, spor byl pro danou chvíli vyřešen delší výměnou názorů.

Nebyly to ale pouze některé sokolice, kdo se dostal do sporu s ráznou sestrou Řezníčkovou. Během let sílilo také nepřátelství některých sokolů vůči nesmlouvavé náčelní, která nestrpěla, když jí někdo nerespektoval či dával jakkoliv najevo podřadnost. „Nepatřičné jednání“ jednoho ze cvičitelů k její osobě před dorostem vedlo až k tomu, že položila funkci náčelnice. Odprošena a po omluvě dotyčného bratra se rychle vrátila na svou dřívější pozici.²⁵⁴ Nebylo to však naposledy, kdy se vzdala své funkce. Znovu tak učinila v létě roku 1927. Tentokrát kvůli nekázní některých členek cvičitelského sboru a sester cvičících, které ji dostatečně nerespektovaly.

²⁵² Pokles počtu cvičící mládeže, ale i dalších složek je možno dát do souvislosti s dostavěním moderního atletického stadionu SK klubu v Přerově, a vzniku lehkootletických oddílů. Co se týká Sokola, v průměru za celý rok bylo v každém měsíci o přibližně 16 žen zařazených do cvičení méně než roku 1923. SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 12, *Protokol. Cvič. sbor žen 1920–1924*.

²⁵³ Tamtéž, kart. č. 12, *Protokol. Cvič. sbor žen 1920–1924*.

²⁵⁴ Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*.

Zde se jednalo o dosud zcela nevídanou reakci cvičících žen v Sokole Přerov na pravděpodobně dlouhodobější nelibost k jednáním sestry Řezníčkové. Celá situace byla o to vážnější, že se citelně dotkla veřejného cvičení jednoty. Nezůstala tedy ukryta za dveřmi, ale naopak vystavena na oči širokého publika. Namísto 17 družstev žen dorazily pouze 3 a sestry mající cvičit na bradlech se také nedostavily. Bylo to výrazné gesto ale zároveň i prohřešek proti sokolské kázni. Následné rozhodnutí náčelnice žen odstoupit, bylo sborem žen vzato bez výhrad na vědomí. Rozhodly se jí poděkovat za dosavadní činnost a tím měla veškerá spolupráce dojít konce.²⁵⁵

Jenomže nedošla a příběh sestry Řezníčkové v přerovské jednotě Sokol pokračoval. Do případu se vložilo vedení jednoty. Po incidentu zavítal do cvičitelského sboru žen sám starosta jednoty, aby promluvil sestrám do duše. „Měly by zvážít, že ses. náčelní to má těžké, a když někdy přestřelí ve snaze o prvotřídní cvičební ukázky, je třeba si to nevykládati ve zlém.“²⁵⁶ Zároveň starosta jednoty udělil sestrám napomenutí. Upozornil je, že příště se nesmí nic podobného opakovat, protože neúčasti postavily do špatného světla celou jednotu.

Sestra náčelní byla díky působení starosty Sokola sborem požádána o návrat do kolektivu cvičitelek a po prázdninách se znovu ujala vedení dorostenek.²⁵⁷ Bratr starosta na výborové schůzi potěšeně uvedl, že nic z řešeného není natolik závažné, aby to bránilo shodě a Řezníčková nemohla nadále působit jako cvičitelka.²⁵⁸ Je otázkou, jestli tím věci prospěl, nebo pouze prodloužil období plné neshod v ženském cvičitelském sboru. I když byl spor urovnán, situaci to nevyřešilo. Cvičitelský sbor žen zůstal rozdělen na dvě křídla definovaná postojem k názorům náčelní Anny Řezníčkové. Větší část cvičitelek ji podporovala a nedovedla si představit ve vedení nikoho jiného. Ráznost, přísnost a autoritativnost byly zárukou udržení vysokých standardů. Na druhé straně stály mladší

²⁵⁵ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*.

²⁵⁶ Tamtéž, kart. č. 12, *Protokol. Cvič. sbor žen 1925–29*.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ Tamtéž.

cvičitelky, v čele se sestrami Kleinovou, Jemelkovou či Kubíčkovou, všechny nejméně o deset let mladší než tehdejší náčelnice. Tato frakce byla, zdá se, mnohem příznivěji nakloněna novějším postupům, zařazování sportů i rytmiky do cvičení a přátelštější atmosféře nejen mezi sestrami, ale i směrem k dorostenkám.²⁵⁹ Po roztržce v roce 1927 se stala náčelnicí pro následující volební období sestra Berta Jemelková. Anna Řezníčková prozatím setrvala v pozici vedoucí dorostenek.

Nová náčelní Berta Jemelková to měla velmi těžké. Musela čelit neustálému upomínání a stížnostem ze strany Anny Řezníčkové a sester při ní stojících. Velká část sboru neměla v její vedení důvěru, některé jí otevřeně odmítaly poslušnost. Pro ilustraci zde uvedu kritiku z dané doby, nutno podotknout jednu z mnoha. „Sestra Řezníčková kritisovala vystoupení jednoty, vytýkala úbor družstev žen na náradí, nesecvičenost kuželů a rovněž cvičení dorostenek se stuhami se jí nelíbilo. Br. starosta na to namítl, že i br. župní náčelník a jiní odborníci projeví uznání o vystoupení všech ženských složek.“²⁶⁰ Anna Řezníčková byla v tomto roce podle zápisů velmi aktivní na schůzích sboru. Neustále zahrnovala nové vedení poznámkami, kritikou a požadavky. Ke zvratu došlo odchodem nové náčelní na podzim roku 1928 mimo Přerov. S odchodem Berty Jemelkové bylo opoziční křídlo ve sboru výrazně oslabeno.²⁶¹ Po volbě lístky na počátku následujícího roku získala nejvíce hlasů znovu Anna Řezníčková, která se tak po roční pauze opět stala náčelnicí jednoty.

Pověstný klid před bouří trval poměrně dlouho. Bez větších komplikací proběhl rok 1929, sestrou náčelní pro období příští byla znovu zvolena Anna Řezníčková. Získala jednoznačnou podporu v podobě 24 hlasů z 25. Jediný hlas pak dostala Marie Kleinová. Jenomže klid nakonec nevydržel. Na jaře roku 1930, „přichází na řadu choulostivý bod, a sice porušení kázně a neslušné chování sester ve cvičení. Sestra vedoucí, náčelní Řezníčková

²⁵⁹ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy., nezpracovaný fond, kart. č. 12, *Protokol. Cvič. sbor žen 1925–29.*

²⁶⁰ Tamtéž.

²⁶¹ Konal se rozlučkový večer s náčelnicí Bertou Jemelkovou, která odjela se svým manželem do Kolína. SOkA Přerov, Archiv města Přerova, č. NAD 52, neinventarizováno, *Pamětní kniha obecní 1928–1931*, s. 7.

praví, že tyto sestry nechá vyšetřit, prostě povede tuto záležitost do krajnosti.²⁶² Nakonec se, jako už tradičně, všechno urovnalo a při další volbě byla, i když ne zcela jednomyslně, postavena do čela opět dlouholetá náčelní, která slíbila, že „je ochotna vésti je dále stejně přísně.“²⁶³

Ani poslední dvě léta působení Anči Řezníčkové na pozici náčelnice nebyla klidná. Uvnitř cvičitelského sboru nastalo sice méně konfliktní období, ale náčelní se pro změnu dostala do táhlého sporu s náčelníkem Sokolské župy Středomoravské Josefem Polamem, který byl zároveň také členem přerovské jednoty. Netrvalo dlouho a spor vygradoval do nepříjemné roviny. Na náčelní se snesla kritika, ponejvíce na její nedocházení do schůzí výboru trvající již několik let. Právě ono podle názoru vedení jednoty způsobovalo různá nepříjemná nedorozumění a navíc účastnit se schůzí bylo její povinností.²⁶⁴ Původní stížnost ohledně rušení klidu při cvičení ženských složek pohybem mužů a dorostenců na galerii v sokolovně vedla k táhlému sporu. Anna Řezníčková byla tuze popuzena chováním bratří v čele s Josefem Polamem. Muži zase přikládali konfliktní stav v jednotě na její účet. Jak pravil člen výboru bratr Vrána, „ses. náčelní před sborem dělá zbytečné řeči tedy musí uznat, že se členové někdy tomu zasmějí.“²⁶⁵

Shody či usmíření nebylo dosaženo, naopak se spor ještě vystupňoval. Dokonce to chvíli vypadalo, že bude zastaveno cvičení veškerých ženských složek. V následující schůzi, do níž sestra Řezníčková nepřišla, opět vyjádřili své názory členové sboru cvičitelského i výboru. Někteří, v čele jim stál opět br. Polame, zastávali nadále nesmiřitelný postoj. Jiní usilovali o smír se slovy, že „byla s. náčelní v minulé schůzi dost usměrněna.“²⁶⁶ Přes vyhrocenou situaci bylo dosaženo během léta chvilkového příměří a všesokolský slet

²⁶² SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 12, *Protokol. Cvič. sbor žen 1930–34.*

²⁶³ Tamtéž, kart. č. 12, *Protokol. Cvič. sbor žen 1930–34.*

²⁶⁴ Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisy o schůzích správního výboru v roce 1929 až 1932.*

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ Tamtéž.

hodnotili všichni jako úspěšný. Na podzim roku 1932 se ovšem záležitost sestry náčelní dostala zásluhou bratra Polameho až k vedení župy. Tomu se zdálo, že se jednota snaží řešení věci vyhnout a tak měl snahu ji přenést dál.²⁶⁷

Celá situace byla uzavřena rokem 1932. Stížnosti na sestru náčelní nebyly došetřeny, protože ta se v listopadu 1932, kdy měla zodpovědět různé dotazy, ocitla „nervově churava“ v lékařském ošetřování.²⁶⁸ Tím se vyšetřování odsunulo na dobu, kdy bude zdráva. Při výběru náčelní pro následující rok nabádal bratr Otto Kadlec, důvěrník ženského cvičitelského sboru, „aby v zájmu jednoty a župy volily sestru náčelní, která dovede poutat a jednotit“.²⁶⁹ Bývalá sestra náčelní se vzdala funkce a spolu s ní sestra místonáčelní Hanzlíková, další tři cvičitelky a jedna členka výboru.²⁷⁰ Zároveň tyto všechny vystoupily z přerovské jednoty a přestoupily do nedaleké jednoty Sokol v Předmostí.²⁷¹

I tentokrát má příběh své pokračování. Bývalá sestra náčelní se totiž v roce 1935 vrátila zpět do přerovské jednoty a stala se opět její členkou. Ve cvičitelském sboru se ovšem již neangažovala. Ten zřejmě v posledních letech před válkou zvládal své povinnosti bez problémů. V roce 1937 se dostalo ženám dokonce pochvaly takové, „že se musí bratři zastyděti před ženami.“²⁷² Toto uznání vyslovil dřívější největší kritik cvičitelek, bratr Polame. Ještě na konci roku 1939 byly ženské složky průkopníkem samosprávy dorostenek v místní jednotě.²⁷³

Jenomže přišla druhá světová válka. Přerovští sokolové se v ní aktivně zapojili do odbojové činnosti. Účastnila se také bývalá náčelnice Sokola v Přerově, Anna

²⁶⁷ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy o schůzích správního výboru v roce 1929 až 1932*.

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ Zápis z valné hromady konané 8. února 1933. SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, *Kronika, koncept*.

²⁷⁰ Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisy o schůzích správního výboru v roce 1929 až 1932*.

²⁷¹ Tamtéž, kart. č. 12, *Protokol. Cvič. sbor žen 1930–34*.

²⁷² Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisy o schůzích správního výboru v roce 1929 až 1932*.

²⁷³ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1939*. Přerov 1940, s. 29.

Řezníčková.²⁷⁴ Z její odbojové činnosti je zřejmé, že byla brána přes svou přímou povahu, a možná právě díky ní, za zcela důvěryhodnou osobu. Od konce roku 1939 organizovala charitativní pomoc postižených rodin, což se jí dařilo díky širokým kontaktům z dob své náčelnické funkce i díky povolání obchodnice. Později spolupracovala se skupinou Karla Hovůrky.²⁷⁵ Odbojová skupina byla ale prozrazena a Anča Řezníčková spolu s dalšími transportována po zatčení 1. října 1941 k výslechu do Olomouce a posléze do koncentračního tábora v Ravensbückenu.²⁷⁶ Dokonce i tady pokračovala v odbojové činnosti, takže byla nakonec jako jedna z organizátorek odmítání práce a sabotáží, převezena do Osvětimi, kde po krátké době zahynula.²⁷⁷ Jméno Anna Řezníčková zůstalo vepsáno v kolonkách jmen přerovských sokolských mučedníků, kteří přišli o život během druhé světové války. Bylo jich podle kroniky v součtu 38, mezi nimi pouze tři ženy. Anna Řezníčková přišla o život 23. září 1944.²⁷⁸

Byla to komplikovaná povaha, již se mohla pyšnit Řezníčková. Zřejmá neschopnost diplomatického jednání neumožnila mnohým příznivý vztah k sokolské náčelnici. Na druhou stranu nelze popřít, že oplývala mnoha sokolskými vlastnostmi. Byla přímá a každý u ní hned věděl na čem je. Dokonce i v dobách obtížných se projevila jako schopná, ochotná a statečná žena. Z vlastní vůle organizovala pomoc potřebným rodinám za války. Působení v odbojové činnosti ji nakonec stálo život.

²⁷⁴ V jejím bytě se opisovaly zprávy pro tajnou vysílačku do SSSR. ROSMUS, Karel: *Odboj a revoluce 1938–1945*. Díl I. Příloha měsíčníku KULTURA PŘEROVA 1966, s. 4–6. Dle vzpomínek Františky Ticháčkové – Hovůrkové.

²⁷⁵ KOPEČEK, Pavel: *Poslední odbojové organizace na Moravě*. Sborník státního okresního archivu Přerov 2004, s. 189–236.

²⁷⁶ VODŽA, Gustav: *Nebylo bezejmenných hrdinů*. Část I. *Město Přerov*. Přerov 1985, s. 30–31.

²⁷⁷ ROSMUS, Karel: *Odboj a revoluce 1938–1945 Díl I*. Příloha měsíčníku Kultura Přerova, Přerov 1966, s. 20.

²⁷⁸ *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za r. 1941–1945*. Přerov 1946, s. 10.

6. Pestrý svět přerovského Sokola

Když přerovský Sokol v sedmdesátých letech 19. století vznikl, byla téměř veškerá jeho činnost směřována ke zdokonalování tělesné stránky. Samozřejmě již tehdy se konávaly šibřinky a členové se potkávali na večírcích i sokolských zábavách. V posledních letech před první světovou válkou se ovšem činnost začala rozpínat i na další netělocvičné činnosti. Poprvé se tak ustavila v přerovském Sokole vzdělávací činnost, dramatický odbor a začalo fungovat sokolské panorama. Přerušovaně se v jednotě také objevovaly pokusy o pěstování hudby. Oproti rozvoji po první světové válce se však jednalo o velmi skromné snažení.

Po vzniku první republiky došlo k prudkému růstu jednoty. I když již v roce 1913 čítala téměř půl tisíce mužů a žen, během prvních dvou poválečných let se základna zdvojnásobila. A příchod nového členstva pokračoval, až krátce po konci druhé světové války překonal hranici dvou tisíc. Z toho vyplývá, že Sokol v Přerově si na nedostatek členstva stěžovat nemusel. Jenomže ne všichni členové byli zároveň také aktivními cvičenci. Většina se naopak na cvičení z různých důvodů vůbec nepodílela. Jednota se je přesto usilovala zapojit do sokolského života. Zároveň podporovala snahy svých členů při organizování nových činností. V následující kapitole se pokusím zachytit širokou paletu aktivit provozovaných sokolskou jednotou ve sledovaném období.

6.1 Přímé vzdělávací a výchovné působení Sokola

Vzdělávat děti, mládež a členstvo, značně komplikovaný úkol si vytyčila sokolská organizace. Jeho obtížnost může pochopit jen ten, kdo se pokusil přesvědčit pestrou směsici cvičenců, sportovců a veřejnosti na účasti při jakémkoliv vzdělávacím počínu. V následujících řádcích se pokusím pojednat o tom, jakým způsobem vzdělával a vychovával přerovský Sokol své členy.

Vzdělávání ve zdejším sokolském spolku sice nefungovalo hned od počátku, nicméně již před první světovou válkou se uskutečnily pokusy o jeho zavedení. Uskutečnilo se několik přednášek a proslovů. Činnost to byla v porovnání s léty meziválečnými vpravdě mizivá, ale i tak položila základy budoucího rozvoje oboru. V roce 1897 byl zřízen vzdělávací odbor v rámci Středomoravské župy. Teprve od roku 1911 měly být pravidelně konány v přerovské jednotě čtvrt hodinové přednášky po cvičení a také hodinu a půl trvající přednášky o víkendech. Ani jedno se neuchytilo.²⁷⁹ Posledním počinem v období rakousko-uherského státu se stalo založení vzdělávacího odboru jednoty v roce 1914. Jeho činnost ale byla velmi záhy přerušena příchodem války, během níž nejevil žádnou aktivitu.²⁸⁰

Předválečné založení odboru jistě napomohlo jeho situaci po ní. Vzdělavatelé se chopili svých úkolů s vervou. Žádné ovace za to však u členstva nesklidili, zejména pak nenacházeli příliš pochopení u cvičitelských sborů, kterým svou činností narušoval pravidelná cvičení. Základem činnosti se totiž staly proslovy před šikem. Ale o těch až později. Nyní se zaměřím na povinné vstupní vzdělání každého sokola.

Že cílem Sokola bylo vychovávat národ, aby obstál po stránce fyzické, je každému poměrně zřejmé. Jenomže, jak lze vidět na příkladu přerovské jednoty, stát se členem nemohl nikdo, kdo neabsolvoval tzv. ideovou školu.²⁸¹ Ta se v místní jednotě konala pro nové členy zpravidla dvakrát ročně, jedna v jarním a druhá v podzimním období.²⁸² Kupříkladu první poválečná ideová škola se konala po dva večery a skládala se ze čtyř přednášek. Tyto pojednávaly o dějinách, o současné sokolské organizaci, o ideách sokolského života a poslední přednáška byla zdravotně.²⁸³ Uvedené tematické okruhy čekaly na každého, kdo se chtěl stát právoplatným sokolem. Po druhé světové válce se konaly ideové školy i pro

²⁷⁹ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 9, *Zápisnice Tělocvičné Jednoty Sokol v Přerově 1896–1914*.

²⁸⁰ Tamtéž, kart. č. 1, *Zápisnice vzdělávacího sboru „Sokola“ v Přerově*.

²⁸¹ Jinak nazývaná také osvětovou školou.

²⁸² SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 1, *Zápisnice vzdělávacího sboru „Sokola“ v Přerově*.

²⁸³ Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*.

žactvo a dorost.²⁸⁴ Teprve po absolvování ideové školy byl připuštěn nový člen k sokolskému slibu, po němž se stal členem jednoty a organizace.²⁸⁵ Avšak ani po splnění ideové školy snaha o vzdělávání členstva nekončila.

Od konce roku 1919 byly zavedeny krátké proslovy před šikem, jeden z pilířů mravní výchovy a vzdělávání cvičícího členstva.²⁸⁶ Zpočátku se proslovy před šikem nepozdávaly ani samotným vzdělavatelům. Brzy se z jejich strany ozvaly hlasy označující je za nevyhovující. Jistě to nebylo jednoduché, postavit se před seřazený šik, před, či po cvičení, a snažit se vzdělávat a poučovat v kratičkých pětiminutovkách. Obzvláště ve chvíli, kdy cvičitelské sbory považovaly celou situaci za narušení vlastního časového prostoru. Nepochopení pro proslovy vedlo k tomu, že činnost vzdělavatelská musela často ustupovat cvičení. Bylo shledáno, že „zvláště sestry jeví velmi malý zájem o tuto činnost“.²⁸⁷ Proto bylo uvažováno jak vzdělávání upravit, ale ke změně nedošlo, protože snaha zavést pravidelné pořádání vzdělávacích večírků se neujala vůbec.²⁸⁸

Během první poloviny dvacátých let si cvičící sokolové na proslovy postupně zvykali a teprve jejich vytrvalým neústupným pořádáním začaly být brány jako samozřejmost. Svou zásluhu na tom měl i starosta jednoty, který trval na tom, aby obě činnosti, tedy vzdělávání a tělocvik, šli vedle sebe paralelně.²⁸⁹ Možná se ptáte, proč byly nějaké proslovy vůbec nutné. Nu přeci proto, že Sokol nebyl jen tak nějakou tuctovou organizací, a musel proto dbát i o

²⁸⁴ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, *Zápisy schůzí výboru Tělocvičné jednoty Sokol v Přerově. Správní období rok 1947.*

²⁸⁵ Sokolský slib byl slavnostním aktem přistoupení k sokolské jednotě. Zpravidla jej skládala větší skupina nových členů při zvláštní příležitosti či ve slavnostní cvičební hodině. Tamtéž, *Kniha slibů.*

²⁸⁶ Tamtéž, kart. č. 9, *Zápisnice Tělocvičné Jednoty Sokol v Přerově 1896–1914.*

²⁸⁷ *Výroční zpráva tělocvičné jednoty Sokol Přerov za správní rok 1923.* Přerov 1924, s. 19.

²⁸⁸ V září 1921 poznamenáno, že proslovy jsou přesně dodržovány jednou týdně. SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 9, *Zápisnice Tělocvičné Jednoty Sokol v Přerově 1896–1914.*

²⁸⁹ Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925.*

rozvoj duševních schopností svých příslušníků.²⁹⁰ Nešlo mu již jen o pouhé pěstování těla, ale také o sdílení informací, ideí, o vzdělávání a výchovu členstva.

A o čem že vzdělavatelé členstvu a mládeži při cvičení vyprávěli? Témata krátkých informačních bloků byla pestrá, ačkoliv z pohledu sokolů existovaly jen dva typy: sokolské a jiné.²⁹¹ Proslovována byla samozřejmě velká skupina témat vztahujících se k Sokolu. Jde o proslovy o historii organizace včetně těch o význačných osobnostech,²⁹² o sokolské ideologii²⁹³ a také poučné proslovy k mravní stránce, čili jak by se správný sokol měl chovat.²⁹⁴ Lze však vymezit i jiné tematické okruhy. Jedním z nich je československý stát či, chcete-li, národ. Zde se opět setkáváme s proslovy k historii českého národa, podstatná část také pojednávala o současnosti československého státu, jeho uspořádání, ústavě apod.²⁹⁵ Často bylo hovořeno i o prezidentu Masarykovi. Kromě sokolských a vlastivědných se objevovala hojně témata zdravotně a teoreticko-tělovýchovná.²⁹⁶ Někdy byly nárazově včleněny i náměty ze zcela jiných oblastí, například o hudbě, ale takové pokusy se jeví spíše jako chvilková vzplanutí zájmu některého ze členů vzdělávacího odboru.²⁹⁷

Zpočátku se při cvičení vzdělávalo zejména členstvo. Ještě v roce 1924 nebyl ani jeden ze vstupů směřován žactvu. Ve třiletí od roku 1924 do roku 1926 se pro žactvo konalo pouhých 6 proslovů, tzn. jen cca 8%.²⁹⁸ Později, v roce 1927, byla možnost vést cvičící složky pravidelnými proslovy aktivněji uchopena novým vzdělavatelem Dr. Jiřím Elmerem. Za něj

²⁹⁰ *Výroční zpráva tělocvičné jednoty Sokol Přerov za správní rok 1924*. Přerov 1925, s. 17–19.

²⁹¹ Dle zápisů vzdělávacího odboru a výročních zpráv Sokola v Přerově. Sokolské, tedy ty, pojednávající o Sokole z jakéhokoli úhlu, a jiné, jejichž témata se táhla od ústavy až ke zdravotědě.

²⁹² K historii Sokola: Vznik Sokola, Fügner, Sokolstvo ve válce, Sl. Kratochvíl atp.

²⁹³ Ke vztahu k jiným ideologiím a náboženství: O náboženství, Bolševismus, Sokolstvo a socialismus atp.

²⁹⁴ K sokolské ideologii a mravní: Myšlenka Sokolská, Mít rád ideu víc než sebe, Sokolské slety, O kázni, Dovedeš se přiznat? atp.

²⁹⁵ K současnému státu: Organizace úřadů, Poměr Lužice k Čechám, Obecní zřízení, O Masarykovi, O Benešovi atp. V období oslav narozenin, výročí či vzpomínek úmrtí významné osoby se konaly proslovy k danému tématu. Příkladem může posloužit říjen 1937, kdy všech 13 proslovů bylo o prezidentovi.

²⁹⁶ Zdravotně vzdělávací proslovy: Volba cviků pro vývoj těla, O čistotě, O alkoholismu, O tělocviku atp.

²⁹⁷ Všechny informace o tématech proslovů jsou čerpány z knihy vzdělávacího odboru a zápisů výborových schůzí Sokola Přerov.

²⁹⁸ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1925–1929*.

vzrostl počet proslovů na dvojnásobek.²⁹⁹ I nadále ovšem přetrvávala snaha nezatěžovat nejmladší kategorii pro její roztěkanost a neschopnost udržet pozornost. Naopak od přelomu dvacátých a třicátých let se větší část proslovů začala směřovat k mládeži. Viktor Netočný, vzdělavatel Sokola v Přerově od roku 1929, směřoval 64% svých vstupů dorostu a žactvu.³⁰⁰ Od doby jeho působení byla mládež i členstvo víceméně rovnocenně vzděláváno a vychováváno v ideách národních, sokolských a zdravotních.

Zcela nového rozměru nabylo promlouvání před šikem na konci třicátých let. S příchodem války začaly proslovy fungovat jako důležitý informační zdroj, jako motivace k další činnosti a morální vzpruha v nelehkých časech. Od roku 1939 stupňuje odbor svou činnost. „Od druhé polovice dubna až do prázdnin jsme předčítali téměř před každým cvičením členstva vhodné citáty, výroky a krátké články z novin a časopisů.“³⁰¹ V roce 1940 bylo sokoly zaznamenáno 262 proslovů, tedy více než dvojnásobek kteréhokoliv předchozího roku.³⁰² Žádné odmítání z řad členstva se navzdory zvýšené frekvenci nekonalo. Naopak byly zřejmě chápány jako zcela žádoucí součást cvičení, v níž sokolové dychtivě hledali informace a naději.

Kromě výše zmíněných se objevovaly v přerovském Sokole i další vzdělávací aktivity. Čas od času byly jednotou pořádány samostatné přednášky, rozhovory či proslovy při příležitosti významných událostí, oslavách výročí apod. Na rozdíl od proslovů při cvičebních hodinách, se tyto obracely na veškeré členstvo a mnohdy i k veřejnosti. Lze sem zařadit proslovy a přednášky uskutečňované v rámci vzpomínkových akcí a oslav státních svátků či významných sokolských dní.

²⁹⁹ Ze 49 roku 1926 na 100 v roce 1927, dle statistiky činnosti vzdělávací v: SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, *Kronika, koncept*.

³⁰⁰ Výroční zprávy – zprávy vzdělávacího odboru za léta 1933, 1934, 1935 atd.; *Památník šedesátého výročí Tělocvičné jednoty Sokol Přerov v letech 1871–1931*; Zápisy z výborových schůzí.

³⁰¹ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1939*. Přerov 1940, s. 29.

³⁰² 75 pro členstvo, 91 pro dorost a 96 pro žactvo. *Výroční zpráva Těl. jednoty Sokol Přerov za rok 1940*. Přerov 1941, s. 31.

Cíleně pro členstvo se konaly i tzv. řečnické kurzy. První byl uspořádán již v roce 1920 a účastnilo se jej přibližně 20 členů a členek.³⁰³ Podobné byly pořádány i později, kdy si nacházeli většinu účastníků zejména mezi dorostem.³⁰⁴ Dalšími zajímavými podniky byly školy občanské výchovy. Jednalo se o rozsáhlejší akce s širším tematickým rozptylem. První se konala v roce 1924.³⁰⁵ Hned následujícího roku uspořádali sokolové další, tentokrát za účelem vzdělávat pouze ženskou část členstva. Přednášeno bylo na téma: Žena a dítě, Dějiny manželství či Žena ve veřejném životě.³⁰⁶ Některé rozsáhlejší občanské školy se skládaly i z 16 přednášek. Setkáváme se při nich s tématy sokolskými, tělocvičnými, ale řešeny byly také sociální otázky, náboženství, Československá republika, umění či literatura.³⁰⁷

V rámci přerovského sokolského světa se, jak vidno, mohli realizovat nejen sportovci, ale také lidé toužící po vzdělání či poučení. Cvičící členové potom byli přímo nuceni akceptovat alespoň drobné dávky informací. Byli instruováni o organizaci, do níž vstupovali, její historii i současnosti, byli informováni také o základech péče o své tělo, hygieně a rozvoji pohybového ústrojí. Dokola jim byly připomínány důležité svátky a výročí v rámci sokolského světa i československého státu. Lze předpokládat, že takovéto organizované působení mělo na členstvo přinejmenším drobné osvětové účinky. Zároveň lze již na přímé vzdělávací činnosti přerovského Sokola pozorovat, že nešlo o „pouhou“ tělocvičnou organizaci.

³⁰³ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 9, *Zápisnice Tělocvičné Jednoty Sokol v Přerově 1896–1914*.

³⁰⁴ Např. v roce 1923 to bylo 30 účastníků.

³⁰⁵ Dvě přednášky: Historický vývoj polit. poměrů českých a Ústava československé republiky. Dle: *Výroční zpráva tělocvičné jednoty Sokol Přerov za správní rok 1924*. Přerov 1925, s. 17–19.

³⁰⁶ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1925–1929*.

³⁰⁷ Dějiny čsl. se vztahem na dějiny svět, Naše republika, export a import, Sibiřská anabase, Náboženská hnutí v Čechách, Naše ústava a washingtonská dekl., Vývoj sociálního hnutí, Sokolstvo a otázka sociální, Štursovo dílo, Moderní malířství, Z literatury čsl., Život pohlavní a eugenika, Význam sok. tělocviku pro ženy, Tělovýchova v starém Řecku, Tělesná výchova, VIII. všesok. slet po stránce technické, O vzniku světa a vývinu tvorstva a další s názvem Konec světa. SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1925–1929*.

6.4 Menšinová a sociální činnost

Menšinová činnost v Sokole se zakládala na vztahu dvou sokolských jednot, ochranytelky a chráněnký. Chráněnký byly vesměs jednotami v pohraničí, kde byl český živel slabší. Ochranytelka, jíž byla slabší jednota svěřena do péče, potom dbala o pomoc své chráněnce. Poskytovala jí často materiální výpomoc, a to jak finanční, tak věcnou. Důležitá byla také výpomoc morálního charakteru, kdy se silnější jednota účastnila radou i činem na akcích své chráněnký.

I Sokol v Přerově se účastnil menšinové činnosti. Pod jeho ochranu bylo postupně svěřeno hned několik jednot. Nejprve to byla jednota ve Vítkovicích, a to ještě před první světovou válkou. Po válce byla z vůle sokolské obce svěřena Sokolu Přerov do péče jednota v Bílovci. Sem byly posílány knihy, bylo apelováno na přerovské sokolské rodiny, ať si berou děti sokolů z Bílovce na prázdniny a pořádaly se tam zájezdy. Sokolští živnostníci byli také vyzíváni, aby si brali učně z menšinových oblastí. V roce 1931 byla chráněnkou Přerova stanovena jednota ve Šternberku. I zde bylo pokračováno v nastaveném systému výpomoci.³⁰⁸ Podle zápisů Sokola v Přerově se zdá, že byl Šternberku dobrým ochranytelem. Své chráněnce daroval mimo jiné v roce 1937 vlastní vlajku.³⁰⁹

Sokol Přerov vypomáhal také vlastnímu členstvu. Na přelomu dvacátých a třicátých let započal svou činnost odbor sociální. Ten se staral o rodiny členů Sokola v Přerově ocitnuvší se v tíživé situaci. Jednota poměrně často odpouštěla příslušníkům jednoty placení příspěvků a finančně vypomáhala nejpotřebnějším členům. Například v roce 1933 se přebytek

³⁰⁸ Ze zápisů výborů.

³⁰⁹ „Přes 300 návštěvníků z Přerova bylo přítomno při předání spolkové vlajky na náměstí ve Šternberku a radostné tyto chvíle zajisté každému návštěvníku utkví dlouho v paměti. Byl to dojemný okamžik, kdy bratr starosta Láznicka se slzami v očích děkoval Přerovu za veškerou pomoc, kterou jim naše jednota jako ochranytelka přináší.“ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1937*. Přerov 1938, s. 14.

peněz z fondu sociálního odboru rozdal před Vánocemi nezaměstnaným sokolům. Úkolem posoudit potřebnost osob byl pověřen tzv. sociální referent.³¹⁰

Sociální odbor si chválil ochotu lépe situovaných příslušníků jednoty vypomáhat těm méně šťastným. Prvotní snahou bylo však členy bez práce zaměstnat. Nejedna člen Sokola Přerov byl vlastníkem firmy a nejedna byl ředitelem některé místní instituce. Proto se jen málokdy stávalo, že by se nepodařilo někomu po delší dobu sehnat zaměstnání.

Za druhé světové války soustředil sociální odbor své úsilí na pomoc rodinám postiženým ztrátou živitele rodiny. Zdá se, že přežíval po celou dobu války, a byl chápán jako určitá forma odbojové činnosti. Po rozpuštění Sokola v roce 1941 se pracovalo tajně. Podle výroční zprávy z roku 1945 bylo podporováno dohromady 57 rodin. I po druhé světové válce zůstal odbor činný. Nejprve se zaměřil na pomoc repatriantům, později se přeorientoval na pořádání prázdninových osad pro děti a dorost. Při prázdninových osadách také odpracovaly dlouhé hodiny sestry z odboru hospodyňského, které trávily léto s dětmi a staraly se zejména o jejich stravování. První osada se konala ve Velkých Losinách v roce 1946.³¹¹ Následující rok se konal tábor pro menší děti ve Starém Městě pod Kralickým Sněžníkem a stanový tábor pro starší hochy v Lukově u Holešova.³¹²

6.4 Hudba v Sokole Přerov

V Přerově se ve sledovaném období dostalo nečekaného prostoru sokolskému pěveckému sboru. Nečekanému proto, že od roku 1862 existovalo ve městě pěvecko-hudební uskupení pod názvem Přerub. Tradici v oboru měl Přerub v porovnání se Sokolem nesrovnatelně větší. Sokol totiž sice před válkou tu a tam projevoval snahu zavést do svých

³¹⁰ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy o schůzích správního výboru v roce 1929 až 1932.*; Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1933–1936.*

³¹¹ *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty SOKOL v Přerově za jubilejní 75. rok.* Přerov 1947, s. 99.

³¹² *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Přerov 1947.* Přerov 1948, s. 88.

řad hudbu, nikdy se ale iniciativa dlouhodobě neujala. Přerub před válkou spolupracoval se Sokolem, když sám nabízel vycvičení jeho členů ve zpěvu. Pěvecký spolek si dokonce upravoval nácvikové hodiny tak, aby nekolidovaly s cvičebními hodinami Sokola a následně se zlobil, když cvičící sokolové přesto málo zpěv navštěvovali.³¹³

Každopádně se zdá, že tradiční přerovský spolek nebyl po válce tak moderní záležitostí, jako Sokol. Start Přerubu do nové republiky měl s raketovým rozletem tělovýchovného spolku pramálo společného. Dvacátá léta se navíc vyvíjela pro Přerub v táhlou krizi.³¹⁴ Ke změně se začalo schylovat až na jejich konci, kdy do Přerubu přišel nový sbormistr dr. Miloš Vignati.³¹⁵ A u tohoto muže, Miloše Vignatiho, se dostáváme zpět k sokolskému zpívání.

Sokolský pěvecký sbor Tyrš byl totiž založen z popudu Miloše Vignatiho, který byl také v roce 1919 jeho prvním sbormistrem.³¹⁶ Za úspěšným založením a vytrváním tohoto sokolského odboru stála jistě i situace Přerubu, v němž se sokolové, chtějící se zpěvu věnovat, nemohli v dané době realizovat. Vstoupit do pěveckého odboru Tyrš se patrně jevilo jako perspektivnější s ohledem na vzrůstající sílu celé organizace. Ze slibné průměrné účasti 33 bratří v jedné zkoušce³¹⁷ v roce 1923 se stalo již 48 v následujícím roce. Dirigentem byl od jara roku 1923 profesor Břetislav Šťastný, který se v Tyrši opravdu osvědčil.³¹⁸ Setrval u sboru tři roky a byl vystřídán dalším schopným a aktivním sbormistrem Karlem Maříkem.³¹⁹

³¹³ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 9, *Zápisnice Tělocvičné jednoty Sokol v Přerově 1896–1914*.

³¹⁴ Ochromen první světovou válkou a smrtí sbormistra Ferdinanda Vaňka. LAPÁČEK, Jiří: *Přerov. Povídání o městě*. Přerov 2000, s. 186.

³¹⁵ FIŠMISTROVÁ, Věra: *Spolky*. In: LAPÁČEK, Jiří: *Přerov. Povídání o městě*. Přerov 2000, s. 186.

³¹⁶ LAPÁČEK, Jiří: *Hudební život v Přerově do roku 1939*. In: LAPÁČEK, Jiří: *Přerov. Povídání o městě 2*. Přerov 2002, s. 195.

³¹⁷ Při konání 48 zkoušek. *Výroční zpráva tělocvičné jednoty Sokol Přerov za správní rok 1923*. Přerov 1924, s. 27.

³¹⁸ V letech 1919 až 1921 byl sbormistrem M. Vignati, kterého během roku 1921 vystřídali postupně tři další, Mušil, Hnilica a Srovnal. Poslední jmenovaný zůstal sbormistrem i po část roku 1922, ale potom byl vystřídán dr. Šalkem, který byl vystřídán na jaře 1923 Šťastným. *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za správní rok 1925*. Přerov 1926, s. 29–33.

³¹⁹ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1925–1929*; Karel Mařík byl v čele hudební školy v Přerově mezi lety 1922–1942, která byla

Karel Mařík přivedl do sokolského sboru v roce 1928 také ženskou složku. Ženy cvičily odděleně od mužů a nikdy nedosáhly věhlasu svého mužského protějšku, přesto se při mnoha příležitostech osvědčily jako schopný partner mužského sboru a přinesly zpestření repertoáru. V prvním roce existence čítal pěvecký sbor žen 52 členek. Problém nastal v tom, že ženy byly ve zpěvu nestálé a na zkoušky chodily nepravidelně, což nácviku nijak neprospívalo.³²⁰ Vyhrožováno bylo dokonce zrušením ženské části sboru v letech 1931 a 1936.³²¹ Funkční nakonec zůstal až do rozpuštění Sokola v roce 1941.

V období první republiky si vybudoval Tyrš významnou pozici mezi hudebními tělesy přerovského kulturního světa. Účastnil se podniků jednoty, zpíval při významných událostech, oslavách, výročích, vzpomínkových akcích, ale i při valných hromadách apod. Pořádal také samostatné koncerty. Se souhlasem výboru Sokola se účastnil podniků jiných spolků a zpíval při jimi pořádaných koncertech. Kromě toho se stal širitelem sokolského zpěvu v okolních venkovských jednotách a menšinových svěřenkách.³²² Další složkou jeho působení byla účast na pohřbech členů jednoty. Této činnosti si vážilo mnoho přerovských sokolů.³²³

V roce 1941 skončila činnost pěveckého tělesa Tyrš při rozpuštění sokolské jednoty. Celý sbor se musel nešťastně rozejít ve chvíli, kdy měl již vše nacvičené a zařízené na oslavu 70. jubilea založení jednoty připadajícího na stejný rok.³²⁴ Pro členy sokolského sboru to byla krutá rána, ale nikoliv nečekaná. V době, kdy došlo k rozpuštění Sokola, byla nejméně

1914 zřízena Přerubem a od roku 1929 ji provozovalo město. LAPÁČEK, Jiří: *Hudba v Přerově za nacistické okupace 1939–1945*. In: LAPÁČEK, Jiří: Přerov. Povídání o městě 2. Přerov 2002. s. 204.

³²⁰ V roce 1927 sbormistrem Karel Mařík, poté, co v září odešel Šťastný z Přerova. SOkA Přerov, Sbírká dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1925–1929*.

³²¹ *Výroční zpráva za správní rok 1931. Přerov 1932*, s. 36–37.; *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1936. Přerov 1937*, s. 47–49.

³²² Konal zájezdy do venkovských jednot i do pohraničí, kde měl zpěvem českých písní povzbudit sokolskou činnost.

³²³ Dle výročních zpráv a zápisů z výborových schůzí.

³²⁴ *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za r. 1941–1945*. Přerov 1946, s. 51.; „Měl účinkovati sbor mužský, ženský, smíšený, sbor dorostenek, učitelský orchestr a sólisté z řad členstva jednoty.“ *Památník Sokola Přerov 1871–1946*. Přerov 1946, s. 58.

polovina majetku sboru poschovávána v domácnostech jeho členů. Zbytek byl na Boží Hod velikonoční ukryt u bratra Kleina.³²⁵

Přestože majetek sboru v bezpečí válku přežil, za existencí Tyrše bychom v roce 1941 v podstatě mohli udělat tečku. Po druhé světové válce se totiž neslo vše v duchu sjednocování. V přerovském Sokole se měl nadále pěstovat tělocvik, v pěveckém uskupení Přerub zase hudba. Bývalí členové Tyrše vstoupili do Přerubu, ve kterém si doufali zachovat určitou samostatnost. Na konci roku 1946 napsali sokolové: „Tyrš dnes neexistuje. Není a nebude.“³²⁶ Důrazný tón odpovídal na několikrát opakovaný dotaz na výbor³²⁷ a dává tušit nespokojenost přinejmenším části členstva. Vedení se ve výroční zprávě snažilo vysvětlit, že je třeba netříštit pěvecké snahy v Přerově, protože v nedostatečném počtu jde o práci neradostnou. „Členové poslušni příkazu doby, jsou dnes činnými členy Přerubu.“³²⁸

Sokol si ovšem představoval zachování určité kontroly nad Tyršem v rámci sjednocení.³²⁹ Situace v Přerubu se proto během doby vedení Sokola Přerov znelíbila. Ještě v září 1946 bylo trváno na nezakládání sokolsko-pěveckého spolku Tyrš s tím, že Přerub vychází „vždy vstříc a členi tohoto, jsou většinou členy Sokola.“³³⁰ K 13. říjnu 1947 se podařilo obnovit sokolské pěvecké těleso Tyrš, přičemž rozhodnutí padlo již na jaře, kdy bylo zahájeno jednání s Přerubem o vrácení dříve mu poskytnutých not. Výbor se návrhu na obnovení tentokrát rozhodl nestavět do cesty. Vedla je k tomu zřejmě ztráta kontaktu s jejich bývalým pěveckým sborem a nemožnost ovlivňovat jeho aktivity.³³¹ Od podzimu se začíná nová činnost Tyrše. Z počtu 30 mužů a 20 žen doufali sokolové vybudovat opět těleso, na

³²⁵ *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za r. 1941–1945*. Přerov 1946, s. 50–52.

³²⁶ *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty SOKOL v Přerově za jubilejní 75. rok*. Přerov 1947, s. 92–93.

³²⁷ SOKA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy schůzí výboru od 16/5 1945 do 5/3 1947*.

³²⁸ *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty SOKOL v Přerově za jubilejní 75. rok*. Přerov 1947, s. 92–93.

³²⁹ SOKA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy schůzí výboru od 16/5 1945 do 5/3 1947*.

³³⁰ „Pěvecký sbor ustaven nebude, ale do všech složek musí být zavedeno nacvičování písní.“ SOKA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy schůzí výboru od 16/5 1945 do 5/3 1947*.

³³¹ SOKA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, *Zápisy schůzí výboru Tělocvičné jednoty Sokol v Přerově. Správní období rok 1947*.

nějž by mohli být hrdi.³³² Sbor před sebou ale neměl příliš dlouhou budoucnost. V podstatě ani nestihl pořádně započít svou činnost.

Kromě obnoveného Tyrše existoval po válce také pěvecký kroužek dorostenek.³³³ Tento kroužek se zajímal zejména o lidové písně a byl utvořen v roce 1939.³³⁴ Nikdy se nestal součástí Přerubu, ale celkově se soustřeďoval na vnitřní činnost, tzn., že veřejně nevystupoval. Do povědomí okolí proto nikdy pěvecký kroužek dorostenek nevstoupil. Ostatně podobně jako trubačské uskupení, které mělo sice starší kořeny, za to však bylo velmi nestabilní.

Poprvé se v Sokole Přerov „troubilo“ roku 1884. Trubačské sokolské skupiny se zpravidla udržely jen krátkou dobu a nakonec bylo trubení ještě před první světovou válkou zcela vypuštěno z kulturních snah jednoty.³³⁵ Po válce bylo na dřívější pokusy navázáno s nepříliš odlišným výsledkem. Nakonec vznikl v roce 1920 trubačský odbor dorostenců, ale ten nebyl řešením, protože ve chvíli, kdy mladíci postoupili mezi mužskou složku, nebylo kde pokračovat. Nutno říci, že na vytvoření mužského tělesa nebylo dost zájemců.³³⁶ Ve dvacátých letech byl několikrát odbor dorostenců obnovován, na přelomu let třicátých potom zanikl již natrvalo.³³⁷

V Sokole se hudba, zejména tedy zpěv, pěstovala hned na několika kvalitativních úrovních. Nejprve to byla vlastně zcela laická výuka českých písní ve cvičení, zejména při pochodových částech, a při výletech, kdy se při chůzi zpívalo. Další úrovně byly už mnohem umělečtější snahy např. kroužek dorostenek, jehož cílem bylo rozvíjet lásku k tradiční české písni, nikoliv však se účastnit koncertů a zpívat před širším publikem. Vrcholem hudebních

³³² *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Přerov 1947*. Přerov 1948, s. 83.

³³³ *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty SOKOL v Přerově za jubilejní 75. rok*. Přerov 1947, s. 92–93.

³³⁴ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1939*. Přerov 1940, s. 30.

³³⁵ A to roku 1901. „Tento rok bylo zrušeno trubení... jako zlořád, který nesváry v jednotě udržuje.“ SOkA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. 9, *Zápisnice Tělocvičné Jednoty Sokol v Přerově 1896–1914*.

³³⁶ *Výroční zpráva tělocvičné jednoty Sokol Přerov za správní rok 1923*. Přerov 1924, s. 28.

³³⁷ SOkA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1925–1929*.

aktivit Sokola pak byl bezesporu pěvecký sbor Tyrš, který mohli sokolové bez obav vystavit kritice veřejného publika.

6.5 Sokolské kino

Ještě před první světovou válkou se přerovští sokolové vrhli do nezvyklého podnikání. Pořádili si totiž „kukátko“. Sokolská panorama se stala velmi oblíbenou, ovšem zprávy o ní se hledají jen stěží. Je zřejmé, že hrála jen o nedělích a svátcích³³⁸ a že měla pro zřizovatele překvapivý úspěch.³³⁹ Nejlepší léta své promítací činnosti měla však jednota ještě před sebou. Po první světové válce Sokol v Přerově totiž začal provozovat vlastní biograf. Licenci obdrželi místní sokolové v roce 1921. Tehdy byla „zemskou polit. správou udělena jednotě kinematografická koncese s podmínkou, že za placené stálé síly budou přijímáni invalidé a že budou pořádána též vzdělávací představení pro školní děti.“³⁴⁰ Trvalo ovšem ještě dvě léta, než byla licence jednotou využita.

V březnu roku 1923 se ustavil v Sokole kinoodbor.³⁴¹ Nejprve se pokoušel pořádat představení v sále kina Olympie, kde mu majitel povolil jedno představení měsíčně. Čtyři zde uskutečněná představení skončila, sice ne velkým, ale deficitem.³⁴² Po této zkušenosti se činnost odboru přesunula do sokolovny, kam bylo během letní pauzy zakoupeno potřebné zařízení. První promítání v sokolovně se konalo na konci září roku 1923 a do 3. října téhož

³³⁸ FIŠMISTROVÁ, Věra: *Přerovská kina*. In: LAPÁČEK, Jiří: Přerov. Povídání o městě. Přerov 2000. s. 213.

³³⁹ „Naše jednota přijala kukátko do své režie začátkem listopadu a čistý výnos do konce roku obnášel již 598, 69 K.“ SOKA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. 9, *Zápisnice Tělocvičné jednoty Sokol v Přerově 1892–1897*.

³⁴⁰ SOKA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 9, *Zápisnice Tělocvičné jednoty Sokol v Přerově 1896–1914*.

³⁴¹ Ustavující schůze se konala 15. března 1923. *Výroční zpráva tělocvičné jednoty Sokol Přerov za správní rok 1923*. Přerov 1924, s. 30–31.

³⁴² *Výroční zpráva tělocvičné jednoty Sokol Přerov za správní rok 1923*. Přerov 1924, s. 30–31.

roku sokolové stihli odehrát úspěšně tři další.³⁴³ Tím bylo úspěšné založení biografického odboru jednoty Sokol v Přerově zpečetěno.

Nově vzniklý podnik se nezamlouval loutkářům, protože jejich představení kolidovala a loutkáři tím přicházeli o část diváků.³⁴⁴ Po dvou měsících zjišťování, zda loutkovému divadélku filmová představení opravdu škodí, byla upravena doba promítání a představení divadélka tak, aby se nekřížila.³⁴⁵ I nadále měl kinoodbor jako novotina v Sokole své odpůrce. Představení v sokolovně podle nich působila dost cizorodě, způsobovala jen časovou újmu a nepořádek. Je pravdou, že již bez promítání byla sokolovna dosti zatížena, na druhou stranu představoval kino-odbor velký finanční potenciál. Kladem také bylo, že když sokolové chtěli promítat film ze sletu, nebo místo mikulášské nadílky odměnit děti pohádkou, měli vlastní kino k dispozici.

Od roku 1924, kdy bylo požádáno o licenci na další tři léta, se stal kinoodbor jednou z nejvýdělečnějších aktivit místního Sokola. Oproti ostatním přerovským podnikům, které promítaly filmy, měl však značnou nevýhodu. Mohl totiž promítat jen v době, kdy se v sokolovně necvičilo, vesměs tedy o nedělích, někdy také o svátcích. Objednávané filmy byly drahé a sokolové je nemohli kvůli prostorovému omezení opakovat dostatečně často, což mělo samozřejmě za následek menší zisky a potažmo také více zvažování, zda ten který film má vůbec cenu objednat, aby nepřevážily náklady nad ziskem.³⁴⁶

Na přelomu dvacátých a třicátých let došlo k vynálezu a rychlému zavádění zvukového filmu. Zřizovatelé kin se museli pružně přizpůsobit, aby nepřišli o své publikum.³⁴⁷ Sokol v Přerově začal vážně uvažovat o zavedení zvukového aparátu do sokolovny v roce 1930. Zřejmě však nebyl výbor nemalému finančnímu vydání v době

³⁴³ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*.

³⁴⁴ Oba odbory konaly svá představení v neděli a ve stejný čas.

³⁴⁵ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*.

³⁴⁶ Například v roce 1925 se na 93 snímků pro děti a dospělé přišlo podívat 104 000 lidí.

³⁴⁷ FICOVÁ, Jitka: *Počátky filmu. Příspěvek k recepci dějin československé kinematografie 1896–1930*. Brno 2008, s. 34–35 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce).

hospodářské krize příliš nakloněn. Biografický odbor proto musel apelovat na výbor jednoty, aby jej o nutnosti investice přesvědčil. „Boj mezi němým a zvukovým filmem skončil, zdá se, že vítězství filmu zvukového a majitelé biografů jsou nyní nuceni investovati, chtějí-li udržeti krok s novými technickými vymoženosti a vyhověti požadavkům obecnstva.“³⁴⁸ Za nejlepší způsob řešení situace považoval sokolský biografický odbor vytvoření a vybavení nového sálu pro kino, což mělo souviset s výstavbou sokolovny. Nu, o rok později bylo dosavadní kino v sokolovně dovybaveno zvukovou aparaturou.³⁴⁹ Na vlastní sál si kino-odbor musel ještě několik let počkat.

Ve třicátých letech jednota kromě tzv. Sokolského kina začala promítat znovu i v sále kina Olympia.³⁵⁰ Zde byla od roku 1934 pořádána dvě představení denně, kterýžto, jak si pochvalovali sokolové, „nepřetržitý způsob předvádění je velmi výhodný po všech stránkách a má veliký vliv na návštěvu a tím i na prosperitu podniku.“ Největší krizi zaznamenal sokolský kinoodbor podle zápisů výboru v letech 1932 a 1933. To samozřejmě souvisí s celkovou hospodářskou krizí. Kromě toho je ze zápisnic Sokola patrné, že na kinoodbor se množily stížnosti. Tu nebylo dohráno pro technické potíže představení, hned zase nebyl uklizen sál pro následné cvičení a jindy se nepozdávala kvalita filmů.³⁵¹ Jen o pár let později se ovšem situace sokolského biografu diametrálně změnila k lepšímu.

Stejně jako u mnoha dalších odborů Sokola v Přerově, bylo zlomovým bodem vystavění nové sokolovny. S jejím otevřením v roce 1936 došlo k uvolnění starší budovy, která byla v následujících měsících přestavěna na kino. Biografickému odboru se tak dostalo značného prostoru, v němž si nemusel dělat starosti s rušením ostatních odborů jednoty. Nové

³⁴⁸ *Tělocvičná jednota Sokol Přerov. Výroční zpráva za správní rok 1930.* Přerov 1931, s. 32.

³⁴⁹ *Tělocvičná jednota Sokol Přerov. Výroční zpráva za správní rok 1931.* Přerov 1932, s. 38–39.

³⁵⁰ FIŠMISTROVÁ, Věra: *Přerovská kina*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2000, s. 60.

³⁵¹ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1933–1936*.

vybavení a úprava sálu vytvářely mnohem kvalitnějšímu zázemí. Kino Alfa³⁵² začalo fungovat v dubnu 1937. Zahajujícím představením byl český film *Velbloud uchem jehly*, promítaný před přeplněným sálem, který nyní poskytoval místo pro 714 osob. Navíc i nadále pořádal Sokol představení v kině Olympia.³⁵³

Co se týká repertoáru, nejčastěji byly v sokolských kinech promítány filmy americké, české a německé. Počet německých filmů potom na podzim roku 1938 prudce poklesl, na druhou stranu začaly být až demonstrativně oblíbené filmy ruské a české.³⁵⁴ „Rekordní a téměř spontánní návštěvy dosáhl ruský film „Přisaháme“, který ve 3 dnech navštívilo 3 357 osob.“³⁵⁵ Také české filmy nabyly na oblibě. V roce 1937 bylo promítáno 14 českých filmů, následující rok vzrostl počet českých filmů na 28, a v letech 1939 a 1940 na 33 a 32.³⁵⁶

Rok 1941 se stal pro biografický odbor rokem zániku. Rozpuštění Sokola a zabavení jeho majetku znamenalo ztrátu kina Alfa. Zpočátku se pokoušeli o správu kina Němci, ale protože v tom zřejmě neměli dostatečné zkušenosti, nechali v sokolském kině pracovat bratry Josefa Flašara a Jana Vychodila. Druhý jmenovaný byl předsedou sokolského kinoodboru již při jeho založení.³⁵⁷ Taktéž kino Olympia bylo uchováno v dohledu sokolů, kteří dbali na to, aby se co nejvíce investovalo a personál měl co nejvyšší plat, a v případě konfiskace tak zůstala co nejmenší hotovost.³⁵⁸ V pečlivé snaze, aby se toho co nejméně poničilo a Sokol v Přerově byl co nejméně tratiný, přežila sokolská kina v Přerově druhou světovou válku.

³⁵² Název Alfa byl nejprve odmítnut, ale vzhledem k tomu, že lepší nenašli, byl nakonec přijat. Tamtéž, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1933–1936*.

³⁵³ SOKA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1936–39*.

³⁵⁴ Německé filmy totiž byly promítány pouze v první části roku, v podzimní části sezony již nikoliv.

³⁵⁵ SOKA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1936–39*.

³⁵⁶ O počtu filmů jiných než českých se nelze v letech 1939 a 1940 nic dozvědět. *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1939*. Přerov 1940, s. 32.; *Výroční zpráva Těl. jednoty Sokol Přerov za rok 1940*. Přerov 1941, s. 36.

³⁵⁷ *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za r. 1941–1945*. Přerov 1946, s. 54–55.

³⁵⁸ Tamtéž.

Jenomže co nezmohli v případě sokolského podnikání s kiny v Přerově Němci, to vykonala doba poválečná. Dekretem presidenta republiky o opatřeních v oblasti filmu z 11. srpna 1945 byla veškerá produkce i distribuce filmu svěřena výhradně do rukou státu. Taktéž byli dosavadní provozovatelé povinni odevzdat státu provozovny i s veškerým vybavením.³⁵⁹ A tak byl 11. prosince 1945 podnik s názvem Alfa s patřičnými výhradami ze strany Sokola v Přerově převzat státním filmovým ústředím. Nutno podotknout, že se uvedený krok nesetkal s ochotou zdejší jednoty. Důvod je zřejmý. Ztrátou kina přišla o nejvýdělečnější podnik a zároveň o starou sokolovnu.³⁶⁰ Ve snaze zachránit alespoň budovu bylo dohodnuto trvat na tom, že jednota potřebuje sál kina Alfa ke své vnitřní činnosti.³⁶¹

Biografický odbor Sokola v Přerově nebyl již nikdy ustaven. Při neexistenci kina nebyl žádný důvod pro jeho zřízení. Sokolové se ani nadále nevzdávali naděje na znovuzískání bývalého majetku. V únoru roku 1946 bylo rozhodnuto o přebudování Alfy pro divadla a koncerty, tedy na jakýsi sokolský kulturní dům.³⁶² To se nezdařilo. V roce 1947 bylo zcela zrušeno kino Olympia, kde byly dosud přístroje náležící Sokolu, aniž o tom byla jednota informována. Nespokojenost byla vyjádřena pouze prohlášením o důvěře v navrácení všeho původnímu majiteli.³⁶³ Zrušení kina v Olympii bylo odůvodněno prošlou nájemní smlouvou a aparatura odsud byla přenesena bratrem Andělem do Alfy.³⁶⁴ K navrácení kina Alfy nikdy nedošlo. Stará sokolovna byla zbourána na konci osmdesátých let 20. století.³⁶⁵

Jakkoliv nešťastně skončilo kino-podnikání, je potřeba si uvědomit, že to byl velkolepý podnikatelský tah jednoty Sokol v Přerově. Kinoodbor byl nejvýnosnějším ze

³⁵⁹ Dekret č. 50/1945 Sb., vstoupil v účinnost 28. srpna 1945.

³⁶⁰ „Hlavní zdroj příjmu z pokladny kina Alfa jsme ztratili následkem převzetí kina do státní správy.“ SOKA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy schůzí výboru od 16/5 1945 do 5/3 1947*.

³⁶¹ Ve schůzi konané dne 5. 12. 1945. SOKA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy schůzí výboru od 16/5 1945 do 5/3 1947*.

³⁶² Tamtéž.

³⁶³ *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Přerov 1947*. Přerov 1948, s. 98.

³⁶⁴ SOKA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy schůzí výboru od 16/5 1945 do 5/3 1947*.

³⁶⁵ FIŠMISTROVÁ, Věra: *Přerovská kina*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2000, s. 61.

všech, a z velké části právě díky němu se podařilo sokolům zvládnout bez větších problémů financování stavby nové sokolovny.³⁶⁶ Následně se stejně výrazně podepsal na splácení dluhů. Po jeho definitivní ztrátě po druhé světové válce bylo nutno okamžitě výrazně navýšit příspěvky členů, aby mohla jednota nadále bez problémů fungovat. Přestože je zcela zřejmé, že při zřizování biografického odboru byly v popředí ekonomické zájmy jednoty, je třeba zmínit také jeho funkci společensko-kulturní. V sokolském kině se totiž setkávali příslušníci jednoty, byly zde konány i valné hromady, jindy zase promítány dokumentární programy za účelem vzdělávání. Přestože se jedná o zřetelně druhořadý úkol, přeci jen biografický odbor spoluutvářel přerovský sokolský kulturní svět v období prvorepublikovém.

6.5 Loutkové divadélko, dramatický odbor a pořadatelské odbory

V období první republiky existovaly při jednotě hned dva samostatné odbory, mající co dočinění s divadelní scénou. Jedním z nich byl loutkářský odbor, druhým pak odbor dramatický. Zatímco první jmenovaný se během první republiky dopracoval obdivuhodného věhlasu, druhý se do povědomí okolí příliš nezapsal.

Loutkové divadlo Sokola v Přerově bylo významným podnikem, v této práci se však do zpracování jeho historie příliš nepouštím. Důvodem je skutečnost, že o něm již byly zpracovány jiné studie, a ze sokolských zápisů se mi nepodařilo získat informace, které by dosavadní bádání významným způsobem obohatily.³⁶⁷ Nemohu jej ale zcela vynechat právě s ohledem na význam sledovaného období, které zajistilo zázemí loutkářství v Přerově až do dnešních dnů.

³⁶⁶ Za 10 let do roku konce roku 1933 odvedl biografický odbor asi 400 000 Kč. SOkA Přerov, Sbírká dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1933–1936*.

³⁶⁷ VERMIŘOVSKÁ, JANA: *Historie loutkového divadla v Přerově*. Olomouc 1996 (nepublikovaná diplomová práce).

Vůbec první představení loutkového divadla se konalo v Přerově v roce 1915.³⁶⁸ Trvalá sokolská loutková představení byla až záležitostí dvacátých let, a to poté, co byl v roce 1921 založen loutkový odbor jednoty.³⁶⁹ Oproti předchozím, ne zcela úspěšným snahám, se představení uchytila a vzbudila dostatečný zájem publika.³⁷⁰ V čele odboru dobrovolných loutkářů působil bratr Josef Hornek, který stál již za předchozími průkopnickými představeními.

Již první sezóna nově vzniklého odboru Sokola Přerov byla hodnocena jako úspěšná. Povzbuzeni sokolští loutkáři po ní začali s elánem vylepšovat scénu, hlediště a obstarávat nové loutky. Od podzimu roku 1922 se hrálo ve vypůjčené místnosti Palackého školy chlapecké, kde bylo podle plánů stavitele a člena jednoty bratra Stanislava Andrlíka vybudováno stupňovité hlediště, které bylo ještě později zvětšeno, takže dostačovalo pro 200 dětí.³⁷¹ Místnost byla propůjčena sokolskému divadélku místní školní radou bezplatně, za což byla každým rokem sehrána kromě běžných nedělních představení vždy i představení v době vyučování pro žactvo mateřských a obecných škol. Loutkářská sezona potom byla, a je dodnes, rozdělena na dvě části, podzimní a jarní, přičemž se konala každou neděli dvě představení.³⁷²

Přelomovým okamžikem, bez nějž by s velkou pravděpodobností divadélko do dnešních dní nepřežilo, byl vznik loutkářské scény v nové sokolovně v roce 1936. Její vybudování nebylo samo sebou. V místech, kde se loutkový sál nachází, měl podle původních

³⁶⁸ DRECHSLER, Aleš – FIŠMISTROVÁ, Věra – LAPÁČEK, Jiří: *Dějiny města Přerova v datech*. Přerov 2008, s. 111.

³⁶⁹ Zde si dovoluji učinit jednu poznámku. Chtěla bych se totiž pozastavit nad poměrně nedávnou akcí konanou ve spolupráci přerovského muzea a sokolských loutkářů. Tyto dvě organizace se podílely na oslavě Stoletého přerovského kašpárka v roce 2015. Přesto sokolské divadélko v minulosti počítalo své založení až od roku 1921, ne od prvního loutkového představení konaného již v roce 1915. V Památníku přerovského Sokola z roku 1946 se můžeme na straně 50 dočíst: „U příležitosti 75. výročí trvání těl. jednoty Sokol v Přerově vzpomínáme i 25 let loutkového divadla.“ Existuje i mnoho dalších zmínek potvrzující, že Sokol považoval za založení loutkového divadla rok 1921. V roce 2015, tak v podstatě mělo sokolské divadélko oslavit teprve své 94. narozeniny. Bude jistě zajímavé sledovat, jestli loutkářský oddíl Sokola oslaví v roce 2021 své sté narozeniny, nebo dojde k převzetí roku 1915.

³⁷⁰ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Správní výbor 1917–1922*.

³⁷¹ *Památník Sokola Přerov 1871–1946*. Přerov 1946, s. 51.

³⁷² SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*.

plánů jednoty sídlit biografický odbor, zvažovaly se i další možnosti využití prostoru. Teprve díky nutnosti snížení původních předpokládaných nákladů na stavbu sokolovny a opakované intervenci členů loutkářského odboru se podařilo přesvědčit výbor k vybudování moderního divadélka. A tak snaživí sokolští loutkáři dostali špičkové vybavení a prostor pro další rozvoj.

Do hlediště se nyní vlezlo až 350 dětí, větší scéna navíc kladla nároky na vyšší počet vodičů loutek. Dosavadní sbor byl doplněn zejména z řad dorostenců a dorostenek. Nové loutkové divadlo bylo vybaveno mnohými důmyslnými doplňky a mechanismy, k nimž patřila kupříkladu otáčivá scéna.³⁷³ Bylo vybudováno podle návrhů pražského loutkáře Dana Malíka, který jej také později navštívil. Sokolští stavitelé jeho návrhy doplnili a pružně pozměňovali, takže byl sám překvapen, jak účelně a pěkně bylo vyhotoveno.³⁷⁴

Ve druhé polovině třicátých let díky svému novému zázemí přesáhlo zdejší loutkové divadlo regionální charakter. Kromě běžných návštěvníků a loutkářských škol se stalo cílem návštěvy hned několika slavných osobností. Do Přerova se přijel podívat například loutkoherec a zakladatel Divadla Spejbla a Hurvínka Josef Skupa, či americký loutkář Paul Mc. Pharlin. Ani oni nešetřili chválou nad šikovností a účelností divadélka v přízemí sokolovny. A místní jednota byla na svou novou loutkovou scénu, stejně jako na celou bílou sokolovnu, patřičně hrdá.³⁷⁵

Činnost loutkového divadla byla přerušena spolu s činností Sokola na jaře roku 1941. Většina majetku odboru válku přežila poschovávána doma u členů odboru. Ztráty na inventáři byly proto minimální.³⁷⁶ V říjnu roku 1945 bylo možno bez větších komplikací navázat na předválečnou činnost. Loutkářské umění i nadále v Přerově nacházelo své místo, a je tomu tak

³⁷³ *Památník Sokola Přerov 1871–1946*. Přerov 1946, s. 54.

³⁷⁴ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápis výboru 1936–39*.

³⁷⁵ Navštívil ho 1937 dr. Dan Malík, 1939 také profesor Skupa, 1938 Paul Mc. Pharlin z USA s matkou, Morjorie Batschelder, profesorkou na univerzitě v Ohiu a její žákyně Merle Deanne Swineford. Dle: *Památník Sokola Přerov 1871–1946*. Přerov 1946, s. 54–55.

³⁷⁶ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápis schůzí výboru od 16/5 1945 do 5/3 1947*.

dodnes. Loutkáři zůstávají po roce 1990, kdy byl Sokol v Přerově obnoven, výjimkou, neboť ostatní aktivity nemající za úkol sport ve zdejším Sokole vymizely.³⁷⁷

Stejně jako loutky, byla také činnost dramatického odboru v Sokole Přerov v meziválečném období úplnou novinkou. Před válkou byl sice v roce 1911 založen při místní jednotě divadelní odbor, ten ovšem nevykazoval žádnou znatelnou činnost.³⁷⁸ V druhé polovině 19. století existovaly v Přerově dva soupeřící ochotnické spolky, roku 1863 založený Divadelní spolek Tyl a spolek ochotníku Havlíček založený roku 1897.³⁷⁹ Další divadelní uskupení představoval dramatický odbor spolku Svornost.³⁸⁰ V literatuře o městě Přerově se také setkáváme se zmínkou k dramatickému odboru Sokola v Předmostí, jehož činnost se line od roku 1918.³⁸¹ Dramatický odbor Sokola Přerov se však na stránky nezapsal, což svědčí o tom, že se do povědomí okolí příliš nedostal.

Přesto dramatický odbor Sokola v Přerově existoval a podílel se na kulturním životě v jednotě i ve městě. Jeho představení byla hrávána na sokolském stadionu nebo v Městském domě. Jak vyplývá z výročních zpráv odboru, udržoval si tento po celá dvacátá léta relativně konstantní činnost, když každým rokem, kromě Silvestra a přátelských večírků, odehrál šest až devět představení.³⁸² Přestože se mu podařilo uspořádat několik úspěšných představení, byl vždy v Sokole zastíněn odbory jinými. Na pořádaných podnicích velmi často spolupracoval s dalšími „tiššími“, přesto velmi důležitými odbory. Byly to zejména odbory zábavní, pořadatelský, hostinský a pohostinský. Tyto odbory měly v popisu práce pořádání akcí

³⁷⁷ Aktuálně k 8. 11. 2017 existují v Sokole Přerov následující oddíly: Sokolská všestrannost, Rope-skiping, Taneční oddíl a Loutkové divadlo.

³⁷⁸ SOkA Přerov, Sportovní archiv – TJ Sokol, kart. 9, nezpracovaný fond, *Zápisnice Tělocvičné Jednoty Sokol v Přerově 1892–1897*.

³⁷⁹ Při svém založení pod názvem Československá dělnická vzdělávací beseda Havlíček. KOLAŘÍK, Ivo: *Ochotnické divadlo v Přerově*. In: LAPÁČEK, Jiří: Přerov. Povídání o městě 2. Přerov 2002. s. 228.

³⁸⁰ 1866 byl založen divadelní a pěvecký soubor dělnického podpůrného spolku Svornost v Přerově. KOLAŘÍK, Ivo: *Ochotnické divadlo v Přerově*. In: LAPÁČEK, Jiří: Přerov. Povídání o městě 2. Přerov 2002. s. 231.

³⁸¹ KOLAŘÍK, Ivo: *Ochotnické divadlo v Přerově*. In: LAPÁČEK, Jiří: Přerov. Povídání o městě 2. Přerov 2002. s. 231.

³⁸² Dle výročních zpráv z let 1923–1930.

jednoty Sokol v Přerově, od akademií, přes okrskové a župní slety, k silvestrům, zábavám a večírkům až po mohutné výroční oslavy. Práce pro ně byl vždy dostatek.

Již na začátku prvorepublikového působení přerovského Sokola se ustavil odbor zábavní. Jeho úkolem bylo pořádání společenských akcí, na nichž, jak už bylo zmíněno výše, často spolupracoval s ostatními odbory jednoty. Pravidelnou pracovní náplní byly každoročně konané sokolské šibřinky, Silvestry, Velikonoční pomlázky, oslavy výročí atp. Stal se také organizátorem nejrozličnějších večírků a posezení, přes léto potom tanečních zábav na sokolském stadionu. Mimoto se podílel na většině akcí pořádaných jednotou, jako byly okrskové či župní slety konané v Přerově, ale také sportovní klání, turnaje či veřejná cvičení.

Se zábavním odborem byl pevně spojen odbor hospodyňský, v němž působily zejména sestry. Ten byl po dlouhou dobu ve skutečnosti součástí zábavního odboru, od něž se osamostatnil až v roce 1937.³⁸³ Zajišťoval při akcích pro účastníky jídlo a pití. Právě na jeho činnosti se dařilo při větších podnicích vydělat i významnější finanční obnosy. Sestry zde samozřejmě pracovaly zcela zdarma. Vedle těchto odborů se zařadil v roce 1923 odbor pořadatelský. Úkolem jeho členů bylo účastnit se podniků jednoty, při nichž pomáhali s organizací, dbali na pořádek a celkový hladký průběh.³⁸⁴ Účastnil se při jednorázových akcích i při pravidelných představeních sokolského kina či loutkářů. Tento odbor se však po několika letech z jednoty vytratil, a znovuobnoven byl až v roce vystavění nové sokolovny, čili 1936.³⁸⁵

Taková tedy byla situace v Sokole Přerov, co se týče nesportovního a netělocvičného působení. Každý z uvedených odborů měl svou strukturu, konal vlastní schůze a vyvíjel činnost v jiné oblasti. Samozřejmě byly také akce, při nichž se všechny, či téměř všechny, setkaly. Zejména se jednalo o oslavy výročí či krajské či župní slety konané v Přerově. Ze

³⁸³ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1937.* Přerov 1938, s. 54.

³⁸⁴ *Výroční zpráva tělocvičné jednoty Sokol Přerov za správní rok 1923.* Přerov 1924, s. 31.

³⁸⁵ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1936.* Přerov 1937, s. 43.

všech dosud probíraných odborů, a to včetně vzdělávacího či pěveckého, se do dnešní doby zachoval pouze jediný. Je jím odbor loutkářský.

6.6 Sport v Sokole Přerov

Jak vyplývá z výše uvedeného, sokolové v Přerově se zabývali poměrně širokou škálou činností, základem ovšem zůstávala vždy činnost tělovýchovná. Sokolský tělocvik měl za úkol vybudování širokých řad zdravých a silných jedinců, kteří by obstáli v bojích o přežití národa. Šlo zde hlavně o všestranný tělesný rozvoj, zatímco sportovní disciplíny byly brány za aktivitu doplňkovou.

Základem sokolského cvičení byla cvičení prostná a pořadová, náležící do skupiny cvičení bez náradí a bez pomoci nebo odporu jiných, kam je zařadil již Miroslav Tyrš.³⁸⁶ Takováto cvičení byla dostupná všem skupinám sokolského členstva i mládeže, a zároveň i základem rozsáhlých sletových výstupů.³⁸⁷ Spolu s nimi se pěstovala hojně cvičení nárad'ová, v nichž postupem času někteří přerovští cvičenci dosáhli významných úspěchů.³⁸⁸

Na tělovýchovu navazovala v pozdějších letech první republiky také branná výchova. Sokolstvo se na ni zaměřilo v první polovině třicátých let. Důvodem k tomu bylo stupňující se napětí v Evropě. V roce 1936 byl při jednotě založen branný oddíl. Tento si vzal za cíl brannou výchovu členstva, zejména po stránce teoretické. Později se instruktážních kurzů účastnili nejen příslušníci jednoty, ale také mnozí členové jednot z okolí. Přesto Sokol v Přerově na brannou výchovu nekladal nijak velký důraz, protože „tělovýchovný, duševní a mravní program Sokolstva jest mnohem širší nežli vojenský výcvik a jest již sám o sobě

³⁸⁶ TYRŠ, Miroslav: *Základové tělocviku*. Praha 1873, s. 7.

³⁸⁷ „Prostý tělocvik je stejně přístupný jak mladým tak i starým, jak silným tak i slabým. Je všestranný, a proto může každý uplatnit své schopnosti.“ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1938*, Přerov 1939, s. 16.

³⁸⁸ Největších zřejmě bratr Baroš a Pavelka v gymnastice od přelomu třicátých a čtyřicátých let ale i jiní.

výchovou k brannosti.³⁸⁹ Branné kurzy, jak vyplývá z dostupných informací v zápisnicích a zprávách Sokola v Přerově, pomáhaly zejména brancům k jejich rychlejší orientaci ve své budoucí nové roli v armádě a dostávala je tím proti ostatním do výhody.

Sportovní disciplíny měly v Sokole nelehkou pozici. Jejich sokolští vyznavači byli totiž vždy v první řadě povinni se účastnit pravidelného tělocviku, a až poté směli ve specializovaných oddílech zdokonalovat svou zručnost jednostrannou. Cvičební povinnost byla stanovena pro členy do 26 let. Ideově byla stanovena výchova k všestrannosti, nikoliv k výborným výkonům v jediné oblasti. Po celou dobu sokolové prosazovali v místním tělocvičném spolku nadřazenost tělocviku, i když popularita již v té době směřovala jasně směrem ke sportům, což je patrné z povzdechů v zápisnicích cvičitelských sborů.

Nyní se tedy zaměřím na problematiku rozvoje sportu v Sokole Přerov.³⁹⁰ Před první světovou válkou neměl tento, alespoň pokud lze vyčíst ze záznamů, v organizaci téměř žádné místo. Pouze v prvních letech po založení se pěstoval šerm. Stále populárnější sport, a ponejvíce ten kolektivní, se ve městě soustředil do Sportovního klubu, který vznikl již v roce 1908 změnou stanov dřívějšího klubu velocipedistů.³⁹¹ Sportovní klub od uvedené chvíle shromažďoval sportu chtivé Přerovany a vedl je k soutěžní činnosti, zatímco Sokol dbal o tělovýchovu.

Uvedené dvě organizace do značné míry oslovovaly podobné skupiny lidí se zájmem o pohybové aktivity. K nepřátelským vztahům to však nevedlo. Sportovní klub se Sokolem v Přerově byli značně propojeni členstvem, rodinnými i přátelskými vazbami. Zejména mládež a mladší členové bývali členy Sportovního klubu a Sokola současně. V Sokole cvičili od malička, byli zde vedeni k pohybové všestrannosti, sportovní oddíl jim umožňoval závodit

³⁸⁹ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1936.* Přerov 1937, s. 21.

³⁹⁰ Sport chápou jako soutěžní disciplínu, tělesnou aktivitu směřující k nějakému výkonu, kdežto tělocvik jako účelný tělesný rozvoj, jenž je cílem sám o sobě.

³⁹¹ Více v: *20 let S.K. Přerov 1908–1928.* Přerov 1928, s. 7.

a pěstovat individuální výkonnost. Nejedna sokol závodil za Sportovní klub a členové SK Přerov zase cvičili v Sokole a účastnili se jeho sletových akcí. Rivalita mezi oběma samozřejmě existovala. Při vzájemném poměřování sil se obě organizace snažily ukázat to nejlepší. Vše se ale obešlo bez vážných konfliktů. O dobrých vztazích svědčí i skutečnost, že většina sportovních oddílů Sokola našla během druhé světové války zázemí právě v SK Přerov.³⁹²

Ale vraťme se na začátek sledovaného období. Po první světové válce bylo navázáno na tělovýchovné aktivity předválečné a postupně se přeci jen začal prosazovat také sport. Rozvoj sportovních disciplín pěstovaných při Sokole Přerov počíná rokem 1923. V širším měřítku se však začaly prosazovat až později, v letech třicátých. Ještě později, těsně před druhou světovou válkou a v jejích prvních letech, se Sokol stal dokonce průkopníkem několika značně neobvyklých disciplín. V následujícím textu se pokusím vytvořit pro čtenáře co nejucelenější představu o sportovních odvětvích pěstovaných při Sokolu Přerov.

Jako vůbec první se uchytila, i když jen na pár let a pouze jako doplňková činnost, házená.³⁹³ V roce 1923 bylo výborem povoleno utvoření odboru házené ženám i mužům. Cele v sokolském pojetí bylo cílem házené, i dalších her, nejen „vyvolati schopnosti jedince, ale docílení zejména souhry celku.“³⁹⁴ Házená se později stala součástí tzv. odboru her, pod jehož dohledem byla provozována spolu s odbíjenou. Zatímco odbíjená³⁹⁵ si dobyla značné obliby, házená ve druhé polovině dvacátých let ze Sokola Přerov zcela vymizela. Místo ní se na

³⁹² Např. naprostá většina vrcholných členů S.K. Přerov byla zároveň členy Sokola. Jen pro příklad MUDr. Jan Lacina byl předsedou S.K. Přerov, zároveň však také činovníkem Sokola v Přerově, za druhé světové války dokonce jejím starostou.

³⁹³ Pod S.K. Přerov již v roce 1919 za vedení profesora Přídala. DRECHSLER, Aleš – FIŠMISTROVÁ, Věra – LAPÁČEK, Jiří: *Dějiny města Přerova v datech*. Přerov 2008, s. 116.

³⁹⁴ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisník správního výboru 1922–1925*.

³⁹⁵ Poprvé byla v Přerově prokazatelně hrána vojáky v kasárnách v roce 1919. DRECHSLER, Aleš – FIŠMISTROVÁ, Věra – LAPÁČEK, Jiří: *Dějiny města Přerova v datech*. Přerov 2008, s. 117.; Počátek odbíjené je však spatřován až v roce 1923. Tamtéž, s. 120.

počátku třicátých let objevila nová hra, košíková,³⁹⁶ o níž byl zájem zejména u dorostu.³⁹⁷ O rok později po založení odboru pro házenou byl utvořen odbor tenisový³⁹⁸ a pro něj i prozatímní tenisové hřiště u sokolského stadionu.³⁹⁹ K tenisovému odboru byl ještě přidružen stolní tenis. Již ve dvacátých letech byly tedy běžné cvičební hodiny obohaceny o možnost kolektivního i individuálního sportu.

Mimo jiné sportovní disciplíny se ve dvacátých letech vyčleňovalo hraní kuželek, které bylo po dlouhou dobu, spíše než za sport, považováno za zábavu. Kuželky proto nebyly hrány organizovaně. Odbor kuželkářský byl vytvořen až těsně před druhou světovou válkou, v roce 1938. Zdá se, že ještě po válce si musel odbor obhajovat svou pozici. Jeho výroční zprávy působí jako snaha o vysvětlení činnosti odboru a jeho užitečnosti v pestré škále dalších sportovních disciplín.⁴⁰⁰

Na začátku třicátých let se stal na nějakou dobu Sokol v Přerově dokonce významným konkurentem SK Přerov, a to v lehké atletice. Když totiž byla v roce 1932 podepsána smlouva mezi Československou amatérskou atletickou unií a sokolskou obcí, bylo umožněno sokolům startovat na závodech pořádaných unií.⁴⁰¹ Sokolské mládeži díky ní odpadla potřeba se registrovat ve sportovních klubech, když chtěla závodit v lehké atletice. Důsledkem byl přesun těžiště atletiky do Sokola, který si v období ekonomické krize stále lépe než přerovský sportovní klub. Už v roce 1937 ovšem byla smlouva zrušena a vše se vrátilo do starých kolejí. To, že získal Sokol nad sportovním klubem navrch, bylo z velké části zásluhou ekonomické a

³⁹⁶ Za počátek přerovské košíkové považujeme uspořádání turnaje, kterého se zúčastnila mužstva ze Sokola Přerov, Prostějov a Moravská Ostrava. DRECHSLER, Aleš – FIŠMISTROVÁ, Věra – LAPÁČEK, Jiří: *Dějiny města Přerova v datech*. Přerov 2008, s. 125.

³⁹⁷ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol v Přerově za správní rok 1935*. Přerov 1936, s. 24–25.

³⁹⁸ První tenisové kurty byly zřízeny Sportovním klubem Přerov již v roce 1897. V roce 1899 potom vznikla Tenisová společnost. DRECHSLER, Aleš – FIŠMISTROVÁ, Věra – LAPÁČEK, Jiří: *Dějiny města Přerova v datech*. Přerov 2008, s. 104.

³⁹⁹ To bylo ovšem již v roce 1925 přebudováno a na samém konci 20. let zbudováno zázemí nové.

⁴⁰⁰ *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty SOKOL v Přerově za jubilejní 75. rok*. Přerov 1947, s. 106.

⁴⁰¹ SOkA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, Pozůstalost profesora Josefa Přídala, LA 1930–59, *Zpráva náčelníka Josefa Gráce k valné hromadě Přerovského okrsku dne 27. XI. 1932*

materiální vybavenosti jednoty a jejímu širšímu záběru sportovnímu i kulturnímu, kterým lákal do svých řad.

Mimo odbor her, pod jehož jménem se v této době hrála odbíjená a košíková, se v Sokole Přerov prosazovaly spíše individuální sportovní disciplíny. V pokračujícím rozvoji aktivit jednoty byl v roce 1929 poprvé ustaven odbor lyžařský. V rámci všestrannosti se pěstovalo zároveň sjezdové lyžování i běh na lyžích. Na začátku sezony se zpravidla konávaly kursy na suchu, kde byli členové seznámeni s teorií, a když napadl sníh, jezdilo se trénovat na blízké kopce. Oblíbený byl například Čekyňský kopec. Často se také jezdilo lyžovat do nedalekých Hostýnských vrchů. Za zmínku stojí alespoň jedna lyžařka přerovského Sokola, Josefa Sekerová, která dosáhla na velmi pěkné výsledky v rámci sokolského lyžování. Například na závodech Sokolstva v roce 1934 se umístila na prvním místě.⁴⁰² I v dalších letech byla jednou z nejlepších sokolských závodnic. Ostatní přerovští sokolští lyžaři čas od času dosáhli pěkných umístění, ovšem spíše na závodech regionálního charakteru. Zejména měl tento sportovní odbor význam pro šíření základního povědomí o lyžařství. Dával možnost sokolům se za vedení zkušenějších členů naučit této dosud málo běžné činnosti.

Lyžaři nebyli jedinými sokoly působícími v oblasti zimních sportů. Na přelomu třicátých a čtyřicátých let se několika místních zápasů zúčastnili sokolští hokejisté, přesto hokej byl doménou SK Přerov, který si ovšem na zimní sezonu pronajímal kluziště na letním stadionu Sokola. V režii sokolské jednoty se na upravovaném kluzišti konávalo bruslení veřejnosti. Proto také bruslení, ačkoliv se specializovaně netrénovalo, v přerovském Sokole přeci jen mělo své místo.

U bruslení sokolové ještě se zimními sporty nekončili. V roce 1940 došlo k poměrně zajímavému počínu, když „mimo běžné a všude obvyklé závodní hry zavedli jsme také jako jedni z prvních lední kuželky (curling) a hned první turnaj o mistrovství Přerova se setkal

⁴⁰² *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1934*, Přerov 1935, s. 22.

s velkým úspěchem.“⁴⁰³ Mnoho záznamů o hraní curlingu v Přerově nezůstalo, můžeme o něm ale nalézt velmi krátké pojednání ve sborníku přerovského archivu z roku 2010.⁴⁰⁴ Připomenul jej Jan Jirka, který si ho pamatoval z dob války. Uvádí léta 1942–1944. Nenašel o něm žádné písemné záznamy, ale s dalším pamětníkem ing. Jiřím Pavelkou dali dohromady několik informací o nezvyklé aktivitě v Přerově. Podle nich se jistě hrála tato hra na sokolském stadionu, nejspíše v letech 1943–1944. Za pořadatele označili, s největší pravděpodobností, SK Přerov. Po válce upadl tento sport v Přerově v zapomnění. Zmínka ve výroční zprávě Sokola pro rok 1940 jejich vzpomínky podpírá dobovým důkazem, a zároveň provozování sportu posouvá hlouběji do minulosti.⁴⁰⁵ S vědomím, že většina sokolských sportovců vstoupila do řad SK Přerov, se dá předpokládat pokračování v curlingu v letech stanovených autory výše zmíněného článku.

Vraťme se však zpátky do první poloviny třicátých let, kdy se do Sokola v Přerově vřadily další nové sportovní disciplíny. Jednou z těch úspěšných bylo plavání, jehož oddíl byl založen v roce 1930. Prvotně se měl postarat o zasvěcení pokud možno všeho členstva a mládeže do plaveckého umění. Brzy už jednotu reprezentovali schopní závodníci, zejména v mládežnických kategoriích. Účastnili se také soutěží ve skocích do vody a příležitostně se hrálo vodní polo.⁴⁰⁶ V okolí však bylo málo soupeřů pro plavání i vodní polo, což další rozvoj brzdilo. V rámci sokolských závodů dosahovali přerovští sokolští plavci pěkných výsledků.⁴⁰⁷

⁴⁰³ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1939*. Přerov 1940, s. 18.

⁴⁰⁴ JIRKA, Jan: *Kdy a kde se v Přerově hrál olympijský sport zvaný curling*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2010, s. 81–82.

⁴⁰⁵ „Škoda, že se nezachovaly tiskové záznamy nebo i plakáty.“ povzdechl si Jan Jirků. JIRKA, Jan: *Kdy a kde se v Přerově hrál olympijský sport zvaný curling*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2010, s. 82.

⁴⁰⁶ Vodní polo nehrálo příliš mnoho zápasů ročně, například v roce 1934 jen jeden. *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1934*, Přerov 1935, s. 22.

⁴⁰⁷ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápis výboru 1933–1936*.

Ve stejné době vznikl také odbor veslařský.⁴⁰⁸ Pečoval o půjčovnu lodiček,⁴⁰⁹ vychoval několik závodníků⁴¹⁰ a organizoval rekreační sjíždění řek. Vodní turistika byla podněcována oceněním všech, kteří za rok ujeli 1 000 km, ženám na diplom stačilo 500 km.⁴¹¹ V roce 1939 vybudovali sokolští veslaři loděnici na betonových základech i se zázemím pro sportovce. Tento počín se měl ukázat jako velice nešťastný. Veslařský odbor byl totiž jedním z nejvíce postižených válkou. Nové loděnice, uskladněnému materiálu a ani lodím nebylo dopřáno dočkat se v použitelném stavu svobody.

V roce 1941 bylo vše náležící veslařskému odboru zabaveno Němci. Za války bývalí členové odboru nemohli vyvíjet žádnou činnost, pouze v případě návštěvy některé z okolních veslařských jednot. To, že jim „mládež nadlidí“⁴¹² jezdila na lodích a ničila lodní materiál, by ještě nepředstavovalo takovou katastrofu, ta přišla až těsně před osvobozením. Němci totiž při svém odchodu z města vyhodili do povětří železniční most, u nějž v roce 1939 nově zařízená loděnice stála. Stavba byla výbuchem zničena, při odchodu navíc Němci poničily všechny lodě, aby zabránili případnému pronásledování. V souhrnu vypadala situace veslařského odboru v prvních letech po první světové válce následovně: poškozené lodě, zázemí zničené a nemožnost trénovat, neboť Bečva byla vypuštěna, aby mohly být z koryta odstraněny zbytky mostu.⁴¹³ Během roku 1946 byla opravena loděnice a provedena k ní přístavba, jinak ovšem činnost tréninková byla opět přerušována nedostatkem vody.⁴¹⁴ O rok později byl stále nízký

⁴⁰⁸ První veslařský oddíl byl založen v Přerově v roce 1900. Za počátek organizovaného veslařského sportu je však považován až rok 1924 pod hlavičkou Veslařského klubu. DRECHSLER, Aleš – FIŠMISTROVÁ, Věra – LAPÁČEK, Jiří: *Dějiny města Přerova v datech*. Přerov 2008, s. 105.

⁴⁰⁹ Půjčovna lodí byla na jaře roku 1935 zrušena, protože o ni nebyl zájem a nevyplácela se.

⁴¹⁰ Jedním z velkých úspěchů oddílu bylo získání přeboru ČOS na sletových závodech, a to po vítězství nad závodníky z Jugoslávie i všemi pražskými. *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1938*, Přerov 1939, s. 26–27.

⁴¹¹ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol v Přerově za správní rok 1935*. Přerov 1936, s. 23.

⁴¹² *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za r. 1941–1945*. Přerov 1946, s. 35.

⁴¹³ Tamtéž.

⁴¹⁴ *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty SOKOL v Přerově za jubilejní 75. rok*. Přerov 1947, s. 64.

stav vody, tentokrát kvůli stavbě nového mostu.⁴¹⁵ Během prvních tří poválečných let tak veslařský odbor působil jako jeden z těch méně aktivních, ne však svou vinou.

Ale s výčtem sportovních disciplín nejsme ještě zdaleka u konce, a proto je nutno postoupit k dalším. První polovina třicátých let se nesla i ve znamení cyklistiky Sokola Přerov. Z části byla pěstována cyklistika závodní, poněvčí se ovšem v Sokole rozšířila rekreační jízda na kole. Cyklistický oddíl pořádal výlety po okolí, nicméně nebyly výjimkou ani delší výjezdy. Například v roce 1935 se uskutečnil velký výlet na Slovensko, kde „za levný peníz navštívili památná a význačná místa.“⁴¹⁶

Nejen ze sedla bicyklu sledovali místní sokolové okolní svět, nýbrž i ze sedla koňského. V roce 1932 byl při jednotě ustaven oddíl jezdecký,⁴¹⁷ který měl již v roce 1934 ustájeny tři vlastní koně.⁴¹⁸ Vcelku bezproblémová existence jezdeckého odboru byla přerušena mobilizací v roce 1938, při níž musela všechna tři zvířata nastoupit k vojenské službě. I když byla posléze vrácena, jeden kůň musel být prodán, neboť utrpěl útrapami natolik, že již nemohl jednotě dobře sloužit. Ostatní dva čekal podobný osud o nedlouho později. Jejich prodej byl odůvodněn nedostatkem peněz na udržení, svou roli v tom však sehrála pravděpodobně i nejistá doba. Prodejem koní se sokolové zbavili majetku, o nějž by mohli v budoucnu velmi snadno přijít. Jezdecký odbor i přes ztrátu vlastních koní pokračoval v činnosti, protože se mu podařilo dohodnout s Jezdeckou společností v Přerově na zapůjčování zvířat. Posledním podnikem, jehož se jezdecký oddíl Sokola v Přerově zúčastnil,

⁴¹⁵ *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Přerov 1947*. Přerov 1948, s. 48.

⁴¹⁶ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápis výboru 1933–1936*.

⁴¹⁷ Poprvé vznikl jezdecký spolek v Přerově pod patronací SK Přerov v roce 1908. DRECHSLER, Aleš – FIŠMISTROVÁ, Věra – LAPÁČEK, Jiří: *Dějiny města Přerova v datech*. Přerov 2008, s. 108.

⁴¹⁸ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápis výboru 1933–1936*; *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1934*, Přerov 1935, s. 25.

byla akademie pořádána všemi přerovskými jezdeckými korporacemi konající se 12. března 1939.⁴¹⁹ Tímto činnost jezdců na koních z jednoty mizí.

U sedel přesto ještě chvíli zůstaneme. Těsně před druhou světovou válkou se v Sokole objevil motocyklistický oddíl, který si za cíl vytyčil proškolit dorostence a mladé muže v jízdě na tomto jednostopém dopravním prostředku. Ještě v roce 1938, což je rok založení odboru, podnikl ve spolupráci s místním Jawa klubem kurz jízdy na motocyklu, o který byl značný zájem. Zahajovací přednášky v sále loutkového divadla Sokola se zúčastnilo 304 osob. Také praktický výcvik absolvovalo přes 300 osob.⁴²⁰ Sokolský moto-oddíl neměl dlouhého trvání. Ještě dalšího roku se mu dařilo ve spolupráci s jinými organizacemi podobného zaměření spolupracovat na činnosti, poté však ze Sokola v Přerově mizí a vrací se nakrátko až v roce 1947.⁴²¹

Přišla druhá světová válka. Možná to mnohé překvapí, ale ani léta válečná nebyla ve znamení nečinnosti ve vztahu k zakládání nových sportovních oddílů. Právě naopak. V roce 1939 přibyl odbor šachový.⁴²² Ten vyvíjel činnost při Sokole v Přerově i po druhé světové válce.⁴²³ Kromě již výše zmíněných sportovních disciplín se přidaly ještě dvě. Podle výroční zprávy 1941–1945 byl v roce 1941 založen oddíl rohovnický. Do zastavení činnosti Sokola se konalo 5 cvičebních hodin. Poté upadl a po válce obnoven nebyl. Druhým byl oddíl lukostřelby, který podle sokolů našel dostatečný zájem u členů zejména díky tomu, že výcvik řídil bývalý mistr světa pan Hadaš ze Zlína.⁴²⁴ Ani k lukostřelbě se po válce sokolské složky nevrátily.

⁴¹⁹ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1939*. Přerov 1940, s. 26.

⁴²⁰ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1936–39*.

⁴²¹ *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Přerov 1947*. Přerov 1948, s. 51.

⁴²² *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1939*. Přerov 1940, s. 29.

⁴²³ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy schůzí výboru od 16/5 1945 do 5/3 1947*.

⁴²⁴ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1939*. Přerov 1940, s. 18. V roce 1938 zvítězil na mistrovství světa v Londýně František Hadaš v lukostřelbě v jednotlivcích.

V roce 1947 se odehrálo něco v Sokole dosud zcela nevídaného, nově bylo sokolskou organizací povoleno zřizovat při jednotách oddíly kopané. Přerovská jednota na to reagovala jeho okamžitým založením. Od ledna roku 1947 měl Sokol v Přerově vlastní oddíl kopané. Od března již byli řádně registrováni u Československého fotbalového svazu a přihlášení do mistrovské soutěže Hanácké župy fotbalové, třetí třídy.⁴²⁵

Sportovní disciplíny obohacovaly běžný sokolský tělocvik. Zázemí ekonomicky dobře zajištěné jednoty poskytovalo prostor k rozvíjení činnosti, i když samozřejmě odbory nesměly být samy o sobě nijak ztrátové. To znamená, že každý čerpal finance zejména od svých členů. V případě nutnosti opatřit do začátků materiál či vybavení představovala jednota partnera, od něž bylo možno získat finanční prostředky. Množství oddílů svědčí o vysokém zájmu členstva o sport. Také svědčí o rozmanitosti dovedností a schopností shromážděných pod hlavičkou Sokola Přerov, protože každý ze sportů měl svého vedoucího, který organizoval jeho činnost a musel být alespoň v základech v dané oblasti vzdělán. Každopádně sportovní činnost Sokola Přerov byla bezpochyby pestrá.

7 Sokol v Přerově v době druhé republiky a druhé světové války

Z X. všesokolského sletu v Praze si přivezli přerovští sokolové velkou dávku nadšení, spoustu zážitků a úspěchů.⁴²⁶ Velmi brzy ovšem jejich radost utlumil „rychlý spád nešťastných událostí.“⁴²⁷ Již podzimní mobilizace rozvířila poměrně poklidnou rutinu místní jednoty. Na sokolském stadionu byl prováděn odvod koní, na ubytovně dočasně přebývali

⁴²⁵ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy schůzí výboru od 16/5 1945 do 5/3 1947.*

⁴²⁶ Z jednoty se jej zúčastnilo celkem 699 příslušníků, z toho 243 mužů, 201 žen, 85 dorostenců, 119 dorostenek a 51 žáků. Tamtéž, *Kronika.*

⁴²⁷ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1938, Přerov 1939, s. 46.*

železniční zaměstnanci přemístění sem z pohraničí. Sál a šatny nové sokolovny byly zabrány vojenskou správou pro první pomoc raněným. Aktivizovali se i sokolové. Ve značném počtu se zapojili do vznikajících hlídkových oddílů, strážících některá strategická místa v Přerově.⁴²⁸

Po ztrátě pohraničí zůstal středomoravský Přerov součástí okleštěné československé republiky, avšak hranice státu se k němu nebyvale přiblížila.⁴²⁹ Do města přibyli uprchlíci ze zabraného území. Na konci října jich zde bylo 1 499.⁴³⁰ Místní sokolská jednota se aktivně podílela na pomoci. Jak hrdě uvádí zápisnice výboru Sokola v Přerově, byla pomocná akce „podrobně do detailů propracována, dokonce u nás dříve než v samé ČOS.“⁴³¹ Sokolské žactvo vybíralo v sokolovně oblečení a další zejména textilní materiál. Sesbírané třídilo a opravovalo 44 žen, z nichž bylo podle sokolské zápisnice 90% členek Sokola.⁴³² Na druhou stranu se období konce roku 1938 a počátku roku 1939 neslo v duchu celkového poklesu aktivity sokolů v pravidelných cvičeních i sportovních oddílech.

Vedení jednoty začalo povzbuzovat členy k vytrvání v činnosti. Do nového časopisu *Sokolský hlas* prohlašoval spolek slovy svého starosty Silvestra Plevy, „že není třeba ani dnes zoufat, je jen třeba podívat se zlu pevně do očí, vyhrnout rukávy a pracovat pro lepší, krásnější budoucnost národa.“⁴³³ Jeho slova nebyla jen pouhým planým řečením. Silvestr Pleva se neangažoval pouze v legální činnosti Sokola Přerov, ale stál i v čele činnosti odbojové. Zanedlouho poté, již na podzim roku 1939, byl zatčen a konce války se nedožil.

⁴²⁸ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápis výboru 1936–39*.

⁴²⁹ Byla nyní vzdálena méně než dvacet kilometrů od Přerova.

⁴³⁰ DRECHSLER, Aleš – FIŠMISTROVÁ, Věra – LAPÁČEK, Jiří: *Dějiny města Přerova v datech*. Přerov 2008, s. 129.

⁴³¹ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápis výboru 1936–39*.

⁴³² Jen pro představu... do 23. 11. 1938 bylo vybráno celkem 2 012 kusů ošacení. Na správce pracováno 324 hodin, z toho sestry 269, DTJ 43 a Orel 12 hod.

⁴³³ Sokolský hlas, 1, 1939, s. 3.

K povzbuzení národního ducha mezi sokoly směřovalo také téma šibřinek přerovské jednoty: „Byli jsme a budem!“ Lidé byli vyzváni k účasti v národních krojích.⁴³⁴

Nejistá doba sice zapříčinila chvilkový úpadek sokolské rutiny, nic ovšem nenasvědčuje úpadku jednoty. Snad spíše naopak. Jak již bylo výše zmíněno, bylo to právě období konce třicátých a počátku čtyřicátých let, v němž si do přerovského Sokola našly cestu další, často zcela netradiční, sportovní disciplíny.⁴³⁵ Od ledna roku 1939 vznikl také nový měsíčník, nazvaný „Sokolský hlas“. Tento časopis se udržel až do rozpuštění jednoty na jaře roku 1941, přičemž první číslo vyšlo 20. ledna 1939. Jenomže ani sebevětší činnost místních sokolů nemohla čelit velkým událostem udávajícím tón doby.

Dne 15. března 1939 kolem půl desáté dopoledne přijely do Přerova první oddíly německého vojska. Nadšení v tu chvíli projevovali pouze místní Němci a členové fašistické organizace Vlajka.⁴³⁶ K této situaci neexistuje žádný aktuální zápis, ba ani poznámka v sokolských zápisnicích. Za nic neříkajícím tónem zápisů lze jen tušit celkové rozpoložení aktérů schůzí. Avšak to, co nemohl unést papír, pravděpodobně zvládlo mluvené slovo. Na úplném počátku první republiky vzniknuvší pravidelné proslovy před šikem dosáhly v tomto období nevídaného rozmachu. Od jara 1939 byly před „každým cvičením mužů krátké citáty neb proslovy.“⁴³⁷ Možná právě zde se projevil prostor pro témata spojená s dobou, i když se Sokol navenek držel dále od jakýchkoliv komentářů. Proslovy v těchto těžkých dobách byly zřejmě ponejvíce morálním povzbuzením a snad i místem pro předání informací o stavu věcí od lépe informovaných členů.

V rámci Sokolstva a jeho širšího okolí se postupovalo při šíření informací opatrně. Například ještě v listopadu 1938 byla rozžeta akce propagující podporu pouze českých

⁴³⁴ Sokolský hlas, 1, 1939, s. 8.

⁴³⁵ Naopak dva starší sportovní odbory v Sokole Přerov upadly. Byl to odbor jezdecký a tenisový. Jezdecký oddíl nebyl schopen si pořídit vlastní koně a z důvodu nejistoty doby bylo rozhodnuto v jezdeckví pokračovat případně až v době, kdy se poměry zlepší. Tenisový odbor nemohl pokračovat ve své činnosti pro naprostý nedostatek tenisových míčů a jeho činnost tak během války zcela zanikla. *Výroční zpráva Těl. jednoty Sokol Přerov za rok 1940*. Přerov 1941, s. 13.

⁴³⁶ FIŠMISTROVÁ, Věra: *Stalo se před šedesáti lety*. In: Nové Přerovsko, 12. 3. 1999, s. 9.

⁴³⁷ *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1939*. Přerov 1940, s. 28.

živnostníků a obchodníků. Nebylo možno toto prohlásit veřejně, proto bylo „nutno pracovati tzv. šeptavou propagandou.“⁴³⁸ Cílem bylo rozšířit přes rozsáhlou sokolskou sociální síť informace nejen mezi co největším počtem členstva Sokola v Přerově, jejich přáteli a známými, ale zejména předávat je dále do okolí a na venkov. Sokolská šeptavá propaganda měla základnu necelých 1 500 členů, do čehož není započítán dorost a žactvo. Během let 1939, 1940 a první čtvrtiny roku 1941⁴³⁹ se zvýšil počet členstva o 166 mužů a 15 žen.⁴⁴⁰ Samozřejmě ne všichni se aktivně podíleli na rodícím se odboji, přesto i růst členské základny během válečných let nasvědčuje zájmu o členství v Sokole v Přerově, a to přesto že znamenalo vystavení se zvýšené nedůvěře ze strany okupantů.

Později se odbojová činnost stále více orientovala na uzavřené skupiny lidí, a většina členstva místního Sokola o ní vůbec nevěděla. Počátek války znamenal pro přerovskou jednotu další komplikace. „Přišlo zatýkání, přišlo omezení veřejných vystoupení. Ale na místa těch, kteří byli zatčeni, nastoupili hned noví...“⁴⁴¹ Bylo pokračováno v již započatém duchu odporu proti německé moci. Silná přerovská jednota budila nemalý zájem německých okupačních sil, stejně jako celý Přerov. Na město se zaměřila pozornost zejména kvůli železnici. Místní dopravní uzel vytvářel předpoklad pro sabotážní činnost, zpravodajství a distribuci ilegálního tisku i přepravu osob přes hranice. Potenciál Přerova pro odboj si zřejmě uvědomili i okupanti, kteří zde v dubnu 1939 zřídili pobočku gestapa. Později, v létě roku 1941, byla zřízena také služebna nacistické tajné státní policie.⁴⁴²

Již od jara roku 1939 se šířily poplašné zprávy o rozpuštění Sokola. Jeho činnost však zůstala ještě dva roky zachována. Po vydání příkazu říšského protektora 12. dubna 1941 byl

⁴³⁸ SOKA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy výboru 1936–39*.

⁴³⁹ Dle posledního zaznamenanému stavu členstva ke dni 9. 4. 1941.

⁴⁴⁰ *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za r. 1941–1945*. Přerov 1946, s. 20.

⁴⁴¹ *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za r. 1941–1945*. Přerov 1946, s. 16.

⁴⁴² KOPEČEK, Pavel: *Odbojové skupiny Petičního výboru Věrní zůstaneme a Moravské pětky na Přerovsku v letech 1939–1942*. In: Sborník státního okresního archivu Přerov. Přerov 2009, s. 119.

Sokol rozpuštěn a jeho majetek zabaven okupanty.⁴⁴³ O den později, velmi brzy ráno 13. dubna, se informace dostala k tehdejšímu starostovi přerovského Sokola MUDr. Janu Lacinovi. Ihned byla svolána schůze za účelem záchrany všeho, co se ještě dalo. Když se narychlo sehnání členové výboru dostavili do sokolovny, byli již na místě úřední činitelé, jimž měl být majetek jednoty předán. Naštěstí pro jednotu byli oba úředníci členy Sokola. Za okresní úřad to byl bratr Dr. Lindner a obvodní inspektor policie bratr R. Langer. Smutná novina se rychle rozšířila mezi přerovskými sokoly. Mnozí členové sborů, oddílů i cvičenci přichvátali a pustili se do „úklidu“. Díky komisi přebírající sokolovnu i s inventářem, která „nic neviděla“, bylo zachráněno mnoho cenného materiálu. Mimo jiné například náradí, důležitá část archivu, notový materiál hudebního odboru Tyrš, významné památky jednoty včetně praporů či členská kartotéka.⁴⁴⁴

„Plných pět let bez práce sokolské chodívali jsme kolem našeho chrámu s těžkou bolestí v duši a smrtelnou nenávistí v srdci proti nejprokletějšímu národu, který kdy šlapal po širé zemi.“⁴⁴⁵ Rok 1941 měl být rokem velkých oslav v přerovské jednotě Sokol. Místo toho byla 70 let po svém založení zrušena a rozpuštěna. Majetek zabaven, členové vystaveni bdělému dohledu a plánované oslavy znemožněny. Sotva pět let strávili zdejší sokolové ve své nové sokolovně, než jim byly její prostory zapovězeny. Neradostný to jubilejní rok pro Sokol Přerov.⁴⁴⁶

Spolek již dále neexistoval. Sociální vazby mezi jeho bývalými členy ovšem z části přetrvaly. Ženy se potají ještě dlouho scházely ke společným vycházkám do přírody, sportovci ze Sokola pokračovali v činnosti v jiných spolcích.⁴⁴⁷ Bývalí členové se scházeli po

⁴⁴³ DRECHSLER, Aleš – FIŠMISTROVÁ, Věra – LAPÁČEK, Jiří: *Dějiny města Přerova v datech*. Přerov 2008, s. 135.

⁴⁴⁴ Většina zachráněného přečkala válku pečlivě uschována v zahradě u br. Štěpána Kleina. Mnohé další ovšem také u ostatních členů jednoty. *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za r. 1941–1945*. Přerov 1946.

⁴⁴⁵ *Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za r. 1941–1945*. Přerov 1946, s. 13.

⁴⁴⁶ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond. *Kronika*.

⁴⁴⁷ Největší část sportovců přešla do SK Přerov. Například atleti, lyžaři, ale také plavci a další.

bytech a domech, stýkali se v zaměstnání ale i v restauracích a kinech. Z těchto důvěrných kroužků se často získávali členové odbojových skupin spoléhajících na naprostou důvěryhodnost osob. K odboji byli přerovští sokolové přímo vyzíváni a vnímali ji jako svou povinnost odkázanou jim Slavomírem Kratochvilem.

7.2 Odbojová činnost

Jestliže zde pojednávám o Sokolu v Přerově za druhé světové války, je nutné zmínit také odbojovou činnost, jinak by obraz období zůstal značně neúplný. Problematikou sokolského odboje na Přerovsku se již podrobně zabývali jiní, zejména historik Pavel Kopeček.⁴⁴⁸ Bohužel ze zápisnic Sokola se toho mnoho nedozvíme. Z doby druhé světové války se nedochovaly zápisy výboru, ani jiná sokolská zápisová kniha, z níž by se dalo informace čerpat. Zhodnocení činnosti za rok 1941 a následného působení za války tak v případě Sokola v Přerově lze najít až z doby poválečné, a i to je skoupé na konkrétnější informace o zapojení členů do odboje.

Již výše je zmíněno, že město představovalo díky zdejšímu železničnímu uzlu strategické místo. Do léta roku 1941 převažovala odbojová činnost organizační, zpravodajská a programová, později se začaly množit sabotáže a diverze.⁴⁴⁹ Nejrozsáhlejší odbojovou skupinou národního hnutí byla Obrana národa. V čele Obrany národa pro okres Přerov stanul Marian Motáň, nadporučík pěchoty a rodák z Přerova žijící toho času v Hranicích na Moravě. Původně bylo pomýšleno na výstavbu organizace na Přerovsku podobně, jako tomu bylo například v Olomouci či Hranicích. Tam se vedení ujali bývalí armádní důstojníci. Od této

⁴⁴⁸ Například články: KOPEČEK, Pavel: *Odbojové hnutí na Přerovsku a Hranicku v letech 1943–1945*. In: Sborník státního okresního archivu Přerov. Přerov 2010, s. 182–209.; Tentýž, *Odbojové skupiny Petičního výboru Věrní zůstaneme a Moravské pětky na Přerovsku v letech 1939–1942*. In: Sborník státního okresního archivu Přerov. Přerov 2009, s. 119–157.; Tentýž, *Působení odbojové organizace Lvice na střední Moravě*. In: Sborník státního okresního archivu Přerov. Přerov 2004, s. 189–236.; Tentýž, *Obrana národa a sokolský odboj na Přerovsku v období okupace*. In: Sborník státního okresního archivu Přerov. Přerov 2000, s. 79–100.

⁴⁴⁹ VAŠEK, František – ŠTĚPÁNEK, Zdeněk: *Změny ve formách moravské rezistence – druhá polovina roku 1941*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 1999, s. 83.

koncepce muselo být v Přerově upuštěno. Zde pobývajícím důstojníci neměli dostatečnou znalost prostředí a nebyli spjati s místem natolik, aby dokázali vytvořit fungující organizaci. Situace byla vyřešena zapojením přerovského Sokola.⁴⁵⁰ Zdejší sokolové měli ve městě i okolí vytvořenou silnou pozici, členská síť byla ověřená, znalost prostředí a spolehlivých osob výborná. Navíc v době fungování sokolské jednoty, do dubna roku 1941, se mnohé aktivity dalo ukrývat za její běžnou činnost.

Schůze odbojářů se konaly v bytě místostarosty přerovského Sokola Františka Skopala. Do odboje byli zapojeni také další členové, například starosta jednoty Silvestr Pleva, první náměstek Jan Lacina, tiskový zpravodaj Karel Rosmus, první jednatel Karel Beňa, náčelník Richard Bdinka a další.⁴⁵¹ Z toho je patrné, že bylo zapojeno v podstatě celé vedení jednoty. Jen špičky budované podzemní armády, která se měla podílet na svržení nacistické moci, si byly dění vědomy. Většina členů připravovaných jednotek nebyla o ilegální činnosti informována. Pouze se počítalo s jejich zapojením a s tím, že v rozhodujícím okamžiku nezklamou. Jádrem měli být členové Sokola, dále se počítalo se zaměstnanci významných průmyslových podniků, studentů gymnázia a členy přerovského Junáka.⁴⁵² K využití budované armády ovšem nikdy nedošlo, protože očekávaný rychlý konec války se o několik let zpozdil.

Príslušníci přerovského Sokola byli zapojeni později i v dalších odbojových skupinách a vytvářeli síť s nejrůznějšími cíly od sabotáží, přes propagandu a šíření ilegálního tisku až po organizaci pomoci rodinám zatčených či popravených. V tajné sociální péči o rodiny

⁴⁵⁰ Doporučení byli MUDr. Adolf Svozil a Karel Rosmus jako spolehliví vlastenci. KOPEČEK, Pavel: *Obrana národa a sokolský odboj na Přerovsku v období okupace*. In: Sborník státního okresního archivu Přerov. Přerov 2000, s. 80.

⁴⁵¹ Kombinace informací ze zápisů výborových schůzí Sokola Přerov a KOPEČEK, Pavel: *Obrana národa a sokolský odboj na Přerovsku v období okupace*. In: Sborník státního okresního archivu Přerov. Přerov 2000, s. 81.

⁴⁵² KOPEČEK, Pavel: *Obrana národa a sokolský odboj na Přerovsku v období okupace*. In: Sborník státního okresního archivu Přerov. Přerov 2000, s. 81.

postižených se zúčastnily také členky jednoty.⁴⁵³ Oblíbenou formou odboje se staly sabotáže železniční dopravy.⁴⁵⁴ K systematickému a častému poškozování tlakových brzd docházelo zejména ve dvou moravských městech, v Moravské Ostravě a Přerově.⁴⁵⁵ Nejružnější formy odboje znamenaly ovšem také pozornost nacistických orgánů moci. Přerovská jednota proto během okupace přišla o řadu vrcholných představitelů. Někteří byli vězněni a válku přežili, jiní takové štěstí neměli. Přehled obětí nacismu a vězněných příslušníků jednoty naleznete v následujících tabulkách.

Oběti nacismu z řad Sokola v Přerově:⁴⁵⁶

Jméno ⁴⁵⁷	Narození	Úmrtí	Další informace	Člen od:
Bačák Jan	6. 2. 1886	15. 4. 1942 Osvětim	Aktivní v župním výboru, pokladník chemické továrny	1908
Beneš Josef	30. 11. 1880	2. 5. 1945 Přerov ⁴⁵⁸	Obchodník	1919
Beňa Karel	2. 12. 1896	22. 1. 1942 Osvětim	Aktivní ve výboru jednoty i župy, úředník státních drah	1919
Calábek Zdeněk	16. 6. 1912	22. 1. 1942 Osvětim	Členem cvičitelského sboru, v roce 1935 studentem práv	1930
Čech Jaroslav	28. 3. 1898	9. 5. 1945 Grymov	Skladník ⁴⁵⁹	
Černošek Zdeněk	23. 1. 1908	15. 3. 1942 Osvětim	Ing.	1937
Dokládálová Matylda	30. 12. 1899	2. 5. 1945 Olomouc Lazce	Manželka strojvedoucího ČSD	
Drbal František	20. 8. 1891	25. 10. 1941 Brno	Ředitel	1930
Ertl Karel	6. 3. 1908	2. 5. 1945 Olomouc Lazce	Velkoobchodník	1909

⁴⁵³ SOkA Přerov, Sběrka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond. *Kronika*.

⁴⁵⁴ Sabotáže tlakových brzd vagónů – propichovány či přerezávány.

⁴⁵⁵ Dne 16. prosince 1941 ohlásilo ředitelství drah v Olomouci ministerstvu dopravy, že v jeho obvodě bylo v době od 14. srpna do 4. prosince 1941 poškozeno ve 444 případech u 468 vozů 493 hadic. V Lověšicích u Přerova 17. září 1941 pokus o mechanické vykolejení vlaků pomocí betonové dlaždice. 4. listopadu pokus o vykolejení vlaku úmyslným poškozením zářezky na přerovském nádraží. VAŠEK, František – ŠTĚPÁNEK, Zdeněk: *Změny ve formách moravské rezistence – druhá polovina roku 1941*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 1999, s. 84.

⁴⁵⁶ Léta přistoupení k jednotě jsou čerpána z Výroční zprávy Sokola v Přerově z roku 1937, s. 71–80.; Povolání dle: *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol v Přerově za správní rok 1935*. Přerov 1936, s. 59–88.; Seznam padlých dle Památníku Sokola Přerov z roku 1946.

⁴⁵⁷ Také dle Pamětní desky Obětem 2. světové války umístěné na sokolovně v Přerově a Kroniky Sokola Přerov.

⁴⁵⁸ Byl ubit. Informace čerpána z: VODŽA, Gustav: *Nebylo bezejmenných hrdinů*. Část I. *Město Přerov*. Přerov 1985, s. 52.

⁴⁵⁹ Dle „Pamětní desky Obětem 2. světové války“ na nádraží v Přerově.

Gremlica František	6. 8. 1904	2. 5. 1945 Přerov		1937
Chmelař František	8. 3. 1884	27. 1. 1942 Osvětim	Členem ve výboru ČOS, v župním výboru a ve cvičitelském sboru mužů.	1911
Janeček Karel	20. 1. 1896	4. 2. 1945 Mathausen ⁴⁶⁰		
Jašková Vilma	4. 9. 1903	16. 12. 1942 Osvětim ⁴⁶¹	Choť podn. dlaž.	1932
Kamelander Antonín	23. 5. 1888	15. 3. 1942	Učitel	1918
Mádle František	11. 2. 1892	25. 10. 1941 Brno	Akademický sochař ⁴⁶²	1936
Machovec Jan	16. 5. 1895	2. 5. 1945 Olomouc Lazce	Profesor reálného gymnázia	1929
Mazal Vladimír	9. 3. 1911	19. 10. 1944 Vratislav		
Mayer Karel	17. 9. 1912	1. 5. 1945 Přerov	Holičský pomocník	1930
Michálek Antonín	28. 12. 1900	25. 10. 1941 Brno	Člen cvičitelského sboru, obchodvedoucí	1923
Motáň Jaroslav	24. 5. 1910	2. 5. 1945 Olomouc Lazce	knihař	1928
Neuman Josef	20. 8. 1893	14. 8. 1941 Svatobořice		1937
Pavlán Josef	2. 5. 1907	20. 11. 1942 Osvětim		
Písařík Miloš	20. 6. 1905	13. 3. 1942 Mathausen	Stav. asist.	1923
Polach Jan	22. 5. 1895	25. 10. 1941 Brno		
Polišenský Rajmund	12. 2. 1885	14. 12. 1941 Mathausen	Pol. nadstrážník	1918
Pražák Vlastislav	23. 2. 1905	1. 5. 1945 Přerov		
Prchal Ladislav	15. 8. 1889	20. 12. 1941 Mathausen	JUDr., ředitel Měst. úř.	1929
Riedl Josef. ml.	6. 12. 1916	3. 4. 1942 Mathausen		1936
Riedl Josef st.	23. 2. 1887	3. 4. 1942 Mathausen		1936
Růžička Viktor	5. 8. 1896	6. 4. 1943 Vratislav	Měst. stavební technik	1929
Řezníčková Anna	31. 8. 1884 ⁴⁶³	23. 9. 1944 Osvětim	Náčelnice jednoty (bývalá), obchodnice	1935!
Sekera Hubert	3. 4. 1891	24. 3. 1942 Osvětim	Kronikář jednoty, člen výboru, odborný učitel	1918
Skalák Václav	9. 8. 1894	27. 4. 1942 Mathausen	MUDr., odb. lékař	1930
Skopal František	27. 1. 1885	12. 3. 1943 Vratislav	Hospodář stadia 1939, velkoobchodník uhlím či t. č. v činné voj. službě, náměstek Sokola Přerov	1902

⁴⁶⁰ VODŽA, Gustav: *Nebylo bezejmenných hrdinů. Část I. Město Přerov*. Přerov 1985, s. 61.

⁴⁶¹ Tamtéž, s. 61.

⁴⁶² Tamtéž, s. 18.

⁴⁶³ Tamtéž, s. 73.

Smolka Hynek	28. 5. 1925	2. 5. 1945 Olomouc Lazce	mechanik	
Smutek Rudolf	29. 12. 1898	7. 5. 1942 Mathausen	Pošt. úředník	1923
Šámalík Antonín !	26. 1. 1905 ⁴⁶⁴	14. 4. 1944	Pošt. úředník	
Ulman Jan	3. 8. 1904	17. 7. 1942 Brno ⁴⁶⁵	Železniční úředník	1936

Věznění bratři a sestry v koncentračních táborech a vzatí do vazby jako rukojmí:⁴⁶⁶

Jméno	Narození	Další informace	Člen od
Andrlík Stanislav	26. 4. 1881	Městský stavitel	1909
Babiš Karel	21. 7. 1897	Hostinský	1931
Bdinka Richard	20. 1. 1910	Úředník Městské spořitelny	1928
Bejr Josef	1. 2. 1875	soukromník	1914
Beňa Alois	31. 1. 1903		1936
Březina Ladislav	29.12.1905		
Bůžek Josef	24. 2. 1897	Akv. úředník	1924
Cibulová Věra	24. 5. 1914		
Cingroš Jan	3. 5. 1907	Phmr.	
Čelechovský Leopold	31. 8. 1908		1937
Česal Antonín	14. 1. 1908		
Čurda Václav	12. 9. 1894		
Čurdová Marie	12. 4. 1904		
Dosedal Jan	1. 7. 1886		
Fejfar Gustav	12. 2. 1870	Ředitel měst. úř. v. v.	1935

⁴⁶⁴ VODŽA, Gustav: *Nebylo bezejmenných hrdinů. Část I. Město Přerov*. Přerov 1985, s. 76.

⁴⁶⁵ Tohoto data měl spáchat sebevraždu. Je však možné, že byl popraven až později po transportu do říše.

VODŽA, Gustav: *Nebylo bezejmenných hrdinů. Část I. Město Přerov*. Přerov 1985, s. 44.

⁴⁶⁶ Jména vězňů a data narození čerpána z kroniky Sokola Přerov. SOKA Přerov, Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond. *Kronika.*; Léta přistoupení k jednotě jsou čerpána z Výroční zprávy Sokola v Přerově z roku 1937, s. 71–80.; Povolání dle: *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol v Přerově za správní rok 1935*. Přerov 1936, s. 59–88.

Frühaus Josef	13. 1. 1881	Úř. důch. kontr.	1922
Hampl Jan	4. 3. 1912	Ing.	
Hanzlíková Růža	13. 4. 1900		
Heinz Arnošt	10. 10. 1913	Úřed. stát. drah či t.č. v činné voj. službě	1928 či 1932
Heinz František	19. 5. 1910		
Hnilica František	12. 10. 1899	Ing., tech. úředník SME	1926
Hrdlička Josef	13. 8. 1894	Kontrolor Okr. nem. poj.	1921
Janeček Eduard	12. 12. 1900	Soukr. úředník	1922
Janů Miroslav	7. 9. 1889	Ing.	1937
Jelínek Leo	11. 4. 1886	Zubní technik	1914
Kadlec Oto	10. 6. 1887	Odb. učitel	1907
Klein Štěpán	23. 12. 1885	Výrobce šum. nápojů	1902
Komárek Alois	26. 2. 1913	t. č. v činné vojenské službě	1931
Kosík Ladislav	17. 5. 1902	Úř. Okr. úř.	1920
Kozánek Karel	1. 10. 1903	JUDr., advokát	1934
Kozánek Viktor	2. 8. 1906	velkoobchodník	1930
Krejčíř Jan	2. 10. 1909	Úředník Měst. spoř.	1928
Křístek Vincenc	1. 4. 1898	Obchodní zástupce	1919
Kubát Antonín	20. 8. 1888	Profesor	1913
Lacina Jan	14. 3. 1889	MUDr. vv, Odb. lékař,	1920
Lechnerová Marie	1. 9. 1888	Řed. školy	
Lenfeld Antonín	17. 11. 1907??	Malíř pokojů	
Loubal František	21. 9. 1883		
Lukašík Rostislav	6. 6. 1926		
Lukašíková Anežka	16. 6. 1904		
Lukašík Zdeněk	4. 2. 1925		
Maivald Karel	26. 10. 1903	Úředník SME	1926
Mařík Karel	11. 8. 1882	Ředitel hudební školy	1922
Měrka Josef	16. 3. 1904		

Mrkvička Ladislav	2. 12. 1873	Ing., vrch. ředitel továrny	1898
Němec Alois	16. 10. 1886	Dr. Ing., vrch. ředitel SME	
Netopil Rostislav	23. 9. 1910	Obchodník	1933
Odstrčil František	15. 6. 1909	Vv, tech. úředník	1929
Odstrčílek Josef	9. 10. 1907		
Paseka Jan	4. 6. 1902	Tech. úřed. SME	1925
Pavlík František	18. 1. 1915 ?		
Pec Oldřich	20. 2. 1912	t. č. v činné voj. službě	1931
Poláchová Marie	8. 2. 1898	Manželka úř. SME	
Polame Jaroslav	22. 8. 1905	Malíř písma	1925
Přidal Alfred	11. 4. 1896	Velkoobchodník	1919
Ptáček Adolf	17. 6. 1897	Obchodník	1923
Riedlová Magda	18. 10. 1888		
Rosmus Karel	2. 8. 1908	Měst. stav. úředník	1931
Sagan Jan	13. 5. 1893	Zlatník	1919
Sigmund František	17. 2. 1898	Obchodní příruči	1921
Skopalová Emilie	4. 4. 1893	Choť obchodníka	
Skřivánek Vladislav	10. 6. 1898	MUDr.	1937
Smutková Růžena	1. 1. 1905		
Sousedík Antonín	22. 5. 1896		
Stoupa Vincenc	13. 9. 1880	Hodinář	1901
Strojil Vladimír	11. 7. 1905	Maj. knihtiskárny	1928
Sum Miloš	4. 10. 1896	Cukrář	1912
Svozil Adolf	12. 5. 1907	MUDr., lékař	1925
Škrabal Bárta	20. 8. 1902	Ing., techn. úř. SME	1928
Šťastný František	13. 8. 1904	MUDr.	1936
Talpa Felix	17. 11. 1875	Ředitel školy	1918
Foman Ferdinand	18. 9. 1886		
Tšpon Emil	9. 9. 1908	Úředník	1926
Vanke	12. 3. 1890	Učitel	1931

Rudolf			
Vavrečka Rudolf	15. 4. 1911		
Vincena Vladimír	3. 10. 1898	Techn. úř. SME	1923
Vojzola Vladislav	4. 3. 1906	MUDr., lékař	1926
Vondra Přemysl	2. 4. 1924		
Vrba František	6. 7. 1884	Velkoobchodník	1931
Zatloukal Ferdinand	14. 7. 1917		1935

Sokol v Přerově byl válkou značně poznamenán. Během nacistické okupace ztratilo svůj život téměř čtyřicet členů a dvojnásobný počet jich byl vězněn. Dohromady se dostalo do rukou německých okupantů asi 120 příslušníků jednoty. Jejich rozsáhlé zapojení do odbojové činnosti ovšem zároveň dosvědčuje sílu zdejší jednoty.

8 Poválečné působení

V roce 1945 Sokol v Přerově znovu ožil. Poslední oběti z řad členů jednoty si vybralo přerovské povstání.⁴⁶⁷ 1. května 1945 se Přerovem rozšířila mylná zpráva o kapitulaci Německa. Přerované se chopili zbraní a způsobili zmatek v německých řadách. Na nějaký čas se povstalcům podařilo uchopit moc. V odpoledních hodinách však bylo zcela potlačeno. Padlo během něj 32 občanů města Přerova.⁴⁶⁸ Při popravě 2. května 1945 zaplatilo svými životy dalších 21 lidí.⁴⁶⁹ Podle dokumentů Sokola v Přerově bylo mezi těmito osobami 9 členů jednoty. Z celkového počtu členů jednoty, kteří přišli o život v důsledku nacistické okupace, se jedná o poměrně značnou část.

Odchod Němců z Přerova o týden později znamenal další ztráty pro jednotu, tentokrát materiálního charakteru. Vyhozením Tyršova mostu stojícího jen několik metrů od nové sokolovny byla budova poškozena. Naštěstí výbuch nepoškodil stavbu jako takovou, přesto byla rozbita okna a sokolovna před válkou zářící novotou byla nyní zanedbána, poškozena a vybavení z části rozkradeno a poničeno. Výbuch železničního mostu zase poškodil loděnici vybudovanou veslařským odborem na přelomu třicátých a čtyřicátých let 20. století. Veslařský odbor vesměs odnesl válku těžce, protože také veškeré jeho vybavení bylo zničeno a rozbito. Ztráty Sokola v Přerově byly citelné, ne však destruktivní či ohrožující příští fungování.

V roce 1945 zavládlo velké nadšení ve společnosti. Český národ přežil i druhou světovou válku, německá okupace skončila a jí téměř zcela utlumený spolkový život se dral

⁴⁶⁷ PADEVĚT, Jiří: *Krvavé finále: jaro 1945 v českých zemích*. Praha 2015, s. 568.

⁴⁶⁸ Tamtéž, s. 572.

⁴⁶⁹ Popraveno v Olomouci Lazcích bylo celkem 21 Přerovanů. Tamtéž, s. 573.

znovu prudce k životu.⁴⁷⁰ Po válce se stala důležitou otázkou pro Sokol i další organizace sjednocená tělocvičná výchova. O sjednocování se uvažovalo již na přelomu třicátých a čtyřicátých let, dobrovolností se však sloučení tělovýchovných spolků nedosáhlo.⁴⁷¹ Sjednocovací tendence byly propleteny celou poválečnou společností, která v obavách o opakování Mnichova odmítala roztržičnost a volala po společenských změnách.⁴⁷² V roce 1946 sice vznikl Československý tělovýchovný svaz, který byl jakousi zastřešující organizací nad všemi tělovýchovnými spolky, jednalo se však o zastřešení, nikoliv splynutí spolků. To došlo skutečnosti až poté, kdy celou věc vzala do rukou Komunistická strana Československa v roce 1948.⁴⁷³

I Sokol v Přerově byl zapojen do úvah o sjednocování. Sám se pokoušel jednat s činovníky ostatních tělocvičných spolků. Je zcela patrné, že se snažil uchopit sjednocení do vlastních rukou. Není pochyb, že Sokol byl největší tělovýchovnou organizací v Československu. I přerovským sokolům proto bylo zřejmé, že pokud se má sjednocení konat, jedině pod hlavičkou Sokola. Několikrát se pokoušeli převzít iniciativu, a tím si zajistit dobrou pozici v případném novém uskupení. Po marných snahách ovšem bylo konstatováno, že se sjednocení nedaří, což ovšem není jejich vinou.

V krátké poválečné době svobody bylo navázáno na činnost jednoty před válkou. Většina odborů se znovu ustavila, některé přibýly, o některé, jako byl například biografický odbor, sokolové přišli. Do Sokola se vrátily sportovní oddíly, které po dobu války existovaly v rámci jiných organizací.⁴⁷⁴ Podobně jako po první světové válce, i po druhé se projevil značný přírůstek nového členstva. V září roku 1945 tak bylo do ideové školy pozváno 604

⁴⁷⁰ KŘEN, Jan: *Dvě století střední Evropy*. Praha 2005, s. 56.

⁴⁷¹ WAIC, Marek et al.: *In the Shadow of Totalitarianism. Sport and the Olympic Movement in the „Visegrád Countries“ 1945–1989*. Prague 2014, s. 13.

⁴⁷² KŘEN, Jan: *Dvě století střední Evropy*. Praha 2005, s. 248.

⁴⁷³ ČSTS byl zrušen záhy po únorových událostech a jeho úřadovna i materiály byly předány do správy Ústřednímu AV ČOS. Sokolský věstník, 46, 1948, s. 231.

⁴⁷⁴ Plavecký oddíl z SK Přerov, stejně jako kuželkáři existující pod názvem K-O Stadion, šachový odbor, atd.

bratří a sester. K 9. dubnu 1941 bylo v jednotě 1003 mužů a 626 žen. Při prvním poválečném sčítání členstva i s nově přistoupivšími čítal Sokol v Přerově 1004 mužů a 804 žen. I nadále pokračoval v poválečném období nárůst, zejména přibývalo žen. Na samém počátku roku 1948 již bylo v Sokole Přerov 1192 mužů a 1042 žen. V poválečném období tedy přibýlo do jednoty 188 mužů a 238 žen.⁴⁷⁵ Očistná komise fungující od léta 1945 zjistila v Sokole Přerov potěšitelně malé procento případů – pouhé 2%.⁴⁷⁶

Období poválečné svobody československého sokolstva bylo velmi krátké. Trvalo přibližně tři roky. Pomyslnou tečku za ním udělal všesokolský slet v roce 1948. Za tuto krátkou dobu bylo vykonáno hodně. Jednota byla obnovena, ustavily se odbory jednoty, vrátily se sportovní oddíly, přihlásili se staří i noví členové atd. Mnoho práce čekalo sokoly při opravách sokolovny i zanedbaného letního cvičiště, a samozřejmě dalších prostor vybudovaných sokoly v předchozích obdobích. Po válce bylo také přikročeno k uspořádání několika velmi úspěšných letních táborů pro děti a dorost, kterážto činnost se v Sokole Přerov před válkou neprovozovala. Základním cílem táborů v přírodě bylo navrátit dětem zdraví a sílu.⁴⁷⁷

Mimo jiné bylo vykonáno mnoho práce, bez níž by bylo dnešní bádání o historii Sokola v Přerově za první republiky i v období války pravděpodobně značně ztíženo. Do jednoty se totiž v poválečném čase navrátily věci přeživší v nejrůznějších úkrytech válku. Mezi nimi i podstatná část archivu jednoty, zápisnic, účetních knih, členských knih, kronika a mnoho dalšího materiálu. Ten byl v roce 1941 sice odvezen k firmě Zejda ke skartaci, velká část však byla zaměstnanci zachráněna a šťastně se dočkala konce války. Bez krátkého období, v němž měl archivní materiál šanci se navrátit na jedno místo, by bylo jistě mnoho ztraceno. Navíc, jakkoliv krátké, poskytlo poválečné období sokolům příležitost vypracovat

⁴⁷⁵ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, *Zápisy schůzí výboru Tělocvičné jednoty Sokol v Přerově. Správní období rok 1947.*

⁴⁷⁶ SOkA Přerov, Sbirka dokumentace k dějinám tělovýchovy, nezpracovaný fond, kart. č. 10, *Zápisy schůzí výboru od 16/5 1945 do 5/3 1947.*

⁴⁷⁷ Při vyvážení výsledné zprávy o jejich úspěšnosti bylo zdůrazňováno, kolik kil během pobytu nabraly.

zprávy o činnosti válečné, seznam obětí nacismu a také seznam vězněných členů jednoty. Byla také dopracována kronika Sokola v Přerově až do konce roku 1947.

Již v únoru 1948 se stal jediným povoleným tělovýchovným spolkem Sokol. Všechny ostatní tělocvičné i sportovní organizace do něj byly sloučeny. Skončila éra dobrovolných členů a svobodného Sokola. Vsesokolský slet v roce 1948 se stal manifestací odporu Sokola proti politickému dění. Většina členů na protest proti pronikání komunistické ideologie a vylučování i věznění jeho činovníků vystoupila z jednoty.⁴⁷⁸ Tak skončilo dosud nejpłodnější období v existenci jednoty Sokol Přerov.

⁴⁷⁸ *Památník 125. výročí Tělocvičné jednoty Sokol Přerov 1871–1996*. Přerov 1996, s. 19.

Závěr

Přerovský Sokol vstoupil do sledovaného období bez zaváhání. Chopil se iniciativy a stal se vůdčí silou konsolidace situace ve městě i jeho okolí. Jednota a její členové stáli v prvních dnech první republiky v čele veškerého dění, značně se zasadili o pořádek a vyřešení nejnaléhavějších problémů ve městě. Zúčastnili se také nastolení vlády na Slovensku i sokolské mobilizace v létě roku 1919. Lze tedy tvrdit, že vstup do nového státu zvládli sokolové v Přerově úspěšně.

Ještě v hektickém dění podzimu roku 1918 se pustili taktéž do péče o vlastní záležitosti. Začali velmi aktivně budovat památku přerovského sokolského hrdiny Slavomíra Kratochvila. V místní jednotě mu byla již od podzimu roku 1918 věnována obrovská dávka pozornosti. Postupně se stal posvátným symbolem přerovské jednoty a na jeho příkladu byly vychovány celé zdejší sokolské generace meziválečného období. Byly zpracovány a shromážděny všechny dostupné informace o něm, přičemž nejvíce se jeho památka rozvíjela při výročních vzpomínkových akcích popravdy. V době druhé světové války potom nabrala jeho památka opět na aktuálnosti. Stal se v ní symbolem odporu vůči germánskému živlu. I pouhé položení květin na jeho hrob bylo chápáno nacisty jako známka odboje. Je tedy zřejmé, že nejen sokolové si byli vědomi jeho významu. V Sokole Přerov se stal „Slávek“ za sledované období nezpochybnitelnou ikonou, ztělesněním správného sokola a jeho „kult“ v žádném případě neupadal v zapomnění. Přestože pobýval v Přerově pouze několik let, zanechal zde velmi výraznou stopu.

Pokud se týká dalšího vývoje jednoty, lze jí přiznat vzestupnou tendenci. Velkými skokovými okamžiky pro rozvoj bylo období počátečních let existence první republiky,

postavení nové sokolovny v Přerově roku 1936 a také období po druhé světové válce, v němž se dařil zejména rozvoj ženské části Sokola Přerov. Po stránce cvičební byly vzpruhou všesokolské slety, ale samozřejmě taky mezisletové závody, župní slety, veřejná vystoupení, akademie i všechny další závody a zápasy, kterých se jednota zúčastnila.

V zásadě se jednota nedostala po celou dobu do žádné citelné vnitřní krize, a to ani z důvodu zadlužení po výstavbě nové sokolovny, protože dluh se dařilo rychle splácet. Zde je nutno poznamenat, že jednota se s výstavbou sokolovny neunáhnila. Jestliže se o potřebnosti stavby nové budovy pro rostoucí jednotu uvažovalo již v roce 1919, peníze na ní byly sbírány od roku 1925, její plány byly hotovy, byť později se z důvodu snížení nákladů několikrát přepracovávaly, v roce 1927, nelze počátek stavby v roce 1935 považovat za žádné ukvapené rozhodnutí. Dlouholeté odkládání stavby mohlo mít i za následek její neuskutečnění, protože, což sokolové nemohli vědět, se kvapem blížila další válka.

Sokolský majetek zaznamenal zejména za dvacet let existence prvního Československa značný nárůst. Stará sokolovna na levém břehu řeky Bečvy přežila všechny neklidné časy a ve druhé polovině třicátých let se z ní stalo úspěšné kino Alfa, které ovšem jednota definitivně ztratila zestátněním kin po druhé světové válce. Na pravém břehu řeky Bečvy byl v roce 1936 dokončen nový „bílý palác“. V něm našla domov většina odborů jednoty, od pěveckého odboru Tyrš, který zde získal místnost pojmenovanou „hlaholna“, přes kanceláře odborů jednoty, kuchyni pro kolektiv hospodyněk až po sál loutkového divadla v přízemí budovy a samozřejmě cvičební sál. Sokolovna v sobě pojímala také byt pro sokolníka či hostinec. Kromě toho bylo hned v počátku sledovaného období vybudováno letní cvičiště, které sousedilo, a dodnes sousedí, s novou sokolovnou. Dohromady vytváří cvičiště a sokolovna nedaleko centra města Přerov velmi příhodný sokolský areál. Nebojím se proto tvrdit, že po stránce majetkové i ekonomické si vedl Sokol v Přerově v daném období velmi

dobře. Ve chvíli, kdy tomu bylo třeba, se vždy našel dostatek dárců, pracovníků i pomocníků a bílá sokolovna dodnes tvoří jednu z dominant města Přerova.

Celá jedna kapitola práce patřila ženské části Sokola v Přerově. I té se během sledovaného období podařilo udělat výrazný krok kupředu. Bylo, nikoliv však z popudu výboru, ale na nátlak tehdejšího ženského odboru Sokola v Přerově, získáno rovnoprávné členství pro ženy a muže. Díky této rovnoprávnosti již nebyly ženy v Sokole pouhým odborem a dostaly se také do nejvyššího orgánu jednoty, tedy výboru. To, že v praxi zastávaly spíše nižší pozice a nakonec jich bylo proti mužům ve výboru nepoměrně málo, je zřejmě odrazem jejich nedostatečné kvalifikace na výkon mnoha důležitých funkcí. Přinejmenším si na tuto situaci nestěžovali. Na co si však stěžovaly, byla přetrvávající nerovnoprávnost mužského a ženského cvičitelského sboru. Ta byla odstraněna až přijetím nového řádu cvičitelského sboru, v němž byla stanovena rovnost obou. Ženy si v Sokole vytvořili postupně velmi důležitou pozici a staly se zcela běžnou a důležitou součástí jeho života.

Do historie jednoty se z žen výrazně zapsala dlouholetá náčelní sestra Anna Řezníčková. Na rozdíl od jiného hrdiny, Slavomíra Kratochvila, o ní dnes již mnoho informací nenalezneme. Byla to bezpochyby komplikovaná osobnost, nelze jí však upřít sokolskou přímost a odvahu stát si za svými názory. Každopádně opakovaně jitrila atmosféru v meziválečném Sokole Přerov. Co se týká její odbojové činnosti, při nezaujatém pohledu by bylo možné říci, že uctění památky by si zasloužila snad i více, než zmíněný sokolský hrdina. Stejně jako další sokolové za druhé světové války se účastnila odboje s plným vědomím ohrožení vlastního života. Anna Řezníčková zemřela v Osvětimi, na přerovském hřbitově má své místo její pamětní deska, která je umístěna na hrobě Jiljího Matějky.⁴⁷⁹ Vzpomínek na ní mnoho nezbylo, a proto snad tato práce přispěje k uchování několika informací o různé sokolici.

⁴⁷⁹ Jiljí Matějka byl další přerovskou obětí protirakouského protestu. O život přišel jen několik týdnů po Slavomíru Kratochvilovi. Členem Sokola nebyl.

Činnost tělocvičné jednoty Sokol Přerov byla opravdu pestrá. Již jen označení „tělocvičná“ výrazně zjednodušuje její skutečný rozsah a význam. Místní Sokol byl zapojen do dění tělocvičného, sportovního, výchovného, vzdělávacího, kulturního i sociálního. Kromě tělovýchovy sokolové dbali o mravní výchovu a duševní rozvoj svého členstva. Předávali vědomosti a debatovali o problémech dané doby. Do přerovského kulturního světa se zapsali zejména třemi významnými podniky. Jedním z nich bylo pěvecké těleso pod názvem Tyrš, druhým se stal kino-odbor, jehož vrcholem bylo provozování vlastního kina Alfa a třetím potom loutkové divadélko sloužící pro pobavení a poučení hlavně nejmenších. Ovšem působilo také mnoho dalších velmi činných odborů. Členové jednoty zde měli možnost realizovat své kulturní ambice a zároveň se při pořádaných podnicích setkával sokolský svět s širší veřejností, čímž na ni měl také možnost působit. V rámci své sociální činnosti Sokol pomáhal méně majetným členům, či těm, kteří se dostali do komplikací nepřízní doby.

I sportovní působení Sokola v Přerově bylo široce rozvětvené. Po vyobrazení všech disciplín je zcela zřejmé, že sport měl v jednotě své důležité místo. Sokol vytvářel zdatného soka a zároveň důležitého spolupracovníka Sportovnímu klubu Přerov. Byl nezpochybnitelně významným činitelem i na tomto poli, nikoliv „pouze“ na poli tělovýchovném. Dokonce se sokolům podařilo podchytit několik velmi neobvyklých činností. Do Přerova přinesli curling, stali se také pionýry přerovské lukostřelby a krátce zorganizovali oddíl rohovnický. Žádný z těchto tří se sice v Přerově neudržel, pouze lukostřelba se vrátila o více než 25 let později, přesto jejich zapojení svědčí o významu působení Sokola na zdejší sportovní dění a jeho rozvoj. O sportovním působení Sokola Přerov dosud nebylo celistvěji pojednáno, a proto věřím, že v této práci uvedené informace uspokojí čtenáře alespoň v základech a snad i poskytnou podnět pro další bádání v tomto směru. Jistě by bylo velmi zajímavé pojednat o

vzájemném propojení Sokola a S.K. Přerov a také o jejich podíle na sportovním dění v Přerově.

Nakonec se přerovský Sokol stal významnou součástí zdejšího odboje, do jehož čela se v roce 1939 postavil. I když byly následně prvotní struktury nacistickými orgány rozbity, zůstávalo mnoho sokolů činných v nejrůznějších odbojových skupinách. Ze strany samotné jednoty byla později zdůrazňována zejména činnost sociálního charakteru, kdy se v návaznosti na sociální odbor udržela po celou dobu války skupina starající se o rodiny postižené nacistickými zásahy. Odhodlání vydrželo odchovancům místní jednoty až do konce války, kdy se část předválečného členstva zapojila do předčasného květnového povstání ve městě. Značná část obětí nacismu z řad sokolů přišla o život právě při něm či následné popravě v Olomouci Lazcích.

Sokol v Přerově prožil do roku 1948 velmi plodné období. Některé z jeho činností byly v práci odkryty, jiné ještě na zpracování čekají. S prameny je to jako s houbami po vydatném dešti, kamkoliv se podíváte, nějaké najdete. Je pravděpodobné, že o jednotě by bylo možno získat další informace i z fondů věnujících se jiným tělocvičným, kulturním i politickým organizacím. Také jsou součástí archivu k Sokolu Přerov, které na zpracování ještě čekají. Badatel by se mohl například zaměřit v bezpočtu knih členstva a jejich příspěvků na členskou základnu nebo se koncentrovat na významné osobnosti Sokola, kterých bylo značné množství. Také dochované rozsáhlé účetnictví by snad lépe ukázalo fungování, a třeba i poskytlo poučné informace pro některé dnešní spolky. Rozsáhlý archivní fond a další fondy s blízkým vztahem k tématu představují do budoucna možnost širokého využití badatelů.

Seznam použité literatury a pramenů:

A) Literatura:

DRECHSLER, Aleš – FIŠMISTROVÁ, Věra – LAPÁČEK, Jiří: *Dějiny města Přerova v datech*. Přerov 2008.

FICOVÁ, Jitka: *Počátky filmu. Příspěvek k recepci dějin československé kinematografie 1896 – 1930*. Brno 2008 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce).

HOLUBEC, František: *Sokolský katechismus*. Vyškov 1920.

JANDÁSEK, Ladislav – PELIKÁN, Jan: *Stručné dějiny sokolstva 1862–1912*. Praha 1946.

KOZÁKOVÁ, Zlata: *Sokolské slety 1882–1948*. Praha 1994.

KÖSSL, Jiří – ŠTUMBAUER, Jan – WAIC, Marek: *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. Praha 1998.

KŘEN, Jan: *Dvě století střední Evropy*. Praha 2005.

LAPÁČEK, Jiří: *Přerov. Povídání o městě*. Přerov 2000.

LAPÁČEK, Jiří: *Přerov. Povídání o městě 2*. Přerov 2002.

MĚŘIČKA, Václav: *Československá vyznamenání. I. část. 1918–1938*. Hradec Králové 1973.

PACEK, Miloš: *Sjednocování tělovýchovných organizací v letech 1945–1948 na příkladu Sokola a Orla ve vybraných obcích na Přerovsku*. Brno 2015 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

PADEVĚT, Jiří: *Krvavé finále: jaro 1945 v českých zemích*. Praha 2015.

ROSMUS, Karel: *Odboj a revoluce 1938–1945. Díl I*. Přerov 1966.

STLOUKAL, Karel: *Svatý Václav a svatováclavská idea v našich dějinách*. 2. vyd. Praha 1929.

TYRŠ, Miroslav: *Základové tělocviku*. Praha 1873.

ULMAN, Jan: *Slavomír Kratochvil, první oběť domácího odboje*. Přerov 1934.

VEŘMIŘOVSKÁ, JANA: *Historie loutkového divadla v Přerově*. Olomouc 1996 (nepublikovaná diplomová práce).

VODŽA, Gustav: *Nebylo bezejmenných hrdinů. Část I. Město Přerov*. Přerov 1985.

WAIC, Marek: *In the Shadow of Totalitarianism. Sport and the Olympic Movement in the „Visegrád Countries“ 1945–1989*. Prague 2014.

WAIC, Marek: *Sokol v české společnosti 1862 – 1938*. Praha 1996.

WAIC, Marek: *Sokol. Jeho vznik, vývoj a význam*. Praha 1998.

společnosti 1862–1938. Praha 1996.

WALDAUF, Jan: *Sokol: malé dějiny velké myšlenky*. 1. díl. Luhačovice 2007.

B) Články ve sbornících:

CEKOTA, Vojtěch: *Povstání 1. května 1945 v Přerově – první v českých zemích*. In: *Boj proti fašismu a okupaci na jižní Moravě*. 14. mikulovské sympozium 25. a 26. 10. 1984. Praha 1985, s. 77–82.

CEKOTA, Vojtěch: *Přerovské gymnázium od roku 1918 do současnosti*. In: *Sborník státního okresního archivu v Přerově*. Přerov 1995, s. 103–134.

FIŠMISTROVÁ, Věra: *Činnost Dobročinného spolku „Vlasta“ v Přerově v letech 1883–1951*. In: *Sborník Státního okresního archivu Přerov*. Přerov 2004, s. 80–113.

FIŠMISTROVÁ, Věra: *Přerovská kina*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2000, s. 44–78.

JIRKA, Jan: *Kdy a kde se v Přerově hrál olympijský sport zvaný curling*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2010, s. 81–82.

JIRKA, Jan: *Ze života Přerovanů v první polovině 20. století*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2011, s. 147–161.

KOPEČEK, Pavel: *Obrana národa a sokolský odboj na Přerovsku v období okupace*. In: Sborník státního okresního archivu Přerov. Přerov 2000, s. 79–100.

KOPEČEK, Pavel: *Odbojové hnutí na Přerovsku a Hranicku v letech 1943–1945*. In: Sborník státního okresního archivu Přerov. Přerov 2010, s. 182–209.

KOPEČEK, Pavel: *Odbojové skupiny Petičního výboru Věrní zůstaneme a Moravské pětky na Přerovsku v letech 1939–1942*. In: Sborník státního okresního archivu Přerov. Přerov 2009, s. 119–157.

KOPEČEK, Pavel: *Působení odbojové organizace Lvice na střední Moravě*. In: Sborník státního okresního archivu Přerov. Přerov 2004, s. 189–236.

LAPÁČEK, Jiří: *Příspěvek k poznání Přerovského povstání*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2015, s. 78–121.

LAPÁČEK, Jiří: *Slavomír Kratochvíl, první oběť domácího odboje za 1. světové války*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2014, s. 142–199.

POLÁŠKOVÁ, Lucie: *Vznik a vývoj tiskáren „Obzor“ a „Strojil“ v Přerově*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2005, s. 151–160.

VAŠEK, František – ŠTĚPÁNEK, Zdeněk: *Změny ve formách moravské rezistence – druhá polovina roku 1941*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 1999, s. 77–93.

C) Noviny a časopisy:

Národní osvobození

Naše řeč

Nové Přerovsko

Sokolský hlas

Sokol

Věstník sokolský

Zpravodaj Sokolské župy Středomoravské Kratochvilovy

D) Internetové zdroje:

<http://www.prerov.eu/cs/o-prerove/zajimavosti-a-pamatky/hroby-vyznamnych-osobnosti/hroby-vyznamnych-osobnosti-na-mestskem-hrbitove.html> [cit. 11. 12. 2017]

E) Tištěné prameny:

20 let S.K. Přerov 1908–1928. Přerov 1928.

BEŇA, Antonín – KADLEC, Otto: *Památník čtyřicátého výročí tělocvičné jednoty „Sokol“ v Přerově*. Přerov 1911.

Památník 125. výroční Tělocvičné jednoty Sokol Přerov 1871–1996. Přerov 1996.

Památník Sokola přerovského 1871–1921. Přerov 1921.

Památník Sokola Přerov 1871–1946. Přerov 1946.

Památník šedesátého výročí tělocvičné jednoty Sokol Přerov 1871–1931. Přerov 1931.

Roční zpráva o činnosti a stavu tělocvičné jednoty „Sokol“ v Přerově. Přerov 1898.

Tělocvičná jednota Sokol Přerov. Výroční zpráva za správní rok 1930. Přerov 1931.

Výroční zpráva tělocvičné jednoty Sokol Přerov za správní rok 1923. Přerov 1924.

Výroční zpráva tělocvičné jednoty Sokol Přerov za správní rok 1924. Přerov 1925.

Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za správní rok 1925. Přerov 1926.

Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za správní rok 1928. Přerov 1929.

Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1934. Přerov 1935.

Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol v Přerově za správní rok 1935. Přerov 1936.

Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1936. Přerov 1937.

Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1937. Přerov 1938.

Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1938. Přerov 1939.

Výroční zpráva Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za rok 1939. Přerov 1940.

Výroční zpráva Těl. jednoty Sokol Přerov za rok 1940. Přerov 1941.

Výroční zpráva za správní rok 1931. Přerov 1932.

Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Přerov 1947. Přerov 1948.

Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Přerov za r. 1941–1945. Přerov 1946.

Zpráva o činnosti Tělocvičné jednoty SOKOL v Přerově za jubilejní 75. rok. Přerov
1947.

F) Prameny:

Státní okresní archiv Přerov:

Archiv města Přerova, č. NAD 52, *Pamětní kniha obecní 1928–1931*.

Městský národní výbor Přerov, č. NAD 53, *Pamětní kniha obecní*.

, ONV Přerov, inv. č. 691, kart. 380, *Přerov 5. Tělocvičná jednotka Sokol*.

Sbírka dokumentace k dějinám tělovýchovy.

Sokol – Středomoravská župa Kratochvílova Přerov.

Resumé

This thesis is about an organization called Sokol Přerov in the period from the First World War to 1948. The main objective is to show on the example of the association wide range of its activities. It engages in various activities, which means, that physical education is not the only thing in the centre of interest. In this thesis is also embrace cultural and educational activities of the Sokol society. The text also addresses the issue of women and showed their way to equality with men in Sokol Přerov. A part of the text is devoted to the new Sokol House on the right bank of the Bečva River. In addition to the above, two important personalities of the named association are dealt with. They were participants of the first and second resistance in Přerov Slavomír Kratochvíl and Anna Řezníčková. The thesis makes a picture of the activities of Sokol Přerov in the interwar period and in a short period of liberty in the post-war time until 1948.